

BURMISTRZ MIASTA I GMINY KOSÓW LACKI

**ZMIANA STUDIUM
UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA
PRZESTRZENNEGO GMINY**

Tekst ujednolicony

Załącznik nr 1
do uchwały
Rady Miasta i Gminy w Kosowie Lackim
z dnia

Spis treści

Wstęp.....	4
Ogólna charakterystyka gminy	6
I. UWARUNKOWANIA ROZWOJU GMINY	8
1. Uwarunkowania wynikające z dotychczasowego przeznaczenia, zagospodarowania i uzbrojenia terenu	8
2. Uwarunkowania wynikające ze stanu ładu przestrzennego i wymogów jego ochrony	8
3. Uwarunkowania wynikające ze stanu środowiska, w tym rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu, w tym krajobrazu kulturowego.....	9
4. Uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.....	13
4.1. Archeologia	13
4.2. Osadnictwo	14
4.3. Komunikacyjne układy drożne.....	14
4.4. Układy urbanistyczne	15
4.5. Zabytki sakralne	15
4.6. Założenia rezydencjonalne	16
4.7. Budownictwo.....	17
4.8. Zabytki techniki	17
4.9. Cmentarze.....	18
4.10. Miejsca pamięci poza cmentarzami	19
4.11. Kapliczki, figury i krzyże przydrożne	19
4.12. Wykaz obszarów i obiektów wpisanych do rejestru zabytków	20
4.13. Obszary i obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków	21
5. Uwarunkowania wynikające z rekomendacji i wniosków zawartych w audycie krajobrazowym	21
6. Warunki i jakość życia mieszkańców.....	21
7. Zagrożenie bezpieczeństwa ludności i mienia	22
8. Potrzeby i możliwości rozwoju gminy.....	23
a) Analizy ekonomiczne, środowiskowe i społeczne.....	23
b) Prognozy demograficzne	29
c) Możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej, a także infrastruktury społecznej, służących realizacji zadań własnych gminy.....	30
d) Bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę	31
9. Stan prawny gruntów.....	36
10. Występowanie terenów i obiektów chronionych na podstawie przepisów odrębnych.....	37
11. Występowanie obszarów naturalnych zagrożeń geologicznych.....	37
12. Występowanie udokumentowanych złóż kopalin oraz zasobów wód podziemnych.....	37
13. Występowanie terenów górniczych wyznaczonych na podstawie przepisów odrębnych	38
14. Stan systemów komunikacji i infrastruktury technicznej	38
1) Komunikacja	38
2) Gospodarka wodno-ściekowa.....	39
3) Gospodarka odpadami.....	40
4) Zaopatrzenie w ciepło.....	40
5) Elektroenergetyka	40
15. Zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych	41
16. Wymagania dotyczące ochrony przeciwpowodziowej	41
II. CELE ROZWOJU ORAZ KIERUNKI POLITYKI PRZESTRZENNEJ GMINY	42
1. Cele rozwoju	42
2. Polityka przestrzenna gminy	42
III. KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	44
1. Kierunki zmian w strukturze przestrzennej gminy oraz w przeznaczeniu terenów	44
1) Struktura funkcjonalno-przestrzenna gminy	44
2) Przeznaczenie terenów	44
a) Tereny urbanizacji (o w pełni wykształconej strukturze funkcjonalno-przestrzennej).....	45
b) Tereny otwarte	47
2. Kierunki i wskaźniki dotyczące zagospodarowania oraz użytkowania terenów, w tym tereny wyłączone z zabudowy	48
1) Kierunki zagospodarowania terenów.....	48
2) Wskaźniki dotyczące zagospodarowania i użytkowania terenów.....	49

3)	<i>Tereny wyłączone z zabudowy</i>	50
4)	Proponowane zmiany w przeznaczeniu terenów.....	51
3.	Obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów oraz ochrony przyrody	54
1)	Obszary i obiekty prawnie chronione	54
2)	Obiekty i obszary proponowane do ochrony prawnej	62
3)	Kierunki ochrony i kształtowania krajobrazów przyrodniczych	64
4)	Ochrona wód powierzchniowych i podziemnych.....	64
5)	Ochrona gruntów leśnych	64
6)	Ochrona gruntów rolnych.....	65
7)	Ochrona złóż surowców mineralnych.....	65
8)	Kierunki rozwoju małej retencji	66
4.	<i>Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej</i>	66
4.1.	Ochrona stanowisk archeologicznych	66
4.2.	<i>Obszary i obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków</i>	68
4.3.	<i>Obiekty i obszary ujęte w gminnej ewidencji zabytków</i>	69
4.4.	<i>Obiekty proponowane do objęcia ochroną wojewódzkiego konserwatora zabytków</i>	69
4.5.	<i>Obiekty proponowane do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków</i>	69
4.6.	<i>Strefy ochrony konserwatorskiej</i>	69
5.	Kierunki rozwoju systemów komunikacji i infrastruktury technicznej.....	72
1)	Komunikacja	72
2)	Infrastruktura sanitarna.....	74
3)	Elektroenergetyka	76
6.	Inwestycje celu publicznego o znaczeniu lokalnym.....	79
7.	Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym	80
8.	Obszary, dla których obowiązkowe jest sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego	81
9.	Obszary, dla których gmina zamierza sporządzić miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego ...	81
10.	Kierunki kształtowania rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej	83
11.	Obszary szczególnego zagrożenia powodzią	85
12.	Obszary narażone na niebezpieczeństwo osuwania się mas ziemnych	85
13.	Obiekty lub obszary, dla których wyznacza się w złożu kopaliny filar ochronny	85
14.	Obszary pomników zagłady i ich stref ochronnych	85
15.	Obszary wymagające przekształceń, rehabilitacji, rekultywacji lub remediacji.....	86
16.	Obszary zdegradowane.....	86
17.	Granice terenów zamkniętych i ich stref ochronnych	86
18.	Obszary funkcjonalne o znaczeniu lokalnym	86
19.	Uzasadnienie zawierające objaśnienia przyjętych rozwiązań oraz synteza projektu studium	86
1)	<i>Uzasadnienie przyjętych rozwiązań</i>	86
2)	<i>Synteza ustaleń projektu studium</i>	88
	Spis map.....	107
	Spis tabel.....	107
	ANEKS	108
	Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Kosów Lacki według alfabetycznego układu miejscowości	108
	Wykaz obiektów o wartościach kulturowych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Kosów Lacki według alfabetycznego układu miejscowości	112

Wstęp

Projekt niniejszej aktualizacji studium opracowało Biuro Usługowe ANIHAL Sp. z o.o. w Siedlcach, ul. Kilińskiego 24 na zlecenie Burmistrza Miasta i Gminy.

Zespół autorski tworzą:

dr Stefan Białczak - główny projektant, uprawnienia do projektowania w planowaniu przestrzennym nr 398/88,
inż. Adam Mróz – środowisko przyrodnicze;
Paweł Durka – opracowanie graficzne.

Podstawę prawną opracowania stanowi uchwała Nr **XVIII/105/2012 Rady Miasta i Gminy Kosów Lacki z dnia 23 listopada 2012 roku** o przystąpieniu do opracowania zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Punktem wyjścia było studium uchwalone w **2010 roku (uchwała nr XXXIII/184/2010 Rady Miasta i Gminy w Kosowie Lackim z dnia 23 kwietnia 2010 roku)**. **Zmiany, w porównaniu z tekstem uchwalonym w 2010 roku, zostały zaznaczone wytłuszczonym drukiem lub kursywą (większe fragmenty).** **W części graficznej zostały przedstawione numerami z oznaczeniem terenów.** **Zostały one spowodowane wnioskami mieszkańców i podmiotów zewnętrznych, zmianami uwarunkowań oraz zmianami przepisów odrębnych. Wnioski dotyczą:**

- lokalizacji farm wiatrowych,
- nowej zabudowy lub zmiany funkcji niektórych terenów w obowiązującym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego miasta,
- nowych terenów eksploatacji żwiru,
- nowych terenów zalesień.

Od ostatniej aktualizacji w **2010 roku** nastąpiły zmiany, głównie w zakresie problematyki społeczno-gospodarczej. Dane te zostały zweryfikowane w oparciu o bazę danych lokalnych GUS za **2012, 2013, 2014, 2015 i 2016 rok oraz dane udostępnione przez gminę**. Również mapy załączone do tekstu zostały zweryfikowane w oparciu o aktualny stan wiedzy dotyczący prezentowanej problematyki.

Po opracowaniu projektu zmiany studium i uzyskaniu niezbędnych opinii i uzgodnień, w związku z zorganizowanym protestem części mieszkańców przeciwko lokalizacji na terenie gminy elektrowni wiatrowych, grupa 12 radnych zwróciła się do Burmistrza Miasta i Gminy z prośbą o przeprowadzenie w tej sprawie konsultacji społecznych z mieszkańcami zainteresowanych sołectw. Konsultacje takie zostały przeprowadzone, a w ich toku przeciwko lokalizacji farm wiatrowych opowiedziała się większość zainteresowanych mieszkańców. W tej sytuacji z niniejszego projektu została usunięta

lokalizacja farm wiatrowych i został on skierowany do powtórnego zaopiniowania i uzgodnień. Po uzyskaniu stosownych opinii i uzgodnień projekt studium wraz z prognozą oddziaływania na środowisko przyrodnicze został wyłożony do publicznego wglądu w dniach od 3 do 24 września 2014 roku. W dniu 22 września odbyła się dyskusja publiczna nad rozwiązaniami przyjętymi w studium. Nieprzekraczalny termin składania uwag do wyłożonego projektu studium określono na 15 października 2014 roku. Zgłoszone uwagi dotyczyły przywrócenia obszarów lokalizacji elektrowni wiatrowych. Jako sprzeczne z wynikami przeprowadzonych w tej sprawie konsultacji z mieszkańcami, zostały przez Burmistrza odrzucone. Projekt studium nie został jednak skierowany do uchwalenia, gdyż pojawiły się nowe wnioski dotyczące jego uzupełnienia. Po wnikliwej analizie tych wniosków zdecydowano się wnieść do projektu studium poprawki (alternatywny przebieg obwodnicy miasta, nowe tereny działalności gospodarczej w mieście), na tyle istotne, że wymagające kolejnych uzgodnień i wyłożenia do publicznego wglądu. Uzgodnienia odbyły się w miesiącach wrześniu i październiku 2015 roku, a kolejne wyłożenie do publicznego wglądu w dniach od 17 listopada do 11 grudnia 2015 roku.

Projekt kolejny raz nie został przedłożony do uchwalenia. Głównym powodem było oczekiwanie na uchwalenie przez Sejm ustawy o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych. Ustawa ta została uchwalona 20 maja 2016 roku, a jej ustalenia dotyczące odległości masztów elektrowni od zabudowy mieszkaniowej, definitywnie wykluczają lokalizację farm wiatrowych na terenie gminy. W 2016 roku nastąpiły kolejne zmiany w tekście i na rysunkach projektu studium, spowodowane nowymi wymogami ustawowymi, rzeczywistymi zmianami zagospodarowania, a także nowymi wnioskami. W tekście rozszerzono problematykę demograficzną (prognoza ludności) oraz wprowadzono bilans terenów. Zakończenie eksploatacji kilku złóż i ich rekultywacja oraz rozpoczęcie eksploatacji nowych złóż wymagało odpowiednich zmian na mapach i w tekście. Złożenie nowych wniosków dotyczących potencjalnej eksploatacji kruszywa również wymagało ich odwzorowania na mapie i w tekście. Ponadto dokonano korekty i uzupełnienia w zakresie problematyki zagrożenia powodziowego wykorzystując materiały przysłane w 2015 roku przez Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej. Wprowadzone zmiany były na tyle istotne, że wymusiły ponowienie procedury uzgodnień i wyłożenia do publicznego wglądu.

W dniu 30 czerwca 2017 roku Rada Miasta i Gminy Kosów Lacki podjęła uchwałę Nr XXIV/166/2017 o uchwaleniu zmiany Studium ... . Wojewoda Mazowiecki rozstrzygnięciem nadzorczym (pismo LEX-I.4131.219.2017.MO z dnia 3 sierpnia 2017 r.) stwierdził nieważność tej uchwały. W dokumentach zmiany Studium (tekst i rysunki) zostały wniesione stosowne poprawki i ponowiono niektóre czynności proceduralne

(zaopiniowanie przez Gminną Komisję Urbanistyczno-Architektoniczną, opiniowanie i uzgodnienia, ponowne wyłożenie do publicznego wglądu (5-26 marca 2018 r.), rozpatrzenie uwag z wyłożenia).

Projekt studium przygotowano w trybie aktualnie obowiązującej ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (**Dz. U. z 2017 r. poz. 1073**) w zakresie określonym w Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 r. w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

Niniejsze opracowanie, w formie ujednoliconego tekstu, składa się z następujących części:

- część tekstowa – załącznik Nr 1 do uchwały Rady Miasta i Gminy Kosów Lacki, zawierająca uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy,
- część graficzna – załącznik Nr 2 zawierający uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego, wykonany na mapie topograficznej w skali 1:25000,
- część graficzna – załącznik Nr 3 zawierający kierunki zagospodarowania przestrzennego, wykonany na mapie topograficznej w skali 1:25000.

Ogólna charakterystyka gminy

Gmina Kosów Lacki jest położona nad Bugiem, w północnej części powiatu sokołowskiego, na wschodnim krańcu województwa mazowieckiego. Odległości drogowe z miejscowości gminnej wynoszą: do Sokołowa Podlaskiego około 25 km, do Siedlec około 55 km, do Warszawy około 110 km.

Powierzchnia gminy - 200 km², stawia ją w grupie większych obszarowo gmin w kraju. W ogólnej powierzchni gminy: 66,2% zajmują użytki rolne, 29,3% lasy i grunty zadrzewione i zakrzewione, 2,7% grunty zabudowane i zurbanizowane, 0,4% grunty pod wodami, 1,3% pozostałe grunty i nieużytki. W strukturze powierzchni według form własności dominują grunty osób fizycznych (88,3%), w tym wchodzące w skład gospodarstw rolnych (86,9%). Istotny udział posiadają grunty Skarbu Państwa z wyłączeniem gruntów przekazanych w użytkowanie wieczyste (7,0%), w tym w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe (3,7%).

Liczba ludności (**6215 osób na koniec 2016 r.**) - stawia gminę w grupie średnich. Gęstość zaludnienia (aktualnie **31** osoby na 1 km²) jest bardzo niska. Trwa proces wyludniania gminy, **który w ostatnich latach uległ spowolnieniu**. Bez względu na ubytek liczby mieszkańców w latach 1970-2005 wyniósł ponad 2,3 tys. osób (24,8%), a w latach 2005-2016 - **452 osoby**.

Miejscowość gminna Kosów Lacki z dniem 1 stycznia 2000 roku odzyskała prawa

miejskie. W końcu grudnia 2005 roku posiadała ona 2133 mieszkańców. Na koniec **2016** roku liczba mieszkańców miasta **zwiększyła się do 2160 (o 27 osób)**. Poza miastem w skład gminy wchodzi 33 miejscowości o liczbie mieszkańców¹ od **16** (w Kosowie Hulidów) do **607** (w Telakach).

Gmina ma charakter rolniczy. W jej granicach znajduje się 11,4 tys. ha użytków rolnych o stosunkowo niskiej jakości (wskaźnik według IUNG 56,7 pkt) i wysokim udziale trwałych użytków zielonych w ogólnej powierzchni użytków rolnych (36,2 %). Przeciętna powierzchnia 1 gospodarstwa rolnego (**11,3 ha**, w tym **8,4 ha** użytków rolnych) jest stosunkowo duża.

Północna część gminy znajduje się w granicach Obszaru Natura 2000, północna i zachodnia w granicach Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego, a cała gmina w obszarze funkcjonalnym "Zielone Płuca Polski", co stwarza preferencje do ekologicznych metod gospodarowania, pozostających w harmonii z przyrodą. Fakt ten, jak też znajdujące się na terenie gminy obiekty zabytkowe i Miejsca Pamięci (teren byłego hitlerowskiego obozu zagłady, obecnie Muzeum Walki i Męczeństwa w Treblince), mogą być wykorzystane w promocji walorów turystycznych gminy, a także produktów rolnych pochodzących z tego obszaru.

Przez teren gminy przebiega droga wojewódzka nr 627, stanowiąca fragment tzw. wielkiej obwodnicy Mazowsza. **Oddany do użytku pod koniec 2015 roku nowy odcinek tej drogi z Kosowa Lackiego do Malkini, zbudowany w miejscu zdemontowanej linii kolejowej, przyczynił się do wyeliminowania ruchu tranzytowego z centrum miasta Kosowa Lackiego i Wólki Okrąglik oraz usprawnienia powiązań zewnętrznych gminy.**

---

¹ według NSP 2011

I. UWARUNKOWANIA ROZWOJU GMINY

1. Uwarunkowania wynikające z dotychczasowego przeznaczenia, zagospodarowania i uzbrojenia terenu

Uwarunkowania wynikające z dotychczasowego przeznaczenia terenu w odniesieniu do miasta Kosów Lacki określa obowiązujący miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, w którym wyznaczone zostały tereny: zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, wielorodzinnej, zagrodowej, usług publicznych i komercyjnych, produkcji i usług oraz zasady ich zagospodarowania oraz podstawowy układ drogowy i sposoby rozwiązań w zakresie infrastruktury technicznej. Ustalenia planu zostały uwzględnione w studium. Z drugiej strony w studium uwzględniono wnioski dotyczące proponowanych zmian w planie.

Na obszarach wiejskich gminy miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obejmują tylko trzy niewielkie tereny eksploatacji żwiru w miejscowościach: Telaki, Grzymały i Stara Maliszewa. Przeznaczenie terenów na tych obszarach i zasady ich zagospodarowania zawiera niniejsze studium. Zostały w nim wskazane obszary urbanizacji (można je określić mianem obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej), obejmujące zespoły zwartej zabudowy poszczególnych wsi, w których koncentruje się około 75% całej zabudowy zagrodowej oraz usługi towarzyszące (szkoły, remizy strażackie, świetlice wiejskie, sklepy i zakłady usługowe). W tych obszarach powinien się koncentrować dalszy rozwój miejscowości. Reszta obszarów wiejskich, określona mianem terenów otwartych, obejmująca obszary rolnicze z rozproszoną zabudową zagrodową i obszary leśne, podlega ograniczeniom w zabudowie.

Uwarunkowania wynikające z uzbrojenia terenu określa stan dróg i infrastruktury technicznej. Generalnie należy stwierdzić, że drogi gminne i znaczny odsetek powiatowych nie posiada nawierzchni twardej. Sieć wodociągowa dociera już do wszystkich miejscowości, a korzysta z niej około 98% mieszkańców miasta i 80% mieszkańców obszarów wiejskich. Oczyszczalnia ścieków i sieć kanalizacyjna funkcjonuje tylko w mieście, a z sieci kanalizacyjnej korzysta około 80% jego mieszkańców. Stan sieci elektroenergetycznej ogranicza możliwości budowy lub rozbudowy zakładów o dużym zużyciu energii elektrycznej.

2. Uwarunkowania wynikające ze stanu ład przestrzennego i wymogów jego ochrony

Przyjmuje się, że stan ład przestrzennego określa stopień uporządkowania obszarów zainwestowanych i obszarów krajobrazu przyrodniczego. Trudno wystawić jednoznaczne oceny

za stan uporządkowania tych obszarów w gminie. Można jednak stwierdzić, że stan zagospodarowania obszarów zainwestowanych poprawia się w sposób zauważalny. Wyraża się to w eleganckiej formie nowej zabudowy, wymianie pokryć dachowych i poprawie wyglądu elewacji zewnętrznych budynków przy okazji ich remontów, wymianie ogrodzeń, estetyce całych posesji, stałej poprawie estetyki obiektów użyteczności publicznej i przestrzeni publicznych.

Krajobraz przyrodniczy w gminie utrzymuje swój naturalny charakter. Zakłócenia tego krajobrazu występują w miejscach eksploatacji surowców mineralnych (żwiru), których na terenie gminy jest dość dużo. Największe tereny eksploatacji surowców występują w rejonie wsi: Kutyski, Telaki Góry, Wyszomierz, Grzymały, nieco mniejsze w rejonie wsi Tosie oraz Telaki i Dybów. Złóża są eksploatowane na podstawie koncesji wydanych przez Starostę Sokołowskiego lub Marszałka Województwa Mazowieckiego, które określają sposób ich rekultywacji po zakończeniu eksploatacji. Obecnie jest już kilka złóż zrekultywowanych, kilka w trakcie rekultywacji i kilka do rekultywacji w najbliższym czasie. Obszary i tereny górnicze wyeksploatowane będą sukcesywnie rekultywowane.

3. Uwarunkowania wynikające ze stanu środowiska, w tym rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu, w tym krajobrazu kulturowego
- Gmina Kosów Lacki posiada średnio korzystne warunki do rozwoju rolnictwa (patrz mapa glebowo-rolnicza). Średni wskaźnik jakości gruntów według IUNG wynosi 56,7 pkt. Przeważają gleby niskiej jakości. Niewielkie enklawy lepszych gleb, kompleksów uprawowych pszennego dobrego i żytniego bardzo dobrego, występują głównie w południowo-wschodniej, wschodniej i środkowej części gminy. Na znacznych obszarach gminy występują gleby o wadliwych stosunkach powietrzno-wodnych, wymagające uzdatnienia poprzez właściwie wykonane melioracje. Znaczne powierzchnie najslabszych gleb kwalifikują się do zalesienia.
  - Lasy zajmują powierzchnię 6089 ha², co stanowi 30,4% ogólnej powierzchni gminy i oznacza wysoki wskaźnik lesistości. Lasy stanowiące własność Skarbu Państwa będące w zarządzie Lasów Państwowych Nadleśnictwa Sokołów zajmują powierzchnię 619 ha, co stanowi 3,1% ogólnej powierzchni gminy, a 10,2% ogólnej powierzchni lasów w gminie. Lasy państwowe przynależą do Leśnictwa Treblinka. Wszystkie lasy (również niepaństwowe) są administrowane i nadzorowane przez Nadleśnictwo Sokołów.

Największe kompleksy lasów prywatnych posiadają wsie: Stara Maliszewa, Nowa Maliszewa, Telaki, Żochy i Wólka Okrąglik. Układ klas wieku w lasach państwowych i niepaństwowych jest zbliżony do siebie. Dominują drzewostany w III klasie wieku (41-60 lat), z przewagą klasy III a czyli mające 41-50 lat. Gatunkiem panującym w lasach jest sosna. Na terenie gminy Kosów Lacki znajduje się 1 leśniczówka będąca siedzibą Leśnictwa Treblinka. Leśniczówka położona jest w oddz. 61r. Uroczyska Majdan Kupientyński. Gospodarkę leśną w lasach państwowych prowadzi się w oparciu o plan urządzania lasu, instrukcje i zasady hodowlane właściwe dla lasów, a w lasach prywatnych w oparciu o uproszczone plany urządzania lasów, które aktualnie posiadają wszystkie wsie. Wszystkie lasy gminy są przydatne do rekreacji w postaci swobodnej penetracji połączonej ze zbiorem płodów runa leśnego. Gospodarka łowiecka prowadzona jest przez koła łowieckie w 6 obwodach łowieckich.

- Na terenie gminy są na ogół korzystne warunki fizjograficzne dla rozwoju osadnictwa. Występują duże ilości gruntów nośnych, o niskiej przydatności dla rolnictwa i zwierciadle wody gruntowej głębiej niż 2 m pod poziomem terenu.
- Gmina jest wyjątkowo bogata w kruszywa naturalne. Najczęściej eksploatowane jest kruszywo grube - piaski ze żwirem. Udokumentowane złoża tego surowca o znaczeniu przemysłowym, w tym tereny górnicze eksploatowane na mocy wydanych koncesji określających warunki i zasady korzystania oraz zobowiązanie do rekultywacji po zakończeniu eksploatacji wskazano na mapach studium: uwarunkowania .... i kierunki ....

Tereny górnicze eksploatowane (PG) to:

1PG Dybów I,

3PG Grzymały I,

8PG Kutyski III/1,

11PG Nowy Buczyn,

12PG Stara Maliszewa,

13PG Telaki II,

14PG Telaki III A,

20PG Tosie,

21PG Tosie I,

22PG Tosie II,

23PG Tosie III,

---

² Według wykazu gruntów na dzień 1.01.2016 r.

24PG Telaki IX,

25PG Wyszomierz

26PG Wyszomierz I

27PG Nowa Maliszewa

28PG Grzymały VI – Pole A

Złoże wyeksploatowane podlegają rekultywacji w kierunku rolnym lub leśnym. Pozostawiane są też oczka wodne. Na rysunkach studium pokazano tereny górnicze: zrekultywowane (Grzymały, Grzymały III, Grzymały V, Kutyski IV cz., Kutyski V, Telaki VI i Telaki VII – Pole A, Telaki VII – Pole B, Telaki VII – Pole C, Telaki VII – Pole D), w trakcie rekultywacji (Kutyski IV cz., Telaki Góry) i przewidziane do rekultywacji (Telaki I, Dybów II, Kutyski I i Kutyski II/I).

Ponadto występują następujące udokumentowane złoże piasków i żwirów: Albinów, Grzymały VI, Telaki VIII, Tosie IV i Wólka Okrąglik. Złoże te uwidoczniono w części graficznej studium (załączniki nr 2 i 3).

Występują także złoże piasków. Największe z nich stanowią wydmy w okolicy Wólki Okrąglik.

Na obszarze gminy znajdują się **liczne** wyrobiska. Większość z nich przeznaczona jest do rekultywacji, w pozostałych widoczne są ślady sporadycznego poboru kruszywa na potrzeby lokalne.

- Gmina posiada dobrze rozwiniętą sieć hydrograficzną. Obok głównych cieków wodnych, rzek Kosówki, a na niewielkim obszarze – Buczynki i Treblinki, występuje znaczna liczba drobnych zbiorników wodnych oraz jedna młynówka. Mimo to - prawie połowa obszaru gminy charakteryzuje się deficytem wody. Wody powierzchniowe są znacznie zanieczyszczone. **Środkowa i zachodnia część obszaru gminy znajduje się poza zasięgiem głównych, trzeciorzędowych i czwartorzędowych, zbiorników wód podziemnych. Jedynie zachodnia część (około 1/3 obszaru gminy) znajduje się w zasięgu zbiorników trzeciorzędowych.** Przeważająca część gminy odznacza się występowaniem trudno przepuszczalnej warstwy izolacyjnej, chroniącej przed zanieczyszczeniem wody podziemne. **Jedynie północna część (dolina Bugu) i dolina rzeki Kosówki są pozbawione tej warstwy.**
- Obiektami szczególnie uciążliwymi dla środowiska są OSM, Zakłady Mięsne Zakrzewscy, Zakłady Mięsne Świderscy, STAOIL Sp. z o.o., a obiektami mogącymi pogorszyć stan środowiska: droga wojewódzka nr 627 i niektóre drogi powiatowe oraz linia

elektroenergetyczna 400 kV.

- *Gmina odznacza się wysokimi walorami przyrodniczymi, a znaczne jej obszary są objęte różnymi formami ochrony prawnej. Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz. U. Nr 229, poz. 2312 i 2313) utworzono Obszar Specjalnej Ochrony ptaków Natura 2000 Dolina Dolnego Bugu (PLB140001). W granicach gminy Kosów Lacki zajmuje on powierzchnię 2791,1 ha. Celem utworzenie tej międzynarodowej formy ochrony przyrody jest zachowanie populacji ptaków lęgowych zamieszczonych w Załączniku nr 1 Dyrektywy Ptasiej, osiągających w warunkach doliny Bugu znaczące w skali europejskiej populacje lęgowe: derkacz, bocian biały, żuraw, orlik krzykliwy, ortolan, jarzębatka, gąsiorek, kropiatka oraz błotniak łąkowy i stawowy. Znacznie większy obszar na terenie gminy zajmuje Nadbużański Park Krajobrazowy (6455ha park i 5230 ha otulina), utworzony na mocy rozporządzenia Wojewody Siedleckiego (nr 36/39) z dnia 30 IX 1993 (Dz. Urz. Woj. Siedleckiego nr 8, poz. 166), a jego prawne trwanie przedłużono rozporządzeniem nr 3 Wojewody Mazowieckiego z dnia 15 marca 2005 r. w sprawie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Maz. Nr 66, poz. 1701). Celem utworzenia NPK było zachowanie walorów przyrodniczych i kulturowych doliny dolnego Bugu, ujściowego odcinka Narwi i terenów przyległych. Rezerwat przyrody „Bojarski Grąd” (7,02 ha) utworzono w roku 1996 w celu ochrony wydmy położonej wśród rozległych łąk, pastwisk i torfowisk niskich w dolinie rzeki Kosówki przebiegającej się na rozległym tarasie nadzalewowym doliny Bugu. Na terenie gminy we wsiach (w nawiasach liczba obiektów): Stara Maliszewa (1), Wólka Okrąglik (4), Jakubiki (2), Rytele Święckie (2), Wólka Dolna (1), Tosie (2) i Nowa Wieś (1) utworzono 13 użytków ekologicznych o łącznej powierzchni 57,9 ha. Zgodnie z Rozporządzeniem Wojewody nr 74 z dnia 8 lipca 2005 r. w sprawie użytków ekologicznych (Dz. Urz. Województwa Mazowieckiego Nr 175 z dnia 28 lipca 2005 r., poz. 5574) powołane użytki ekologiczne chronią bezodpływowe obniżenia terenu okresowo wypełnione wodą, stanowiąc obiekty ważne dla ochrony lokalnej różnorodności biologicznej, zwłaszcza płazów i owadów. Ponadto na terenie gminy znajduje się aktualnie 9 pomników przyrody we wsiach (w nawiasach liczba obiektów): Dębe (2), Tosie (4), Kutyski (1), Guty (1), Nowa Maliszewa (1). Uchwałą nr XIX/112/2012 Rady Miasta i Gminy Kosów Lacki z dnia 20 grudnia 2012 roku zniesiono ochronę dwóch pomników przyrody (grusza pospolita na działce nr ewid. 85 we wsi Krupy i grusza pospolita na działce nr ewid. 323 we wsi Tosie) ze względu na ich zniszczenie w wyniku silnych wiatrów. Pomnik przyrody – grupa 8*

jałowców na działce nr 566/3 we wsi Tosie – został wycięty. Stosowna uchwała w tej sprawie nie została jeszcze podjęta.

- Zagrożenia środowiska przyrodniczego są związane z usuwaniem nadrzecznych i śródpolnych zadrzewień, zanieczyszczaniem wód powierzchniowych, zamianą trwałych użytków zielonych na grunty orne, nadmiernym pogłębianiem rowów odwadniających, zniszczeniem zastawek przy dawnych młynówkach i obwałowaniem Bugu i dolnego odcinka Kosówki.

4. Uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

4.1. Archeologia

Obszar gminy Kosów Lacki, pomimo niezbyt urozmaiconej rzeźby, stanowił bardzo atrakcyjny teren dla osadnictwa starożytnego. Sprzyjały temu liczne czynniki, z których najważniejszym wydaje się płynąca od północy rzeka Bug oraz wpływające do niej rzeczki i strumienie. Najwcześniejsze ślady pobytu grup ludzkich na terenach objętych dziś granicami gminy, datowane są na starszą epokę kamienia. Zlokalizowane są one z reguły w miejscach suchych, piaszczystych, położonych w pobliżu źródeł wody. Czytelną do dziś pozostałością pobytu łowców paleolitycznych na tym terenie są znaleziska zgubionych lub porzuconych narzędzi krzemienych. Odkryto je m. in. w takich miejscowościach: Chruszczące st. 1 (8 narzędzi, 3 rdzenie, 17 odpadów technicznych, 70 odpadów produkcyjnych, 18 szt. półsurowca); Krupy (2 narzędzie, 1 rdzeń, 3 odpadki techniczne, 9 odpadków produkcyjnych, 10 szt. półsurowca); Telaki st.1 (32 łuszczenie, 60 odpadków produkcyjnych, 24 szt. półsurowca).

Spotykamy też na terenie gminy stanowiska z epoki brązu, kultury łużyckiej. Wymienić tu należy znaleziska w takich miejscowościach, jak: Rytele Świątkie, gdzie odkryto osadę kultury łużyckiej ze śladami palenisk, fragmentów ceramiki oraz fragment ozdoby brązowej; Wólka Okrąglik, gdzie odnaleziono liczne fragmenty ceramiki nie ornamentowanej kultury łużyckiej; Kosów Lacki st. 3 i 4, gdzie odkryto fragmenty naczyń w tym część ucha taśmowatego kultury łużyckiej z okresu halsztackiego. Okres rzymski reprezentowany m. in. jest przez stanowisko 1 w miejscowości Łomna z charakterystycznymi fragmentami cerami brunatnej z występującymi w glinie domieszką droбноziarnistego tłucznia. Wśród stanowisk z okresu średniowiecznego na uwagę zasługują znaleziska w Telakach i Tosiach z licznymi fragmentami ceramiki, a nade wszystko skarb z miejscowości Dybów, gdzie odkryto 3 brakteaty, t.j. monety wybijane

jednostronnie z cienkiej blachy.

Pełny wykaz stanowisk archeologicznych zawiera Aneks nr 1. Lokalizację stanowisk archeologicznych przedstawiono na rysunku „Uwarunkowania”.

4.2. Osadnictwo

Podlasie było typową krainą graniczną, przejściową, gdzie przez długie lata stykały się wpływy Polski, Rusi, Jaćwieży, Litwy - stąd też osadnictwo miało charakter mieszany. Od wieku IX aż po połowę wieku XI rozwijało się na tych ziemiach osadnictwo mazowieckie. Przeludnione szlachtą zaściankową Mazowsze Stare i Polne prędko stało się terenem emigracji ludności na sąsiednie obszary, a przede wszystkim na północno-wschodnie Mazowsze i Podlasie. W XI wieku rozpoczęła się również kolonizacja ruska, idąca głównie wzdłuż szlaków wodnych, m.in. od południa wzdłuż Bugu, co potwierdzają liczne wczesnośredniowieczne stanowiska archeologiczne, odkryte m.in. na tym terenie. W okresie, kiedy tereny te są we władaniu Litwy (1323 - 1569) rozwinęło się osadnictwo - zarówno mazowieckie, jak i ruskie. Mimo panowania litewskiego na tereny te przybywała głównie drobna szlachta z Mazowsza zakładając wiele wsi drobnoszlacheckich, choć tereny te kolonizowała również chłopska ludność ruska, , czego dowodem są funkcjonujące do dnia dzisiejszego nazwy miejscowości, np.: Kosów Lacki, Kosów Ruski.

Jedna z fal kolonizacyjnych przyszła z głębi Mazowsza w 2 połowie XIV wieku, nasilając się po podpisaniu unii polsko-litewskiej w Krewie w 1385 r. Kolonizatorami tych terenów było przede wszystkim drobne rycerstwo, stanowiące zaczątek późniejszej szlachty zagrodowej. Intensywniejszy rozwój osadnictwa na tym obszarze nastąpił w XV wieku. W XV i XVI wieku powszechnie występowały folwarki, genetycznie związane z osadami, które w przeważającej liczbie były rycerskimi, drobnymi gospodarstwami rolnymi. Obok pól uprawnych obejmowały ogrody owocowe, warzywne, hodowlę bydła, koni, itp.

4.3. Komunikacyjne układy drożne

Sieć dróg lądowych funkcjonujących do XIX wieku, można podzielić na dwie kategorie: gościńce i drogi lokalne. Drogi lokalne służyły komunikacji w obrębie każdej miejscowości a dalej stanowiły połączenie z młynem i sąsiednimi wsiami, z kościołem z najbliższą miejscowością. Drogi te bywały ogólnie dostępne, ale też mogły być przez właścicieli dóbr, przez które przechodziły zamknięte dla obcych. Na gościńcach, czyli drogach publicznych dostępnych dla wszystkich, odbywał się ruch o szerszym zasięgu, Łączyły one między sobą

ośrodki handlu i administracji, a więc miasta będące miejscami targów i jarmarków, ośrodkami większych dóbr, stolicami województw, ziemi, powiatów, siedzibami biskupstw i archidiakonatów. Przebieg dróg wszelkiego rodzaju charakteryzuje długotrwała niezmiennność, ze względu na fakt iż sieć osadnicza zmieniała się bardzo powoli. W rezultacie można przyjąć, że stan dróg z XVI wieku, w ogromnej mierze odpowiada stanowi z XVIII czy XIX stulecia. Pewne zmiany wprowadzone zostały w sieci dróg publicznych w związku z rozwojem poczty w XVIII i XIX wieku. Wyodrębniono wtedy osobną kategorię dróg pocztowych, a gdzieś tam zaczęto także prostować niektóre odcinki gościńców.

Do najważniejszych w przeszłości dróg przebiegających przez teren gminy należała droga z Węgrowa przez Miedzna, Wrotnów, Kosów, Ceranów, Nur i dalej na wschód. Jej znaczenie było bardzo duże bowiem łączyła dwa szlaki międzynarodowe, jeden: Warszawa - Stanisławów - Węgrów - Drohiczyn i dalej na wschód, oraz drugi: Serock - Brok - Nur - Brańsk i dalej na wschód.

Wymienione ważniejsze drogi istnieją zasadniczo do dnia dzisiejszego, jednakże w wielu przypadkach ich przebieg został nieznacznie zmieniony, a niektóre odcinki straciły ze swego znaczenia. Wiele z nich nadal funkcjonuje jako główne szlaki o przebiegu nie zmienionym przez setki lat. Na mniej uczęszczanych odcinkach historycznych traktów można wytyczyć turystyczne szlaki piesze i rowerowe.

4.4. Układy urbanistyczne

Największe znaczenie wśród miejscowości omawianej gminy osiągnął już od średniowiecza Kosów, który uzyskał prawa miejskie w roku 1723, potwierdzone w 1778 r., a stracił je w 1869 roku. Miejski układ przestrzenny Kosowa Lackiego jest czytelny do dziś. Rozplanowanie dawnego miasta opiera się o charakterystyczny i rzadko spotykany kształt rynku, utworzonego poprzez mocne rozszerzenie drogi. Pierzeje rynkowe zabudowane dwukondygnacyjnymi murowanymi kamienicami oraz rozplanowanie ulic - jeszcze dzisiaj dają świadectwo dobrze wykształconego i rozwiniętego układu urbanistycznego. Zdecydowaną dominantą całego układu urbanistycznego, jest kościół parafialny, widoczny w okolicy ze znacznych odległości.

4.5. Zabytki sakralne

Zabytki sakralne reprezentowane są przez murowany kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP w Kosowie Lackim, wzniesiony w 1907 roku, według projektu arch. Józefa

Piusa Dziekońskiego. Parafia w Kosowie erygowana w 1425 roku należy do jednych ze starszych parafii w tym regionie. Obecny kościół został wzniesiony w miejsce kolejnych kościołów drewnianych z 1755 i 1840 roku. Wybudowany w stylu neogotyckim, zaliczany jest do najokazalszych budowli sakralnych w tym terenie i stanowi przykład stosowania rodzimych elementów architektonicznych w rozwiązaniach bryły i formy obiektu. Rzut o układzie trójnawowym z transeptem. Korpus nawowy o rzucie prostokąta, sześcioprzęsłowy. Prezbiterium węższe zamknięte trójbocznie. Bryła zwarta, fasada dwukondygnacyjna z czterokondygnacyjną wieżą na osi, nakrytą ośmiopłociovym hełmem z iglicą. Elewacje kościoła na niskim cokole, rozczłonkowane uskokowymi szkarpami, dekorowane fryzem geometrycznym i zwieńczone profilowanym gzymsem. Wybudowanie kościoła w stylu neogotyckim było zgodne z utartym poglądem na przełomie XIX i XX wieku, głoszącym że strzeliste formy gotyckie najlepiej wyrażają istotę chrześcijaństwa.

Do zupełnie unikatowych obiektów pełniących funkcje sakralne, należy również murowana bożnica żydowska w Kosowie Lackim, pochodząca z początku XX wieku, obecnie opuszczona. Posiada sylwetkę złożoną z dwóch brył, a interesującym wyróżnikiem architektonicznym jest prosty gzymś kordonowy oraz lizeny w narożach.

4.6. Założenia rezydencjonalne

Na terenie gminy zachowały się zespoły rezydencjonalne charakterystyczne dla budownictwa dworskiego Zachodniego Podlasia. Wśród nich wyróżnia się przede wszystkim zespół dworsko-parkowy w Dębie. Dębe należały do majątku Kosów, którego właścicielami byli Kossowscy herbu Ciołek. W okresie późniejszym majątek należał do kilku właścicieli, m. in. około 1840 r. do hrabiny Albiny De Rosenverth, później do Ignacego Kuszla, a następnie do Józefa i Emilii Gorazdowskich. Dwór został wybudowany w 1903 roku przez Feliksa Chruścickiego właściciela kasyna gry w Warszawie, jako dom letniskowy. Został wzniesiony na planie prostokąta, dwutraktowy, trójdzielny, z prostokątną werandą na osi od frontu. Korpus parterowy, prostopadłościenny, częściowo podpiwniczony, nakryty dwuspadowym dachem. Elewacje otynkowane, na cokole, zwieńczone profilowanym gzymsem, rozczłonkowane prostokątnymi otworami okiennymi i drzwiowymi. W otoczeniu dworu rozciąga się park o charakterze krajobrazowym.

Do innych założeń rezydencjonalnych należy zespół dworsko-parkowy z murowanym dworem w miejscowości Tosie oraz drewniany dwór w Nowej Wsi. Odmienną formę posiada murowany dworek z pocz. XX wieku, zlokalizowany przy ul. Pańskiej 37 w Kosowie Lackim,

charakteryzujący się rzadko spotykanym planem centralnym i ryzalitem frontowym z dużym półokrągłym oknem. Skromny murowany dworek znajduje się w Buczynie Dworskim z charakterystycznym mocno wyladowanym, profilowanym gzymsem podokapowym i ciekawie opracowanych obramieniach okiennych.

4.7. Budownictwo

Wśród historycznych obiektów mieszkalnych zdecydowaną większość stanowią budynki drewniane. Na terenie gminy przeważają domy szerokofrontowe, dwutraktowe, w których pomieszczenia tworzą dwa ciągi wewnątrz rozplanowanych równoległe do osi wzdłużnej budynku. Wnętrzami tymi zwykle są dwie lub trzy izby, komora i sień. Rozplanowanie wewnątrz domów występujących na terenie gminy dzielimy zasadniczo na dwie grupy:

- z dośrodkowym układem pomieszczeń, gdzie urządzenia ogniowo - grzewcze są usytuowane w centrum budynku a pomieszczenia wewnątrz rozmieszczone są wokół tych urządzeń, np. domy nr 46 i nr 48 w Dębie, dom nr 54 w Dybowie, domy nr 20 i nr 22 w Kutyskach, domy nr 8 i nr 27 w Łomnej, domy przy ul. Kolejowej 40 oraz ul. Nowej 46 i 65 w Kosowie Lackim, dom nr 65 w Telakach;

- z osiowym układem pomieszczeń, gdzie pomieszczenia usytuowane są symetrycznie po obu stronach budynku, np. dom nr 53 w Dębie, domy przy ul. Nowej 21, Nurskiej 8 oraz ul. Pańskiej 16 w Kosowie Lackim, dom nr 8 w Nowej Wsi; domy nr 43 i nr 54 w Tosiach.

Na terenie gminy zasadniczo występuje dwa typy dachów:

- dwuspadowe, którym w większości przykryte są domy, np.: dom nr 64 w Dębie, dom nr 38 w Dybowie, dom nr 26 w Gutach; domy przy ul. Kolejowej nr 6 i ul. Kościelnej nr 14 w Kosowie Lackim, dom nr 32 w Łomnej; dom nr 81 w Telakach;

- naczółkowe, rzadziej spotykane, np.: dom nr 8 w Nowej Wsi; domy przy ul. Pańskiej nr 10, 12, i 39 w Kosowie Lackim.

W pierwszej połowie XX wieku dość licznie stosowano geometryczne motywy zdobnicze umieszczane głównie na szczytach domów, listwach podokapowych, drzwiach, okiennicach oraz nad drzwiami i oknami. Ten rodzaj budownictwa reprezentują przede wszystkim: domy nr 24 w Jakubikach; domy nr 20 i nr 36 w Kutyskach.

4.8. Zabytki techniki

Zabytkowe obiekty techniki jakimi są młyny, należą już dziś do rzadkości.

Najcenniejszym na terenie gminy jest drewniany młyn wodny, a ostatnio elektryczny w Jakubikach. Młyn został wzniesiony z drewna z zastosowaniem konstrukcji słupowo-ramowej. Osadzony na betonowym fundamencie i podmurówce. Na podmurówce opierają się belki ścian podłużnych i poprzecznych, tzw. naproźnice. Stanowią one główny element konstrukcyjny i nośny ścian. Szkieletową konstrukcję ścian młyna utworzono z naproźnic, oczepów, słupów narożnych i pionowych belek dzielących płaszczyzny ścian na mniejsze pola. Stateczność ścian podniesiono dzięki wzmocnieniu szkieletu poszyciem z desek sosnowych, przybitych do czoła w układzie pionowym i łączeniach nabijanych listwami. O ile naproźnice stanowią oparcie dla ścian podłużnych i poprzecznej młyna, to wieńczące te ściany belki oczepu podłużnego, stanowią oparcie dla belek poprzecznych oraz więźby dachowej. Niezwykle ważnym elementem konstrukcyjnym obiektu jest belka zwana tramem, biegnąca wzdłuż wnętrza dolnej kondygnacji budynku. Na tramie wsparto belki stanowiące konstrukcję podłogi górnej kondygnacji. Młyn nakryty dachem dwuspadowym o połaciach z eternitu falistego. Wokół młyna zachowało się w miarę czytelnie całe założenie wodne, charakterystyczne dla młynów napędzanych turbiną wodną.

Znaczne wartości posiada też murowany młyn motorowy, a ostatnio elektryczny przy ul. Młynarskiej w Kosowie Lackim. Wprawdzie jest on opuszczony i nie zachowały się oryginalne maszyny i urządzenia, ale pod względem architektonicznym budowla pozostaje w dostatecznym stanie. Posiada solidne ściany, w dolnej części wymurowane z olbrzymich, ciosanych głazów narzutowych, a w górnej z betonowych pustaków. Nakryty dachem dwuspadowym o połaciach z eternitu falistego.

4.9. Cmentarze

Do zabytkowych nekropoli należy cmentarz rzymskokatolicki w Kosowie Lackim założony w 1843 roku. Został dość obszernie rozplanowany na planie prostokąta, o regularnym układzie kompozycyjnym alejek i kwater. Cmentarz porastający starodrzewem, stanowi istotny element w układzie przestrzennym miejscowości. Na cmentarzu znajduje się wiele interesujących nagrobków o indywidualnych rozwiązaniach formalnych, m. in.: nagrobek Zosi i Aleksandra Kuszllów, w formie steli, z 1858 r.; nagrobek Ignacego Kuszlla i Józefa Drogosława Kuszla w formie steli, z 1879 r.; nagrobek ks. Jana Gwalberta Gozdawy Siewruka w formie żeliwnego krzyża, z 1868 r.; nagrobek Marii z Rosenwerthów Ślaskiej w formie krzyża na wysokim cokole, z 1873 r.; nagrobek Pauliny z Sarneckich Kuszell w formie kolumny z urną, z 1881 r. Ważnym obiektem o znacznych wartościach historycznych,

jest mogiła 40 żołnierzy polskich poległych w walce z bolszewikami w sierpniu 1920 r.

Wielką wartość historyczną posiada cmentarz żydowski położony w Telakach. Przetrwiał on do dnia dzisiejszego w stanie szczątkowym gdyż zniszczyli go Niemcy w czasie drugiej wojny światowej. Cały teren cmentarza porastają drzewa i krzewy. Rozplanowanie i układ kompozycyjny kierkuta jest zupełnie zatarty, nie zachowały się macewy, a pozostały jedynie do dnia dzisiejszego fragmenty betonowego ogrodzenia.

4.10. Miejsca pamięci poza cmentarzami

Gmina Kosów Lacki wyróżnia się na skalę europejską - istnieniem na jej terenie - obozu zagłady Żydów w Treblince założonym przez hitlerowców w czasie drugiej wojny światowej. W obozie tym uśmiercano Żydów w komorach gazowych, a następnie spalano ich zwłoki. Historycy oceniają, że zamordowano tu ponad 850 tys. Żydów z dziewięciu krajów europejskich. Obok tego obozu znajdował się również karny obóz pracy, w którym przetrzymywano Polaków i Żydów, zmuszając ich do niewolniczej pracy w miejscowej żwirowni.

Do Miejsc Pamięci Narodowej upamiętnionych na terenie gminy, należy kopiec poświęcony powstańcom 1863 roku i ofiarom drugiej wojny światowej w Kosowie Lackim (Hulidowie) przy ul. Powstańców. Na kopcu wzniesiono duży krzyż łaciński, a u podnóża ustawiono pomnik wykonany z dużego głazu narzutowego, na którym zamocowano tablicę inskrypcyjną.

W południowej części ul. Wolności, tj. dawnego Rynku Kosowa Lackiego, w okresie międzywojennym ustawiono pomnik poświęcony Józefowi Piłsudskiemu. Posiada kształt obelisku na dwustopniowej podstawie. W górnej części zamocowano medalion z popiersiem Józefa Piłsudskiego, a w zwieńczeniu orła z rozpostartymi skrzydłami.

W środkowej części dawnego Rynku Kosowa Lackiego, po stronie wschodniej, w 1968 roku wzniesiono pomnik poświęcony żołnierzom Wojska Polskiego i członkom ruchu oporu poległym w obronie Ojczyzny w latach 1939 – 1944, a także ofiarom hitlerowskiego barbarzyństwa.

4.11. Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

Licznie na terenie gminy występują kapliczki, figury i krzyże przydrożne datowane od XVIII, do 1 poł. XX wieku. Wielkimi walorami historycznymi i artystycznymi odznaczają się kapliczki z drewnianymi figurami Chrystusa Frasobliwego i Św. Jana Nepomucena w

Kosowie Lackim, wpisane do rejestru zabytków. Kapliczka z figurą Św. Jana Nepomucena została wkomponowana w narożnik murowanego ogrodzenia dawnego parku dworskiego. Posiada prostokątną wnękę, w której umieszczono figurę świętego. Kapliczka z figurą Chrystusa Frasobliwego zlokalizowana przy ul. Nurskiej jest budowlą wolnostojącą, czworoboczną, wzmocnioną w przyziemiu szkarpami w narożach. W górnej części wnętrza dostępne oknem prostokątnym zakończonym półkoliście, mieszczącym figurę Chrystusa. .

Oryginalnym kształtem wyróżnia się też murowana kapliczka z drewnianą rzeźbą Świętego Jana Nepomucena w Wólce Okrąglik. Wzniesiona na planie kwadratu, dwukondygnacyjna. Naroża części dolnej ujęte lizenami, w przyziemiu od frontu dwie prostokątne wnęki. Kondygnacja górna oddzielona od dolnej wydatnym gzymsem. W kondygnacji górnej arkadowe przeźrocze (obecnie przeszklone), w którym ustawiono drewnianą figurę św. Jana Nepomucena.

Nietypową, dwu bryłową formę posiada oryginalna, murowana kapliczka w Chruszczewce Włociańskiej. Od dołu schodkowaty, dwustopniowy cokół o lekko zbieżnych ściankach. Część wyższa posiada u góry wnęki prostokątne zakończone półkoliście. W części niższej zaprojektowano małe wnętrza dostępne dużym prostokątnym oknem zakończonym półkoliście. Nad obu częściami daszki dwuspadowe.

W Buczynie Dworskim zlokalizowana jest kapliczka o nie spotykanym kształcie, nawiązującym do form modernistycznych. Wzniesiona z cegły i częściowo z betonu. Posiada formę trójściennej, wysokiej niszy przykrytej stropem. Narożniki tylne wzmocnione trójstopniowymi, ceglanyimi skarpami. Od frontu narożniki ścian w postaci stylizowanych pilastrów, na których spoczywa gładkie belkowanie. Nad belkowaniem orzeł wycięty z blachy. Na stropie osadzony cokół z czterech trójstopniowych skarp podtrzymujących półkę, na której żelazny krzyż.

4.12. Wykaz obszarów i obiektów wpisanych do rejestru zabytków

- 1. Dwór w Dębie, mur., pocz. XX w. Nr rej. zabytków A-323 z 29.12.1983 r.*
- 2. Park w zespole dworu w Dębie, pocz. XX w. Nr rej. zabytków A-323 z 29.12.1983 r.*
- 3. Kościół par. pw. Narodzenia NMP w Kosowie Lackim, mur., 1907 r., arch. Józef Pius Dziekoński. Nr rej. zabytków A-793 z 07.04.2018 r.*
- 4. Kapliczka mur., z figurą św. Jana Nepomucena, drewn., z pocz. XIX w., przy ul. Kościelnej w Kosowie Lackim, Nr rej. zabytków B-67/167, z dnia 08.09.1970 r.,*

5. *Kapliczka mur., z figurą Chrystusa Frasobliwego, drewn., z pocz. XIX w., przy ul. Nurskiej w Kosowie Lackim, Nr rej. zabytków B-68/168, z dnia 08.09.1970 r.,*
6. *Były hitlerowski obóz zagłady Treblinka, na terenie obrębu Wólki Okrąglik. Nr rej. zabytków A-406/757, z dn. 22.03.1966 r.*

4.13. Obszary i obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Wykaz obiektów i obszarów ujętych w gminnej ewidencji zabytków zawiera Aneks nr 1.

5. *Uwarunkowania wynikające z rekomendacji i wniosków zawartych w audycie krajobrazowym*

Dotychczas brak jest wykonanego audytu krajobrazowego.

6. *Warunki i jakość życia mieszkańców*

Ocena warunków i jakości życia może być tylko subiektywna, gdyż mało jest wiarygodnych wymiernych wskaźników w tym temacie.

Skutkiem niskiej oceny warunków życia jest szybki proces wyludniania gminy (ubytek liczby mieszkańców w latach 1970-2015 o 2745 osób to jest 30,4%).

Proces ten jest z pewnością wynikiem oceny sytuacji i perspektyw na rynku pracy. Bieżącą sytuację na lokalnym rynku pracy należy ocenić jako niezłą. Stosunkowo niski jest poziom rejestrowanego bezrobocia (207 osób to jest 5,4% ludności w wieku produkcyjnym na koniec 2015 roku). Relatywnie wysoka jest liczba pracujących (866 osób na koniec 2015 roku). Korzystne są tendencje w latach 2005-2015 (rosła liczba pracujących, malała liczba bezrobotnych). Ocena sytuacji na lokalnym rynku pracy jest z pewnością niepełna z powodu braku informacji o poziomie wynagrodzeń i dochodów pracujących na własny rachunek.

Czynnikiem rzutującym na warunki i jakość życia jest sytuacja mieszkaniowa ludności. Jest ona w gminie dobra pod względem powierzchni użytkowej mieszkań na osobę (31,5 m² w końcu 2015 r.), co w pierwszej kolejności jest skutkiem szybkiego wyludniania. Znacznie gorsza jest sytuacja pod względem wyposażenia mieszkań w podstawowe instalacje, przy czym lepsze wskaźniki posiada miasto (92,5% wodociąg, 77,7% łazienka i 73,3% centralne ogrzewanie), a znacznie gorsze obszary wiejskie gminy (odpowiednio: 60,7%, 50,8% i 38,8%) (dane na koniec 2014 r.).

Kolejnym czynnikiem jest dostęp mieszkańców do podstawowych usług publicznych to jest oświaty, kultury, zdrowia, sportu i rekreacji, administracji. W tej dziedzinie należy zwrócić uwagę na niezłe wyposażony ośrodek gminny - miasto Kosów Lacki (wymienić trzeba

zwłaszcza nowe obiekty gimnazjum i liceum oraz wyremontowany budynek MGOK). Wyposażenie miasta w placówki i obiekty usługowe zapewnia mieszkańcom gminy niezły poziom usług, przy czym ich dostępność ze względu na duży obszar gminy jest zróżnicowana, dobra w mieście i wioskach położonych w jego otoczeniu, gorsza we wsiach położonych peryferyjnie. Najwięcej kontrowersji wywoływała sukcesywna likwidacja szkół podstawowych (aktualnie funkcjonuje tylko jedna w Kosowie Lackim), których przy bardzo małej liczbie dzieci nie dało się utrzymać. W funkcjonowaniu placówek usługowych należy jeszcze zwrócić uwagę na bardzo słabe warunki lokalowe Urzędu Miasta i Gminy, co przekłada się nie tylko na warunki pracy zatrudnionych pracowników ale i warunki obsługi mieszkańców gminy.

Oceniając warunki i jakość życia mieszkańców gminy nie można pominąć zasięgu korzystania z pomocy społecznej. W 2015 roku ze świadczeń pomocy społecznej skorzystało 241 gospodarstw domowych, z tego 197 poniżej kryterium dochodowego i 44 powyżej tego kryterium. Liczba osób w tych gospodarstwach wynosiła odpowiednio: 670 (10,6% mieszkańców gminy), 592 (9,3%) i 78 (1,2%). W latach 2009-2015 liczba korzystających z pomocy społecznej miała tendencję spadkową.

Szansy na poprawę warunków i jakości życia w gminie należy poszukiwać w pierwszej kolejności w rozwoju ośrodka gminnego - miasta Kosów Lacki. Rozwój miasta powinien chronić przed nadmiernym ubytkiem ludności z terenu gminy. Na obszarach wiejskich gminy zadaniem jest zwiększanie zasięgu wodociągu (umożliwi poprawę warunków mieszkaniowych) i przebudowa dróg, która umożliwi skróceniu czasu i poprawę komfortu dojazdów do ośrodka gminnego i innych ośrodków miejskich.

7. Zagrożenie bezpieczeństwa ludności i mienia

Zagrożenie bezpieczeństwa ludności i mienia w gminie Kosów Lacki, podobnie jak w innych gminach, wynika głównie z następujących powodów:

- klęski żywiołowe (powodzie, wichury, gradobicia),*
- wypadki drogowe,*
- pożary,*
- wypadki w rolnictwie,*
- przestępstwa (pobicia, kradzieże, włamania).*

Brak wiarygodnych wymiernych danych nie pozwala na porównania z innymi obszarami. Oceny mają charakter subiektywny.

Zagrożenie powodziowe w gminie dotyczy obszarów położonych nad rzeką Bug i rzeką Kosówka (wrysowanych na załącznikach graficznych nr 2 i nr 3). W ich zasięgu znajdują się rozległe kompleksy użytków rolnych, głównie łąk oraz zabudowa wsi Rytele Świąćkie i Bojary. Rzeka Bug jest obwałowana, co znacznie zmniejsza ryzyko powodzi. Wały są stosunkowo nowe więc niebezpieczeństwo ich przerwania można uznać jako niewielkie.

Jeśli chodzi o wichury i gradobicia, to zdarzają się one na terenie gminy dosyć często i przynoszą duże straty.

Zagrożenie wypadkami drogowymi i skażeniem spalinami jest duże na drogach w złym stanie technicznym o dużym natężeniu ruchu. W gminie Kosów Lacki największe natężenie ruchu występuje na drodze wojewódzkiej nr 627. Jej stan techniczny po oddaniu pod koniec 2015 roku odcinka od granicy z gminą Małkinia do Kosowa Lackiego jest dobry, a w dodatku omija ona centrum miasta i wieś Wólka Okrąglik, a więc minimalizuje jej negatywne oddziaływanie. W interesie gminy jest kolejny etap budowy tej drogi po zdemontowanych torach kolejowych aż do granicy z gminą Sokółów Podlaski. Pozwoliłoby to na ominięcie zabudowy wsi Telaki i Dybów. Ze względu na brak środków nie będzie ona jednak kontynuowana w najbliższych latach.

Pożary od wieków są istotnym stałym zagrożeniem dla ludzi i mienia. Od dziesięcioleci z ich skutkami walczą coraz lepiej wyposażone i wyszkolone zastępy ochotniczych i zawodowych straży pożarnych.

Podnoszący się poziom mechanizacji prac w rolnictwie sprawia rosnące zagrożenie wypadkami. Wypadki w rolnictwie są częstym powodem inwalidztwa. Zdarzają się również wypadki śmiertelne.

Na terenie gminy zdarzają się też przestępstwa pospolite jak pobicia, kradzieże, kradzieże z włamaniem.

Generalnie biorąc gminę należy zakwalifikować do obszarów relatywnie bezpiecznych.

8. Potrzeby i możliwości rozwoju gminy

a) Analizy ekonomiczne, środowiskowe i społeczne

Rolnictwo

Głównym sektorem gospodarczym gminy jest rolnictwo. Decyduje o tym **około 9,5 tys.** ha użytków rolnych oraz znaczna liczba osób pracujących wyłącznie i głównie w rolnictwie (według NSP 2002 było to 2,8 tys. osób). Rolnicza przestrzeń produkcyjna charakteryzuje się:

niską jakością (56,7 pkt wg IUNG) i wysokim udziałem trwałych użytków zielonych (36 %). Do warunków tych dostosowane są kierunki produkcji i wyposażenie gospodarstw w maszyny i urządzenia. **Według Powszechnego Spisu Rolniczego z 2010 roku na terenie gminy funkcjonowało 1130 indywidualnych gospodarstw rolnych, w tym 51 działek rolniczych o powierzchni do 1 ha użytków rolnych.** Struktura obszarowa gospodarstw w gminie jest korzystna. Na jedno gospodarstwo przypada **11,26 ha powierzchni ogółem, w tym 8,39 ha użytków rolnych**, a we władaniu **333 gospodarstw** o powierzchni powyżej 10 ha użytków rolnych koncentruje się 57,4 % powierzchni indywidualnych gospodarstw rolnych.

W produkcji roślinnej dominują zboża (**86,6 % ogólnej powierzchni zasiewów**), a w produkcji zwierzęcej - wysoka obsada bydła (**80,3 sztuk/100 ha użytków rolnych**) i **bardzo niska obsada trzody chlewnej (zaledwie 23,5 sztuk/100 ha użytków rolnych)**. W wyposażeniu gospodarstw znajduje się stosunkowo dużo urządzeń do udoju i schładzania mleka. Istniejąca w Kosowie Lackim Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska, z której działalnością sprzężone są losy ponad tysiąca dostawców (**nie tylko z terenu gminy**), dotychczas zajmuje dobrą pozycję na rynku mleczarskim. Mniej stabilny jest rynek mięsny, co odbija się na niskiej opłacalności i trudnościach ze sprzedażą trzody chlewnej. Z tych powodów utrzymuje się niski stan pogłowia tych zwierząt. Problemem w wielu wsiach staje się wypadanie ziemi z rolniczego użytkowania. W 2002 roku w gospodarstwach rolnych na terenie gminy było 1023 ha ugorów i odłogów. Stanowiły one: 7,2 % ogólnej powierzchni gospodarstw, 9,0 % użytków rolnych i aż 14,8 % powierzchni gruntów ornych. W większości powinny być one sukcesywnie zalesiane. **Według PSR z 2010 roku w gospodarstwach rolnych na terenie gminy było 114 ha gruntów ugorowanych. Odnotowany w spisie poziom zużycia nawozów mineralnych w czystym składniku w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (63,6 kg azotowych, 17,8 kg fosforowych, 17,2 kg potasowych i 11,2 kg wapniowych) można ocenić jako dość wysoki, natomiast strukturę tego zużycia jako niezbyt właściwą (dużo azotowych, mało wapniowych).** W 2010 roku 756 gospodarstw rolnych posiadało 1042 ciągniki. Na 1 ciągnik przypadało 9,1 ha użytków rolnych.

Leśnictwo

Gmina Kosów Lacki charakteryzuje się wskaźnikiem lesistości **29,9 %** tj. zbliżonym do średniego krajowego. W strukturze własnościowej dominują lasy prywatne, które stanowią **81,5%** ogólnej powierzchni. Zarówno lasy państwowe jak i prywatne pełnią funkcję lasów gospodarczych. Tylko 29 ha w oddziałach 57, 60 i 61 Uroczyska Majdan Kupienyński uznano

za lasy wodochronne. W strukturze siedliskowej przeważają siedliska ubogie - borowe, zwłaszcza boru świeżego, zaś w strukturze wiekowej dominuje III klasa czyli drzewostany w wieku 41 do 60 lat. Gatunkiem panującym jest sosna. Gospodarkę leśną w lasach państwowych prowadzi się w oparciu o plan urządzenia lasu, instrukcje i zasady hodowlane. W lasach prywatnych powinno prowadzić się gospodarkę w oparciu o uproszczone plany urządzenia lasów które są opracowane dla poszczególnych wsi. Problemem jest nielegalny wyrąb drzew, zaśmiecanie i duża penetracja połączona ze zbieractwem płodów runa leśnego. Gospodarka łowiecka prowadzona jest przez koła łowieckie w 6 obwodach.

Pozarolnicza działalność produkcyjna i usługowa

Liczba pracujących na terenie gminy poza rolnictwem indywidualnym wynosiła na koniec **2016 roku 871** osób. Największymi zakładami produkcyjnymi są Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska i Zakłady Mięsne Zakrzewscy w Kosowie Lackim.

W końcu **2016** roku na terenie gminy było zarejestrowanych **181** bezrobotnych, w tym **75** kobiet. W latach **2005-2015** liczba bezrobotnych **zmniejszyła się o 55,6%**. Aktualny poziom bezrobocia w gminie można uznać za niski. Liczba bezrobotnych na 100 osób w wieku produkcyjnym wynosi w gminie **4,8**. **Najniższy poziom bezrobocia odnotowano w 2008 roku (157 osób tj. 4,2 na 100 osób w wieku produkcyjnym)**. Według danych z **2006 roku liczba osób wyjeżdżających do pracy z terenu gminy wynosiła 435, a przyjeżdżających na teren gminy 213**.

W rejestrze REGON na koniec **2016** roku figurowało **317** podmiotów gospodarczych³, wśród których dominują zakłady osób fizycznych, **o zatrudnieniu 0-9 osób. Ponadto było 10 zakładów o zatrudnieniu w przedziale 10-49 osób, 1 zakład o zatrudnieniu 50-249 osób i 1 o zatrudnieniu 250 i więcej osób**. W strukturze podmiotów (według sekcji EKD) największy udział posiadają: handel i naprawy - **74 podmiotów (23,3 %)**, budownictwo - **64 (20,2 %)**, przetwórstwo przemysłowe - **30 (9,5 %)** oraz **transport i gospodarka magazynowa – 34 (10,7 %)**. W granicach miasta⁴ koncentrowało się **154** tj. **49,4%** podmiotów działających w gminie. **Poza miastem znacząca liczba podmiotów występuje w największych wsiach tj. w Telakach (19), Dybowie (13), Rytelach Świąckich (11), Wólce Okrąglik, Gutach, Grzymałach, Tosiach (po 9), Buczynie Szlacheckim, Trzcińcu Dużym i Żochach (po 8)** (mapa 7).

Mimo znaczących walorów przyrodniczych i licznych obiektów zabytkowych, dotychczas

³ W latach 2005-2016 przybyło 27.

w gminie nie rozwinęły się, w odpowiedniej proporcji do tych walorów, turystyka i wypoczynek. Największy ruch turystyczny generuje Muzeum Walki i Męczeństwa w Treblince⁵. Początki bazy turystycznej na terenie gminy stanowią gospodarstwa agroturystyczne: w Albinowie, Kosowie Lackim i Nowej Wsi. Przez teren gminy przebiegają wyznaczone szlaki rowerowe, a także projektowany w studiach regionalnych Nadbużański Szlak Turystyki Zmotoryzowanej (mapa 8).

Procesy ludnościowe

Gmina Kosów Lacki charakteryzuje się długotrwałym, selektywnym odpływem ludności. W skali całej gminy liczba ludności zmniejszyła się w latach **1970-2016 z 9021 do 6215 osób tj. o 2806 osób co stanowi 31,1 %**. Przyrostem ludności w tym okresie charakteryzuje się tylko miasto Kosów Lacki. Szacunkowa liczba ludności miasta w 1970 roku wynosiła 1890 osób, a na koniec **2016 r. 2160 osób⁶**. Przyrost wynosi więc **270 osób tj. 14,3 %**. **W latach 2005-2016 przyrost ludności w mieście wyniósł 27 osób tj. 1,3%**. Długotrwały odpływ ludności spowodował nadmierne postarzenie mieszkańców gminy. Ludność w wieku poprodukcyjnym stanowi (**2016 r.**) aż **22,0 %** ogółu ludności. Wśród opuszczających gminę przeważają młode kobiety kończące studia i szkoły średnie, a więc o relatywnie wysokich kwalifikacjach. Skutkiem tej sytuacji jest postępujący proces defeminizacji (w końcu **2016 roku 97 kobiet na 100 mężczyzn**) i ujemny przyrost naturalny. W latach **2005-2016** ujemny przyrost naturalny wyniósł **401** osób, ujemne saldo migracji **524** osób, a łączny ubytek **925** osób.

Zmiany w liczbie ludności poszczególnych miejscowości w latach 1970-2011 oraz strukturę ludności według ekonomicznych grup wieku zilustrowano w tabeli 1 oraz na mapach 1 i 2.

Tabela 1. Zmiany liczby ludności w latach 1970-2011 i struktura wiekowa ludności w 2011 roku

Jednostka terytorialna	ogółem	ogółem	w wieku			ogółem
			przedprodukcyjnym	produkcyjnym	poprodukcyjnym	
	1970	2011	2011			2011
	[osoba]	[osoba]	w procentach			1970=100
m. Kosów Lacki	1890	2195	19,7	64,1	16,2	116,1
Albinów	79	57	19,3	57,9	22,8	72,2
Bojary	151	84	26,2	52,4	21,4	55,6
Buczyn Dworski	77	50	16,0	60,0	24,0	64,9
Buczyn Szlachecki	161	134	22,4	56,7	20,9	83,2

⁴ Na koniec 2015 roku

⁵ według BDR liczba odwiedzających w 2007 roku wyniosła 60 tysięcy osób.

⁶ Stan ludności w 1970 roku według NSP, na koniec 2016 roku według BDL GUS.

Chruszczewka Szlachecka	208	108	21,3	59,3	19,4	51,9
Chruszczewka Włociańska	190	125	16,8	61,6	21,6	65,8
Dębe	300	160	17,5	58,1	24,4	53,3
Dybów	328	258	17,1	62,8	20,2	78,7
Grzymały	230	128	20,3	50,0	29,7	55,7
Guty	407	227	12,3	57,3	30,4	55,8
Henrysin	61	30	26,7	46,7	26,7	49,2
Jakubiki	168	108	18,5	62,0	19,4	64,3
Kosów-Hulidów	25	16	18,8	56,3	25,0	64,0
Kosów Ruski	100	63	17,5	55,6	27,0	63,0
Krupy	85	55	7,3	58,2	34,5	64,7
Kutyski	192	96	19,8	41,7	38,5	50,0
Łomna	208	119	22,7	57,1	20,2	57,2
Nowa Maliszewa	220	115	19,1	50,4	30,4	52,3
Nowa Wieś	346	166	18,7	56,6	24,7	48,0
Nowy Buczyn	89	34	17,6	64,7	17,6	38,2
Rytele Święckie	417	306	22,2	62,7	15,0	73,4
Sągole	145	109	21,1	64,2	14,7	75,2
Stara Maliszewa	189	104	29,8	51,0	19,2	55,0
Telaki	910	607	19,6	60,6	19,8	66,7
Tosie	321	215	12,1	67,0	20,9	67,0
Trzciniac Duży	287	170	18,8	51,8	29,4	59,2
Trzciniac Mały	168	137	20,4	57,7	21,9	81,5
Wólka Dolna	83	82	30,5	56,1	13,4	98,8
Wólka Okrąglik	387	311	16,1	55,0	28,9	80,4
Wyszomierz	111	44	15,9	54,5	29,5	39,6
Żochy	488	209	14,8	49,8	35,4	42,8
Gmina razem	9021	6622	19,1	59,8	21,1	73,4

Źródło: BDL GUS; wyliczenia własne.

Jak wynika z tabeli, w skali całej gminy liczba ludności zmalała w analizowanym okresie o 26,6%. W kilku wioskach (Nowy Buczyn, Wyszomierz, Żochy, Nowa Wieś, Henrysin) ubytek ludności przekraczał połowę stanu wyjściowego, a w kilku kolejnych mieścił się w przedziale 40-50% (Bojary, Chruszczewka Szlachecka, Dębe, Grzymały, Guty, Kutyski, Łomna, Nowa Maliszewa, Stara Maliszewa i Trzciniac Duży). Tak duży ubytek ludności spowodował deformacje struktury wiekowej mieszkańców. W kilku wioskach odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym przekroczył 30% (Guty, Krupy, Kutyski, Nowa Maliszewa i Żochy), a w kilku kolejnych mieścił się w przedziale 25-30% (Grzymały, Henrysin, Kosów-Hulidów, Kosów Ruski, Trzciniac Duży, Wólka Okrąglik i Wyszomierz).

Strukturę wiekową ludności gminy, podobnie jak w całym kraju, charakteryzuje zróżnicowana liczebność poszczególnych roczników, określana mianem wyżów i niżów demograficznych. W najbliższych latach do **szkół** będą wkraczać roczniki o coraz mniejszej liczebności, co wpłynie na zmniejszenie liczby uczniów tych szkół. **Liczba osób w wieku**

szkoły podstawowej (7-14 lat) zwiększy się w gminie z 443 w 2016 roku do 448 osób w 2023 roku. Liczba osób w wieku licealnym (15-18 lat), wynosząca w 2016 roku 283 osoby, zmniejszy się do 236 w roku 2023⁷.

W najbliższych latach należy się liczyć z **utrzymaniem wysokiej liczebności** generacji w wieku poprodukcyjnym (60 i więcej lat kobiety, 65 i więcej lat mężczyźni), gdyż generację tę zasilają liczne roczniki z powojennego wyżu demograficznego. Generacja ludności w wieku produkcyjnym, **której udział w gminie uległ w latach 2005-2016 znacznemu zwiększeniu**, zacznie się stopniowo kurczyć, gdyż będą ją zasilać roczniki o coraz mniejszej liczebności. Zmniejszanie zasobów pracy będzie wpływać ograniczająco na poziom bezrobocia.

Z pracy w rolnictwie utrzymywało się⁸ 28,7 % ludności gminy, z pracy najemnej 30,0 %, z pracy na rachunek własny (poza rolnictwem indywidualnym) 4,1 %. Relatywnie wysoki był odsetek osób utrzymujących się z rent i emerytur (34,0 %), co jest następstwem wysokiego odsetka osób starych. Wysoki odsetek osób utrzymujących się z pracy poza rolnictwem ma miejsce tylko w mieście.

Sytuacja mieszkaniowa ludności

W końcu 2015 roku było w gminie 2548 mieszkań z liczbą izb 9510 o powierzchni 197,5 tys. m², w tym w mieście Kosów Lacki odpowiednio: 814, 3385 i 72,3 tys. m². Udział miasta wynosił odpowiednio: w liczbie mieszkań 31,9%, w liczbie izb 35,5%, w powierzchni użytkowej 36,6%. Powierzchnia użytkowa wynosiła: na mieszkanie 77,5 m², na osobę 31,5 m²; na 1000 mieszkańców przypadało 406 mieszkań. Pod względem zagęszczenia mieszkań sytuacja jest więc dobra. Pod względem wyposażenia w instalacje sytuacja na koniec 2014 roku przedstawiała się następująco: w mieście: wodociąg - 92,5%, łazienka - 77,7%, centralne ogrzewanie - 73,3%; na terenach wiejskich: wodociąg - 60,7%, łazienka - 50,8%, centralne ogrzewanie - 38,8%.

Ruch budowlany w gminie jest stosunkowo mały, co jest wynikiem procesu wyludniania. W latach 2000-2006 oddano do użytku zaledwie 13 mieszkań. **Wyraźna poprawa nastąpiła w latach 2007-2016, kiedy oddano do użytku 95 mieszkań.** Zwraca uwagę duża koncentracja oddawanych do użytku mieszkań w mieście Kosów Lacki. Spośród 66 mieszkań oddanych do użytku w gminie w latach 2008-2014, aż 44 czyli 2/3 przypadało na miasto. Należy dodać, że w 19 spośród 32 miejscowości w gminie nie oddano w tym czasie żadnego

⁷ Prognozowane liczby są oczywiście przybliżone; będą one zweryfikowane, zapewne w dół, pod wpływem migracji.

⁸ według danych PSR 2002 r.

mieszkania.

Usługi publiczne

Na terenie gminy znajdują się 1 szkoła podstawowa⁹ w Kosowie Lackim, do której w **2016** roku uczęszczało **276** uczniów oraz Publiczne Gimnazjum w Kosowie Lackim z liczbą uczniów **141**. **Funkcjonuje także Zespół Szkół, który tworzą Liceum Ogólnokształcące i Zasadnicza Szkoła Zawodowa, aktualnie podległe samorządowi gminnemu.** W **2016** roku do Liceum uczęszczało **56** uczniów, a do **ZSZ 39** uczniów. Liceum opuściło **10** absolwentów. Ponadto młodzież z terenu gminy kształci się na poziomie ponadgimnazjalnym w: Sokołowie Podlaskim, Siedlcach, Węgrowie, Małkini i Sadownem.

Wychowaniem przedszkolnym zajmuje się przedszkole w Kosowie Lackim, do którego w **2016 roku** uczęszczało **130** dzieci.

Gmina posiada na swoim terenie większość placówek niezbędnych do prawidłowej obsługi swoich mieszkańców oraz osób spoza gminy. Do placówek tych należą: przychodnia podległa samorządowi gminnemu, 2 niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej oraz 1 gabinet prywatny (w **2016** roku łącznie **31,6** tys. porad), **2 apteki**, bank spółdzielczy, poczta, posterunek policji.

Ze świadczeń pomocy społecznej w 2015 roku skorzystało 241 gospodarstw domowych (670 osób tj. 10,6 % mieszkańców gminy).

Działalność kulturalną prowadzą: Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury, Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna i 1 filia biblioteki. Funkcjonują zespoły ludowe.

Na terenie byłego hitlerowskiego obozu zagłady w Treblince funkcjonuje Muzeum Walki i Męczeństwa, które od 1983 roku jest filią Muzeum Regionalnego w Siedlcach. **W latach 2010-2012 przeprowadzono rozbudowę tej placówki, która znacznie poprawiła jej warunki pracy. Przeciętnie rocznie w ostatnich latach rejestrowano około 50 tysięcy zwiedzających.**

b) Prognozy demograficzne

Scharakteryzowane wyżej procesy demograficzne dają podstawy do prognozowania liczby ludności w gminie na najbliższe 30 lat. Za główny element do prognozy przyjmuje się rzeczywisty ubytek ludności. W latach 1970-2014 średnio rocznie ubywało w gminie po około 60 osób ale w latach 2002-2014 tylko 43 osoby, a w latach 2005-2014 już tylko 34 osoby.

---

⁹ W roku szkolnym 2012 została zlikwidowana szkoła w Wólce Okrąglik, a w 2016 w Rytelach Świętych

Rzeczywisty ubytek ludności jest wypadkową przyrostu naturalnego i salda migracji. W przypadku gminy Kosów Lacki suma ujemnego przyrostu naturalnego i ujemnego salda migracji z lat 2005-2014 wynosi 776 osób i jest ponad dwukrotnie wyższa od rzeczywistego ubytku ludności w tym czasie, co podważa wiarygodność danych. Za najmniej wiarygodne uznaje się dane dotyczące salda migracji. Niekorzystna struktura wiekowa ludności gminy uzasadnia założenie, że nawet przy sprzyjającej urodzeniom polityce prorodzinnej państwa, ujemny przyrost naturalny w latach 2015-2045 będzie zbliżony do obecnego i wyniesie około 5%, co w liczbach bezwzględnych oznacza ubytek z tego tytułu o około 900 osób. Zakłada się, że ujemne saldo migracji obniży się znacznie w stosunku do obecnego i wyniesie w prognozowanym okresie około 2,5% przeciętnie rocznie, co w liczbach bezwzględnych oznacza ubytek z tego tytułu o około 450 osób. Przy tych założeniach liczba ludności gminy w 2045 roku może ukształtować się na poziomie około 5 tys. osób to jest ponad 20 % mniej niż obecnie. Mimo obserwowanej stabilnej liczby ludności miasta Kosów Lacki, zakłada się jej niewielki przyrost (o ponad 10%) to jest do poziomu około 2,4 tys. osób w 2045 roku. Za takim założeniem przemawiają: obserwowana koncentracja budownictwa mieszkaniowego, działalności produkcyjnej i usługowej oraz systematyczna poprawa gospodarki ściekowej w mieście.

*c) **Możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej, a także infrastruktury społecznej, służących realizacji zadań własnych gminy***

Możliwości finansowania zadań przez gminę, w tym zadań inwestycyjnych, określa uchwalany corocznie budżet. Na podstawie analizy budżetu z 12-tu ostatnich lat, wieloletniej prognozy finansowej i wykazu przedsięwzięć do wieloletniej prognozy inwestycyjnej można oszacować możliwości finansowania przez gminę zadań inwestycyjnych w dalszej perspektywie czasowej.

Dochody i wydatki budżetowe w poszczególnych latach zmieniają swój poziom i strukturę. Dlatego ich charakterystykę opieramy na danych wieloletnich z lat 2005-2016. Dochody budżetu gminy w poszczególnych latach w tym okresie zwiększały się od 11,1 mln zł w 2005 roku do 20,4 mln zł w roku 2013, następnie obniżyły się do 19,0 mln w roku 2015 i zwiększyły do 23,0 mln zł w 2016 roku. Średnie roczne dochody w tym okresie wynosiły 17,2 mln zł. Ważną pozycją dochodów są dochody własne, które średnio w latach 2005-2016 stanowiły 37,8% ogólnej kwoty dochodów, a więc ich poziom w stosunku do innych gmin był relatywnie wysoki. Główną pozycję dochodów własnych stanowią: dochody podatkowe - ustalone i pobierane na podstawie odrębnych ustaw (41,3%), następnie udziały w podatkach

stanowiących dochody budżetu państwa (39,0%), zwłaszcza w podatku dochodowym od osób fizycznych oraz podatki od nieruchomości (24,8%) i rolny (9,4%). Subwencja ogólna średnio w badanym okresie stanowiła 38,9% dochodów ogółem i była główną częścią dochodów budżetowych gminy. Trzecią istotną pozycją dochodów są dotacje celowe z budżetu państwa, które w omawianym okresie stanowiły 20,2% ogólnej kwoty dochodów. Przeciętne roczne dochody w przeliczeniu na mieszkańca wyniosły 2644 zł.

Poziom wydatków ogółem musi być w skali każdego roku zbliżony do poziomu dochodów. W strukturze wydatków największą pozycję stanowią wydatki na oświatę. W latach 2005-2016 wyniosły one 81,1 mln złotych, natomiast ich udział w ogólnej kwocie wydatków 39,9%.

Z punktu widzenia rozwoju gminy i poprawy warunków życia mieszkańców – istotne są wydatki inwestycyjne. W badanych latach wyniosły one 38,1 mln zł i stanowiły 18,7% ogólnej kwoty wydatków, co na tle ogółu gmin oznacza dość wysoki poziom inwestowania. Największe kwoty zostały w tym okresie przeznaczone na drogi (14,6 mln zł tj. 38,3% ogólnej kwoty inwestycji), następnie na rolnictwo (6,7 mln zł tj. 17,7 %), gospodarkę komunalną (6,0 mln zł tj. 15,6%) i oświatę (4,4 mln zł tj. 11,4%).

Według wieloletniej prognozy finansowej planowane na lata 2017-2033 dochody budżetu gminy wyniosą 477,8 mln zł, a wydatki 477,1 mln zł, zaś wydatki inwestycyjne 63,2 mln zł, co stanowi 13,2% ogólnej kwoty wydatków. Głównym zadaniem inwestycyjnym, którego realizacja została już rozpoczęta, jest budowa nowej oczyszczalni ścieków i rozbudowa sieci kanalizacyjnej w mieście Kosów Lacki. Kolejnym zadaniem jest rozbudowa budynku Urzędu Miasta i Gminy o salę konferencyjną, przebudowa dróg gminnych i doprowadzenie wodociągów do większych skupisk zabudowy rozproszonej. Szacuje się, że w latach 2036-2045 około 472 mln zł. Przyjmując, że wydatki inwestycyjne stanowić będą około 15% ogólnej kwoty wydatków budżetu gminy, będzie to w wymienionych latach około 70 mln zł. Przewiduje się, że po 2033 roku nadal głównymi kierunkami inwestowania będą rozbudowa systemu kanalizacyjnego w mieście Kosów Lacki i przebudowa dróg gminnych.

d) Bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę

W oparciu o analizy ekonomiczne, środowiskowe, społeczne, prognozy demograficzne oraz możliwości finansowe gminy, oszacowano przybliżone zapotrzebowanie na nową zabudowę. Wzięto pod uwagę istniejący sposób użytkowania terenów, planowane kierunki rozwoju miasta i gminy oraz istniejący i przewidywany zakres uzbrojenia w infrastrukturę techniczną.

Za punkt wyjścia do bilansu terenów przyjęto dane z wykazu gruntów na dzień 1 stycznia 2016 roku, sporządzonego przez powiatowe służby geodezyjne.

Tabela 2. Wybrane dane z wykazu gruntów na dzień 1.01.2016 r.

L.p.	Wyszczególnienie	Ogółem	Miasto	Tereny wiejskie
		w hektarach		
1	Powierzchnia ewidencyjna gminy ogółem	19906	1057	18849
2	Grunty zabudowane i zurbanizowane	527	89	438
3	z tego: tereny mieszkaniowe	8	6	2
4	tereny przemysłowe	10	10	-
5	inne tereny zabudowane	15	13	2
6	tereny rekreacji i wypoczynku	7	2	5
7	Drogi	451	43	408
8	Tereny kolejowe	36	15	21
9	Grunty rolne zabudowane	479	96	383

Z przeprowadzonych pomiarów i szacunkowych wyliczeń (tabela 3) wynika, że około 265 ha to jest 69% gruntów rolnych zabudowanych na obszarach wiejskich gminy znajduje się w granicach zwartej zabudowy wsi (obszary urbanizacji o w pełni wykształconej strukturze funkcjonalno-przestrzennej), uwidocznionych na rysunku studium, a około 31% stanowi rozproszona zabudowa kolonijna.

Szacunkowa struktura terenów urbanizacji o w pełni wykształconej strukturze funkcjonalno-przestrzennej oraz powierzchnia zabudowy rozproszonej w przekroju poszczególnych wsi przedstawia się następująco (tabela 3):

Tabela 3. Zabudowa zwarta i rozproszona na obszarach wiejskich gminy

Jednostka terytorialna	Obszary urbanizacji o w pełni wykształconej strukturze funkcjonalno-przestrzennej					Zabudowa rozproszona
	razem	drogi	bez dróg	zabudowane	niezabud.	
	w hektarach					
Albinów	0,00					2,25
Bojary	8,76	0,88	7,88	7,08	0,80	0,00
Buczyn Dworski	5,30	0,53	4,77	4,77	0	0,00
Buczyn Szlachecki	10,73	1,07	9,66	9,34	0,32	1,25
Chruszczewka Szlachecka	5,96	0,60	5,36	5,36	0	4,75
Chruszczewka Włościańska	7,32	0,73	6,59	5,94	0,65	1,75
Dębe	10,58	1,06	9,52	9,07	0,45	6,75
Dybów	31,28	3,13	28,15	25,33	2,82	3,50
Grzymały	10,15	1,02	9,13	8,68	0,45	2,75
Guty	9,13	0,91	8,22	7,5	0,72	10,75
Henrysin	0,00		0			4,75
Jakubiki	6,72	0,67	6,05	6,05	0	1,75
Kosów-Hulidów	0,00		0			1,00
Kosów Ruski	0,00		0			6,25
Krupy	6,18	0,62	5,56	5,00	0,56	2,50
Kutyski	9,03	0,90	8,13	7,70	0,43	0,50
Łomna	13,26	1,33	11,93	10,73	1,20	1,50

Nowa Maliszewa	8,82	0,88	7,94	7,94	0	1,50
Nowa Wieś	8,69	0,87	7,82	7,04	0,78	6,75
Nowy Buczyn	5,11	0,51	4,6	4,15	0,45	0,50
Rytele Święckie	19,63	1,96	17,67	16,95	0,72	5,50
Sągole	8,10	0,81	7,29	6,8	0,49	3,00
Stara Maliszewa	6,73	0,67	6,06	5,94	0,12	3,75
Telaki	32,17	3,22	28,95	27,55	1,40	24,00
Tosie	7,81	0,78	7,03	7,03	0	3,75
Trzciniac Duży	19,32	1,93	17,39	16,79	0,60	3,00
Trzciniac Mały	12,56	1,26	11,3	11,3	0	0,75
Wólka Dolna	3,61	0,36	3,25	3,25	0	1,50
Wólka Okrąglik	18,94	1,89	17,05	16,54	0,51	4,00
Wyszomierz	7,17	0,72	6,45	6,45	0	1,25
Żochy	17,67	1,77	15,90	14,70	1,20	7,25
Obszar wiejski gminy	310,73	31,08	279,65	264,98	14,67	118,5

W obszarach urbanizacji w większości wsi występują niewielkie enklawy niezabudowane o łącznej powierzchni około 15 ha (tabela 3)

W tabeli nr 3 nie wyodrębniono terenów usług publicznych, które mieszczą się w zabudowie zwartej i czasami poza wyznaczonymi obszarami zwartej zabudowy. Są to remizy i świetlice wiejskie. Aktualnie na obszarach wiejskich gminy nie funkcjonuje żadna szkoła podstawowa. Szkoły w Telakach, Rytelach Święckich, Wólce Okrąglik i Chruszczewce Włociańskiej zostały zlikwidowane i przy zachodzących procesach demograficznych nie mają szans na reaktywowanie. Obiekty te stanowią znikomy odsetek zabudowy niektórych wsi i nie mają istotnego znaczenia w bilansie terenów.

Z wykonanych prognoz wynika, że liczba ludności na obszarach wiejskich w perspektywie 30 lat zmniejszy się nawet o ponad 35% do poziomu około 2600 osób. Procesy budowlane na wsi będą zachodzić głównie na terenach już zabudowanych. Nieliczne gospodarstwa, zwiększające skalę produkcji, będą rozszerzać zabudowę na przyległych terenach rolnych lub na nowych działkach, jeśli istniejące siedliska będą za małe w stosunku do planowanej skali produkcji. Z drugiej strony należy się liczyć z wypadaniem gospodarstw z produkcji. W ogólnym bilansie powierzchnia gruntów rolnych zabudowanych na obszarach wiejskich gminy nie powinna się w perspektywie zwiększyć, a na terenach zabudowy rozproszonej może się zmniejszać.

W końcu 2014 roku na obszarach wiejskich gminy było 1729 mieszkań o powierzchni 124,3 tys. m² co dawało 29,5 m² na osobę. Zakładając, że z powodu wyludniania i wymiany części starych budynków mieszkalnych na nowe przeciętna powierzchnia użytkowa na

mieszkańca wzrośnie za 30 lat nawet do 50m², to przy ubytku ludności do 2600 osób ogólna powierzchnia zwiększy się zaledwie o 5,7 tys. m² tj. 4,7% (do 130 tys. m²). Szacunek ten potwierdza brak potrzeby rozszerzania obszarów urbanizacji o w pełni wykształconej strukturze funkcjonalno-przestrzennej na terenach wiejskich gminy, które, jak oszacowano w tabeli 3, zawierają enklawy wolne od zabudowy o powierzchni około 15 ha i są w stanie zabezpieczyć tereny dla prognozowanego przyrostu powierzchni mieszkalnej.

Odmienna sytuacja występuje na terenie miasta. Miasto posiada aktualny plan miejscowy, sporządzony w 2005 roku, aktualizowany w 2010 roku i podjęta została uchwała Rady Gminy o ponownej jego aktualizacji. Powierzchnia terenów wskazanych w planie pod zabudowę mieszkaniową jednorodzinną (MN) i mieszaną (MR/MN), które dotychczas nie zostały zainwestowane, znacznie przekracza możliwości ich zabudowy w perspektywie około 30 lat. Według dokonanych wyliczeń powierzchnia terenów zabudowy zagrodowej z dopuszczeniem jednorodzinnej i usługowej wynosi 147 ha, w tym zainwestowanych (według wykazu gruntów) – 96 ha to jest około 65%, terenów zabudowy jednorodzinnej 127 ha, w tym zabudowanych zaledwie 6 ha, terenów zabudowy usługowej 30 ha, w tym zabudowanych 13 ha, terenów działalności produkcyjno-usługowej 110 ha, w tym zabudowanych około 25 ha. Przyrost liczby ludności miasta szacuje się w tym czasie na około 200-250 osób, a powierzchnię terenów do zabudowy mieszkaniowej na około 10 hektarów. W tej sytuacji właściwe sterowanie procesem zabudowy wolnych terenów będzie zależało od decyzji Rady Miasta dotyczących uzbrojenia terenu.

W końcu 2015 roku w mieście było 814 mieszkań o powierzchni użytkowej 72,3 tys. m², co dawało 33,6 m² na 1 osobę. Przy założeniu, że za 30 lat liczba mieszkańców miasta zwiększy się do 2400 osób, a przeciętna powierzchnia mieszkań na osobę do 45 m², ogólna powierzchnia użytkowa mieszkań może wynieść około 108 tys. m², a jej przyrost w stosunku do 2015 roku 35,7 tys. m² tj. 49,4%. Przyjmując założenie, że na jednym hektarze można wydzielić 8 działek po 1000 m², na każdej działce zamieszka przeciętnie 2,5 osoby, a na każdą osobę przypadać będzie 45 m², to daje 900 m² powierzchni użytkowej na 1 ha. A zatem do szacowanego przyrostu 35,7 tys. m² potrzebna jest maksymalnie¹⁰ powierzchnia około 40 ha. Tymczasem rezerwy powierzchni pod zabudowę mieszkaniową w planie miasta szacuje się na 51 hektarów w zabudowie zagrodowej z dopuszczeniem jednorodzinnej i 121 ha w zabudowie jednorodzinnej. Szacunek ten potwierdza nadmiar terenów przeznaczonych pod zabudowę

---

¹⁰ Maksymalnie, gdyż znaczna część przyrostu powierzchni mieszkaniowej zostanie wybudowana na istniejących terenach poprzez wyburzenie starych budynków i budowę nowych o większej powierzchni.

mieszkańców w planie miasta.

Za zbędną można uznać w planie rezerwę niektórych terenów pod zabudowę usługową, a zasadne powiększenie rezerwy pod zabudowę produkcyjno-usługową (działalność gospodarczą). Propozycja dotycząca powiększenia terenów działalności gospodarczej w mieście przy obecnej zmianie studium (teren P11 o powierzchni 15,8 ha) wynika ze zgłoszonego wniosku inwestora dotyczącego budowy farmy fotowoltaicznej, który jest przedsięwzięciem wymagającym dużej powierzchni. Wnioskowany teren położony jest na gruntach rolnych o niskiej jakości, nie wymagających dużych nakładów na ich uzbrojenie.

Realizacja i tempo przyrostu zabudowy produkcyjnej uzależnione jest od inwestorów zewnętrznych, koniunktury gospodarczej, aktywności mieszkańców i władz gminy.

Zabudowa produkcyjna, w zależności od profilu działalności, posiada zróżnicowane wymagania dotyczące zarówno parametrów i gabarytów obiektów, jak i zapotrzebowania na tereny inwestycyjne.

W celu ochrony zabudowy mieszkaniowej przed hałasem i innymi uciążliwościami lokalizację nowej zabudowy przemysłowej (działalności gospodarczej) wyznaczono poza obszarami o w pełni wykształconej, zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej.

Posiadanie dużej rezerwy terenów dla zabudowy działalności gospodarczej jest uzasadnione ze względu na realizację polityki przestrzennej gminy Kosów Lacki dotyczącej ograniczania odpływu ludności i zmniejszania bezrobocia poprzez tworzenie nowych miejsc pracy. Daje też miastu i gminie szansę na dynamiczny rozwój oraz stanowi zachętę inwestycyjną dla inwestorów zewnętrznych.

Z analiz istniejącej infrastruktury technicznej oraz komunikacji wynika, że uzbrojenie nowego terenu przeznaczonego pod farmę fotowoltaiczną będzie stosunkowo tanie. Teren jest położony przy drodze wojewódzkiej, w niewielkiej odległości od istniejących linii elektroenergetycznych średniego napięcia 15 kV.

Za punkt wyjścia przy określaniu zapotrzebowania terenów na nową zabudowę działalności gospodarczej przyjęto powierzchnię użytkową w budynkach w tej sferze działalności (przemysłowych, magazynowych, handlowo-usługowych, biurowych) oddanych do użytku w latach 2005-2016, która wyniosła 26,8 tys. m² (według BDL GUS), co daje 2235 m² przeciętnie rocznie. Przyjmując, że wielkość ta będzie się zwiększać o 4% przeciętnie rocznie, to efekty możliwe do uzyskania w ciągu 30 lat (art. 10 ust. 7 pkt I ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym) szacuje się na 154,5 tys. m². Powierzchnia terenów przeznaczonych pod działalność gospodarczą, dotychczas niezabudowanych, oprócz terenu

przeznaczonego pod farmy fotowoltaiczne, wynosi około 85 ha.

W oparciu o analizy istniejącego zagospodarowania działek o podobnym przeznaczeniu i ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta przyjęto wskaźnik powierzchni zabudowy dla terenów działalności gospodarczej wynoszący 0,6. Przyjmując ten wskaźnik oblicza się **chłonność dotychczas niezabudowanych terenów** przeznaczonych pod zabudowę działalności gospodarczej. Powierzchnia użytkowa nowej zabudowy działalności gospodarczej wynosi 510 tys. m² (60% z 85 ha) i pokrywa wyżej oszacowane zapotrzebowanie na ten rodzaj zabudowy ponad trzykrotnie, co przekracza 30-procentową rezerwę wynikającą z niepewności procesów rozwojowych, o której mowa w art. 10 ust. 7 pkt 2 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Ponadto w studium uwzględniono kilka wniosków o zmianę funkcji terenów, które w planie zagospodarowania przestrzennego miasta są już przeznaczone na cele nierolnicze. Dotyczy to zmiany funkcji usługowej na mieszkaniową jednorodzinną i w dużo mniejszym zakresie zabudowy mieszanej (zagrodowej i jednorodzinnej) na usługową oraz zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej na produkcyjną i odwrotnie. Zmiany te uznaje się za zasadne, gdyż:

- tereny P07 i P08 nie zostały wykorzystane pod budowę gimnazjum, a sąsiadują z terenami przeznaczonymi pod zabudowę mieszkaniową jednorodzinną,
- teren P12 stanowi własność gminy; Urząd Miasta i Gminy uznaje, że terenów usług jest w tym rejonie wystarczająco dużo, a wykorzystanie działki na cele zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej jest korzystniejsze,
- tereny: P03, P04, P05, P06, P09 i P09a – nowe funkcje stwarzają właścicielom możliwość wykorzystania tych terenów zgodnie z aktualnymi potrzebami i nie kolidują z funkcjami sąsiednich terenów.

9. Stan prawny gruntów

Powierzchnia ewidencyjna gminy wynosi 20006 ha. W strukturze własnościowej dominują grunty osób fizycznych, zajmujące 17758 ha tj. 88,8% ogólnej powierzchni gminy, w tym wchodzące w skład gospodarstw rolnych – 17223 ha tj. 86,1%. Grunty Skarbu Państwa (z wyłączeniem gruntów przekazanych w użytkowanie wieczyste) zajmują powierzchnię 1264 ha tj. 6,3%, a w nich grunty w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe 901 ha tj. 4,5%. W skład gminnego zasobu nieruchomości (z wyłączeniem gruntów przekazanych w trwałą zarząd) wchodzi 367 ha, w tym: 52 ha to użytki rolne, 299 ha grunty zabudowane i zurbanizowane (w tym 293 ha pod drogami). Grunty powiatów (drogi

powiatowe) zajmują powierzchnię 77 ha.

10. Występowanie terenów i obiektów chronionych na podstawie przepisów odrębnych

➤ *Obszary i obiekty chronione na podstawie przepisów o ochronie przyrody*

Na terenie gminy Kosów Lacki występują następujące formy ochrony przyrody

- *Obszar Specjalnej Ochrony ptaków Natura 2000 Dolina Dolnego Bugu (PLB 140001)*
- *Nadbużański Park Krajobrazowy,*
- *rezerwat przyrody „Bojarski Grąd”,*
- *13 użytków ekologicznych,*
- *12 pomników przyrody*

➤ *Obszary i obiekty chronione na podstawie przepisów o ochronie zabytków*

Na terenie gminy Kosów Lacki występują:

- *obiekty wpisane do rejestru zabytków,*
- *obiekty znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.*

Wykaz tych obiektów znajduje się w aneksie.

➤ *Obszary chronione na podstawie przepisów o ochronie gruntów rolnych i leśnych i na podstawie przepisów o lasach*

Ochronie przed przeznaczeniem na cele nierolnicze podlegają grunty rolne klas bonitacyjnych I-III (większe kompleksy tych gleb zostały oznaczone na mapach studium kolorem żółtym), a przed przeznaczeniem na cele nieleśne - lasy. Każdorazowa zmiana przeznaczenia tych gruntów na cele nierolnicze i nieleśne wymaga uzyskania zgody odpowiednich organów, zgodnie z dyspozycją Ustawy z dnia 3 lutego 1995r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych. Zmiany przeznaczenia można dokonać jedynie w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

➤ *Obszary chronione na podstawie przepisów o ochronie środowiska*

Na mocy przepisów o ochronie środowiska chronione są:

- *udokumentowane złoża surowców naturalnych,*
- *ujęcia wód głębinowych służące zbiorowemu zaopatrzeniu ludności w wodę.*

11. Występowanie obszarów naturalnych zagrożeń geologicznych

Na terenie gminy Kosów Lacki obszary naturalnych zagrożeń geologicznych nie występują.

12. Występowanie udokumentowanych złóż kopalin oraz zasobów wód podziemnych

Złoża kopalin (w przypadku gminy Kosów Lacki są to piaski i żwiry) zostały uwidocznione na mapach studium jako tereny potencjalnego poboru kruszywa, tereny górnicze eksploatowane na podstawie wydanych koncesji i wyeksploatowane (zrekultywowane, w trakcie rekultywacji i do rekultywacji) oraz pozostałe złoża udokumentowane. Wykaz terenów górniczych znajduje się w rozdziale I.3.

Przeważająca część obszaru gminy znajduje się poza zasięgiem głównych,

trzeciorzędowych i czwartorzędowych, zbiorników wód podziemnych. Jedynie zachodnia część (około 1/3 obszaru gminy) znajduje się w zasięgu zbiorników trzeciorzędowych.

13. Występowanie terenów górniczych wyznaczonych na podstawie przepisów odrębnych

W gminie Kosów Lacki występuje aktualnie 14 terenów górniczych eksploatowanych na podstawie ważnych koncesji. Tereny te są oznaczone na mapach studium, a ich wykaz znajduje się w rozdziale I.3 niniejszego tekstu.

14. Stan systemów komunikacji i infrastruktury technicznej

1) Komunikacja

Zewnętrzne powiązania komunikacyjne gminy realizują drogi wojewódzkie: nr 627 Sokółów Podlaski - Łomża i nr 695 Kosów Lacki - Ceranów. Droga nr 627 wymaga przebudowy. Realizacja tej inwestycji została rozpoczęta **budową nowego mostu z podjazdami na rzece Bug (na terenie gminy Małkinia), który oddano do użytku pod koniec 2011 roku. W październiku 2015 roku zakończono budowę odcinka od mostu na rzece Bug do Kosowa Lackiego z wykorzystaniem terenu po zdemontowanej linii kolejowej. Pozwoliła ona na wyeliminowanie ruchu tranzytowego z centrum miasta i ze wsi Wólka Okrąglik. W tej sytuacji zrezygnowano z rezerwowania terenów pod obwodnicę miasta w ciągu tej drogi, co uwzględniono przy aktualizacji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta. W dalszym ciągu rezerwowany jest teren pod obwodnicę w południowo-wschodniej części miasta pomiędzy drogami wojewódzkimi nr 627 i nr 695. W niniejszej zmianie studium dopuszcza się wariantowy przebieg tej obwodnicy z wykorzystaniem części pasa technologicznego przebiegającej w tym rejonie linii elektroenergetycznej NN 400 kV. Wyboru wariantu należy dokonać przy zmianie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta.**

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego (PZPWM) zakłada się budowę drogi nr 627 po nowym przebiegu z wykorzystaniem terenu po zdemontowanej linii kolejowej również na odcinku Kosów Lacki-Sokółów Podlaski. Budowa kolejnego odcinka tej drogi pozwoli na uwolnienie od ruchu tranzytowego na terenie gminy miejscowości Telaki i Dybów. Jednocześnie PZPWM zakłada, że w dalszej perspektywie linia kolejowa na odcinku Sokółów Podlaski-Małkinia zostanie odtworzona.

Powiązania z sąsiadującymi gminami realizują drogi powiatowe. Drogi te mają

przypisaną V klasę techniczną ale nie wszystkie spełniają jej wymogi ze względu na niewystarczającą szerokość jezdni i pasa drogowego oraz stan nawierzchni. Również drogi gminne, istotne dla funkcjonowania struktury przestrzennej gminy, w większości nie spełniają wymogów przypisanej im V klasy technicznej. Łączna długość dróg publicznych na terenie gminy wynosi 182,4 km, w tym o nawierzchni twardej 90,2 km tj. 49 %. Wskaźnik gęstości dróg publicznych twardych wynosi dla gminy 45,10 km/100 km² i 13,5 km/1000 ludności (dla kraju odpowiednio 76,54 i 6,19). Gęstość sieci drogowej w gminie jest wystarczająca, natomiast jakość techniczna większości dróg jest niska i wymaga budowy lub przebudowy. Znaczna część dróg ma zbyt małą szerokość jezdni.

Układ komunikacyjny gminy ilustruje mapa 8.

2) Gospodarka wodno-ściekowa

Ze zbiorczej sieci wodociągowej **na koniec 2015 roku korzystało 84,6%** mieszkańców miasta Kosów Lacki i **59,5%** ludności terenów wiejskich. **Na koniec 2015 roku funkcjonowało 138,3 km sieci rozdzielczej i 1532 przyłączy.** Gminę obejmuje wodociąg zbiorowy zasilany ze stacji wodociągowej w Kosowie Lackim pracującej na bazie ujęcia wód głębinowych złożonego z 3 studni o łącznych zasobach wody w kategorii „B” 180 m³/godz. Stacja wodociągowa jest w dobrym stanie technicznym (rozbudowana w 2004 roku) i posiada rezerwę wydajności umożliwiającą zwodociągowanie całej gminy Kosów Lacki.

Ze zbiorczej kanalizacji sanitarnej **korzystało na koniec 2015 roku 83,6% mieszkańców miasta Kosów Lacki. Długość sieci wynosiła 17,36 km, a liczba przyłączy 508.** Ścieki odprowadzane są do mechaniczno-biologicznej oczyszczalni o wydajności 1420 m³/dobę na terenie Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej. Odbiornikiem oczyszczonych ścieków jest rzeka Kosówka położona w zlewni rzeki Bug.

Na terenach wiejskich nie ma zbiorczych systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków. Część mieszkańców, obiekty użyteczności publicznej i zakłady produkcyjne posiadają indywidualne systemy kanalizacyjne odprowadzające ścieki do zbiorników bezodpływowych, z których są one wywożone do oczyszczalni ścieków.

Prowadzony od kilku lat proces wodociągowania wsi powoduje wzrost zużycia wody, a co za tym idzie - także produkcji ścieków. Koniecznością staje się uporządkowanie gospodarki ściekowej w gminie, także dlatego, że jej obszar jest bardzo cenny przyrodniczo i krajobrazowo.

3) Gospodarka odpadami

Odbiór odpadów komunalnych organizowany jest przez Gminę. Firma wywozowa wyłaniana jest w wyniku postępowania o udzielenie zamówienia publicznego. Odpady z gospodarstw domowych gromadzone są w typowych workach, a z obiektów użyteczności publicznej w kontenerach. Stosowana jest ich segregacja. Za unieszkodliwianie odpadów przemysłowych odpowiadają ich wytwórcy.

4) Zaopatrzenie w ciepło

Ogrzewanie budynków realizowane jest indywidualnie ze źródeł ciepła głównie na paliwo stałe. Ze względu na położenie gminy w obszarze funkcjonalnym Zielone Płuca Polski, którego szczególnym atutem jest czyste powietrze oraz w Nadbużańskim Parku Krajobrazowym z otuliną istnieje potrzeba stosowania paliw mniej uciążliwych dla środowiska - gazu ziemnego i oleju opałowego.

Uzyskano pozwolenie na budowę gazociągu rurowego z miejscowości Małkinia do Kosowa Lackiego. Do gazociągu zostaną podłączone obiekty komunalne, szkoły, MGOK, ośrodek zdrowia, Urząd Miasta i Gminy, a także największe zakłady produkcyjne: STATOIL, ZM Zakrzewscy i OSM.

Stan infrastruktury sanitarnej ilustruje mapa 9.

5) Elektroenergetyka

Przez teren gminy przebiegają tranzytowe linie elektroenergetyczne NN i WN: 400 kV Stanisławów – Narew i 110 kV z elektrowni w Ostrołęce przez Węgrów i Sokołów Podlaski do Siedlec. Linie te stwarzają pewne ograniczenia dotyczące lokalizacji obiektów kubaturowych. Gmina jest zasilana w energię elektryczną ze stacji 110/15 kV w Sokołowie Podlaskim i Małkini w układzie podstawowym i w Węgrowie w układzie rezerwowym (patrz mapa). Stacje te są w dobrym stanie i posiadają zapasy mocy. System magistralnych linii SN 15 kV zasilających gminę zdolny jest do przesyłu odpowiedniej ilości mocy szczytowej ale wymaga modernizacji w celu poprawy niezawodności zasilania. Stan techniczny lokalnych urządzeń zasilających gminę jest bardzo zróżnicowany w zależności od czasu budowy lub modernizacji (patrz mapa). W dobrym stanie technicznym są one w mieście Kosów Lacki i wsiach: Dębe, Kosów Hulidów, Kosów Ruski, Krupy, Rytele Świąćkie, Nowa Maliszewa, Stara Maliszewa, Trzciniac Duży, Trzciniac Mały, Wólka Dolna, Wólka Okrąglik, Żochy i Buczyn Szlachecki. Wykonania pełnych modernizacji polegających na całkowitym demontażu urządzeń

wyekspluatowanych i montażu zastępujących je urządzeń nowoczesnych wymagają wsie: Bojary, Grzymały, Albinów, Kutyski, Łomna i Wyszomierz. Reelektryfikacji częściowych, obejmujących tylko niektóre elementy sieci lokalnych wymagają wsie: Guty, Jakubiki, Dybów, Nowa Wieś, Sągole, Telaki, Tosie, Chruszczewka Szlachecka, Chruszczewka Włociańska, Buczyn Dworski. Na tle innych gmin stan ten jest niezły.

15. Zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych

W obowiązującym planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego na obszarze gminy Kosów Lacki przewiduje się realizację następujących zadań służących realizacji ponadlokalnych celów publicznych:

- kontynuacja budowy nowego przebiegu drogi wojewódzkiej nr 627 po zdemontowanych torach kolejowych na odcinku od Kosowa Lackiego do granicy z gminą Sokołów Podlaski,*
- budowa obwodnicy miasta Kosów Lacki łączącej drogi wojewódzkie nr 695 i nr 627,*
- odtworzenie linii kolejowej na odcinku Sokołów Podlaski – Małkinia.*

Zadania te znajdują odzwierciedlenie w tekście i na rysunkach niniejszego studium.

16. Wymagania dotyczące ochrony przeciwpowodziowej

Na niebezpieczeństwo powodzi są narażone obszary położone nad rzekami Bug i Kosówka. Rzeka Bug i ujściowy odcinek rzeki Kosówki są obwałowane.

Tereny między linią brzegu, a wałem przeciwpowodziowym rzeki Bug są obszarami bezpośredniego zagrożenia powodzią. Są to obszary użytkowane jako łąki lub nie użytkowane rolniczo. Nie występuje na nich zabudowa.

Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi nad rzeką Kosówką obejmują głównie użytki rolne ale w ich zasięgu znajdują się także wsie Bojary i Rytele Świąćkie.

Obszary potencjalnego zagrożenia powodzią obejmują tereny narażone na zalanie w przypadku przelania się wód przez koronę wału i zniszczenia lub uszkodzenia wału przeciwpowodziowego. W obszarach tych znajdują się wsie Rytele Świąćkie i Bojary.

Obszary bezpośredniego i potencjalnego zagrożenia powodzią, na podstawie map zagrożenia powodziowego dla rzeki Bug i Studium dla potrzeb planów ochrony przeciwpowodziowej dla rzeki Kosówka, uwidoczniono na mapach studium: uwarunkowania ... i kierunki ... (załączniki nr 2 i 3) .

Ustawa Prawo wodne wprowadza na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią zakazy wykonywania robót i czynności utrudniających ochronę przed powodzią lub

zwiększających zagrożenie powodziowe.

II. CELE ROZWOJU ORAZ KIERUNKI POLITYKI PRZESTRZENNEJ GMINY

1. Cele rozwoju

Biorąc pod uwagę istniejące uwarunkowania przyjmuje się następujące cele dalszego rozwoju gminy (zgodne z uchwaloną strategią):

- a) cel nadrzędny - poprawa jakości życia mieszkańców przy zachowaniu równowagi pomiędzy działalnością gospodarczą a ochroną środowiska przyrodniczego i kulturowego;
- b) cel społeczny: poprawa jakości życia mieszkańców,
- c) cele gospodarcze:
  - efektywny rozwój rolnictwa i przetwórstwa spożywczego,
  - **eksploatacja surowców mineralnych (żwiru),**
  - rozwój turystyki i wypoczynku,
  - rozwój usług związanych z obsługą ludności, rolnictwa oraz turystyki i wypoczynku;
- d) cele przyrodnicze: ochrona walorów wszystkich elementów środowiska przyrodniczego, a więc: lasów, dobrych gleb, wód powierzchniowych i podziemnych, a także powietrza atmosferycznego;
- e) cele kulturowe: zachowanie cennych zasobów dziedzictwa kulturowego, a więc układów urbanistycznych, zabytków architektury i ich ekspozycji, miejsc pamięci;
- f) cele przestrzenne: kształtowanie ładu przestrzennego, w tym w szczególności miejscowości gminnej.

2. Polityka przestrzenna gminy

Polityka przestrzenna gminy będzie wyrażać się w inicjowaniu działań zmierzających do realizacji wyżej sformułowanych celów, uznanych w aktualnych warunkach za najważniejsze. Wymaga to wyprzedzającego przygotowywania i uzbrajania terenów dla budownictwa mieszkaniowego i usługowego oraz działalności produkcyjnej, zwłaszcza w miejscowości gminnej, w której obserwuje się koncentrację ludności. **Konieczna jest rozbudowa sieci wodociągowej, obejmująca doprowadzenie wody do ostatniej niezwodociągowanej miejscowości Albinów (dokumentacja jest już przygotowywana), a w dalszej perspektywie do większych skupisk zabudowy rozproszonej.** Gospodarka ściekowa będzie rozwiązywana poprzez rozbudowę kanalizacji w zwartej zabudowie miejscowości **Kosów Lacki, natomiast na terenach wsi budowę przydomowych oczyszczalni ścieków.** Prowadzona będzie

modernizacja sieci elektroenergetycznych, zapewniająca poprawę parametrów zasilania w energię elektryczną mieszkańcom wsi odczuwającym braki w tym zakresie. W dalszej perspektywie we współdziałaniu z zainteresowanymi sąsiadującymi gminami podjęte zostaną działania zmierzające do doprowadzenia na teren gminy sieci gazowej.

Poprawa obsługi mieszkańców będzie osiągana m.in. przez dostosowywanie systemów oświaty i służby zdrowia do zmieniających się uwarunkowań, zwłaszcza demograficznych. Czynione będą też starania na rzecz zwiększenia bezpieczeństwa publicznego, zabezpieczenia przeciwpożarowego i przed powodzią.

Realizacja celów gospodarczych w warunkach gospodarki rynkowej odbywać się będzie poprzez wspomaganie przedsięwzięć gospodarczych prowadzących do uruchamiania lub powiększania skali produkcji i usług, a poprzez to do zmniejszania bezrobocia, wzrostu zamożności i lepszego zaspokajania potrzeb ludności.

Realizacja celów przyrodniczych powinna się odbywać poprzez egzekwowanie przepisów prawnych dotyczących ochrony przyrody, ochrony środowiska, lasów, ochrony gleb. Należy współdziałać z właścicielami gruntów i administracją leśną w realizacji zalesiania. Współpracując z odpowiednimi organami ochrony środowiska dążyć się będzie do wprowadzenia form ochrony prawnej środowiska w dostosowaniu do rangi występujących walorów. Ochronie wód służyć będą rozbudowa kanalizacji oraz zorganizowany system odbioru i utylizacji odpadów stałych. Ochronę powietrza atmosferycznego realizować się będzie poprzez stopniowe ograniczanie spalania węgla zastępując go olejem opałowym, drewnem, a w przyszłości gazem ziemnym.

Ochrona wartości kulturowych będzie polegała na utrzymaniu należytego stanu technicznego obiektów zabytkowych i uzgadnianiu z Państwową Służbą Ochrony Zabytków wszelkich przedsięwzięć w ustanowionych strefach ochrony konserwatorskiej, w odniesieniu do obiektów wpisanych do Rejestru Zabytków oraz obiektów zainteresowania konserwatorskiego.

Polityka przestrzenna gminy będzie realizowana poprzez sterowanie procesem sporządzania planów miejscowych, kierując się wskazaniem niniejszego studium oraz egzekwowanie przepisów prawa budowlanego. Obszarem szczególnego zainteresowania będzie miejscowość gminna.

III. KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

1. Kierunki zmian w strukturze przestrzennej gminy oraz w przeznaczeniu terenów

1) Struktura funkcjonalno-przestrzenna gminy

Na podstawie wieloletnich tendencji w przestrzennym rozmieszczeniu ludności i aktywności pozarolniczych oraz prognozy demograficznej można stwierdzić, że w perspektywie kilkunastu lat nie nastąpią istotne zmiany w strukturze przestrzennej gminy. Wystąpi kontynuacja rozwoju rolnictwa. Funkcją ta pozostanie wiodąca w gminie Kosów Lacki. Produkcja rolna powinna być ukierunkowana przede wszystkim na potrzeby rozwoju funkcjonujących zakładów przetwórstwa mleczarskiego i mięsnego.

W działalności pozarolniczej zakłada się dalszą dość intensywną eksploatację złóż żwiru.

Jedną z możliwości rozwoju gminy może być agroturystyka. Rejonem powstawania gospodarstw agroturystycznych są głównie tereny zabudowy zagrodowej w północno-zachodniej części gminy, związane z Nadbużańskim Parkiem Krajobrazowym. W celu rozwoju turystyki należy:

- wspomagać tworzenie nowych gospodarstw agroturystycznych,
- wzbogacać wyposażenie wskazanych w studium szlaków turystyki pieszej, rowerowej i zmotoryzowanej, obejmujących tereny gminy najcenniejsze pod względem przyrodniczym i kulturowym,
- wyeksponować posiadane walory przyrodnicze i kulturowe poprzez ich oznakowanie i promocję w regionie.

Obszary przeznaczone pod budownictwo mieszkaniowe, usługi i działalność gospodarczą powinny osiągnąć pełny standard wyposażenia technicznego w zakresie komunikacji, zaopatrzenia w wodę oraz odprowadzania ścieków, energetyki, telekomunikacji i gospodarki odpadami. Czynnikiem sprzyjającym rozwojowi urbanizacji będzie poprawa stanu infrastruktury technicznej o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym.

2) Przeznaczenie terenów

Do opracowania kierunków zmian w przeznaczeniu terenów i zagospodarowania przestrzennego gminy wykorzystano:

- *ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy i miejscowości gminnej, które z mocy prawa straciły ważność z dniem 31 grudnia 2003 r.*
- *ustalenia obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obejmujących obszar miasta i niewielkie tereny wiejskie, których granice zaznaczono w części graficznej studium,*
- *ustalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy z jego kolejnymi modyfikacjami,*
- *analizy w zakresie: watorów przyrodniczych i kulturowych, tendencji rozwoju społeczno-gospodarczego i możliwości rozwoju infrastruktury – wykonywane na potrzeby studium i planów.*

Na podstawie analizy w/w uwarunkowań rozwoju gminy wyznaczono na rysunku studium pn. „Kierunki zagospodarowania przestrzennego” tereny urbanizacji i tereny otwarte. W ich ramach określono przeznaczenie terenów.

Określa się zasady zagospodarowania i użytkowania przestrzeni. Ustalone w Studium ... wytyczne powinny być stosowane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

a) Tereny urbanizacji (o w pełni wykształconej strukturze funkcjonalno-przestrzennej)

W terenach urbanizacji wyodrębniono tereny przeznaczone pod: zabudowę zagrodową i jednorodziną z towarzyszącymi usługami, mieszkaniową jednorodziną, usługową, działalność gospodarczą, zaopatrzenie w wodę, oczyszczalnię ścieków i cmentarz. W studium zostały uwzględnione wnioski z obszaru miasta Kosów Lacki dotyczące zmiany funkcji terenów określonych w obowiązującym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Wykaz tych wniosków zawiera tabela nr 8. Zmiana funkcji tych terenów wymaga zmiany obowiązującego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. W obrębie w/w podstawowych funkcji wyznacza się następujące tereny:

Tereny zabudowy zagrodowej i jednorodzinnej z towarzyszącymi usługami

Obejmują tereny zwartej zabudowy, gdzie zabudowa zagrodowa jest dominująca. Wyznaczono je w miejscowościach wiejskich gminy (z wyjątkiem: Albinowa, Henrysina, Kosowa-Hulidowa i Kosowa Ruskiego) i znacznej części miasta w oparciu o istniejącą zabudowę. Umożliwia się zabudowę mieszkaniową jednorodziną, funkcje usługowe nieuciążliwe oraz lokalizację infrastruktury technicznej i komunikacji.

Tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej

Obejmują tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej oraz usługowej o charakterze usług nieuciążliwych, zarówno wbudowanych jak i wolnostojących, wskazane na obszarze miasta Kosów Lacki. Dopuszcza się lokalizację usług publicznych oraz lokalizację infrastruktury technicznej i komunikacji.

Tereny zabudowy usługowej

Obejmują zarówno tereny istniejących usług publicznych, w zakresie administracji, oświaty, łączności, kultury, sportu, rekreacji, zdrowia i opieki społecznej oraz inne świadczone przez administrację publiczną służące interesowi ogółu, jak i tereny usług komercyjnych (handel, usługi naprawcze) wskazane w obowiązującym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego miasta.

W - tereny zaopatrzenia w wodę

Obejmują tereny istniejącej stacji uzdatniania wody w Kosowie Lackim.

NO - teren oczyszczalni ścieków

Obejmują teren istniejącej oczyszczalni ścieków w Kosowie Lackim.

Teren cmentarza

Obejmuje teren istniejącego cmentarza w Kosowie Lackim, który planowany jest do zachowania z możliwością lokalizacji obiektów kultu religijnego i małej architektury. Wokół cmentarza, w pasie o szerokości 50 m, obowiązuje strefa ograniczonego użytkowania. Zasady gospodarowania w tej strefie określa plan zagospodarowania przestrzennego miasta.

Tereny działalności gospodarczej

Obejmują, wskazane w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego miasta Kosów Lacki, tereny istniejących zakładów przemysłowych i innej działalności gospodarczej oraz niezabudowane tereny przeznaczone pod lokalizację przemysłu, składów, magazynów, hurtowni, zabudowy pomocniczej, baz technicznej obsługi oraz innych zakładów produkcyjnych. Dopuszcza się inne usługi o podobnym charakterze oraz obiekty infrastruktury technicznej i komunikacji.

Nowym wyodrębnionym terenem działalności gospodarczej jest teren oznaczony symbolem P11, przewidziany wyłącznie pod lokalizację farm fotowoltaicznych.

Na obszarze gminy Kosów Lacki nie są zlokalizowane i nie przewiduje się lokalizacji nowych zakładów o zwiększonym lub dużym ryzyku wystąpienia poważnych awarii, o których mowa w art. 73 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 roku – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2018 r. poz. 799).

Obszary rozwoju urbanizacji powinny być wyposażone w elementy infrastruktury technicznej, a w szczególności:

- komunikacji,*
- zaopatrzenia w wodę oraz odprowadzania i oczyszczania ścieków,*
- elektroenergetyki,*
- telekomunikacji.*

b) Tereny otwarte

Do terenów otwartych należą wskazane na rysunku Studium Kierunki zagospodarowania przestrzennego:

- tereny rolne,*
- tereny lasów,*
- tereny wód.*

Tereny rolne obejmują grunty użytkowane rolniczo (grunty orne i trwale użytki zielone) wraz z rozproszoną zabudową zagrodową. Na tych terenach dopuszcza się, przy zachowaniu zasad ochrony środowiska przyrodniczego i krajobrazu, lokalizację nowej zabudowy zagrodowej z możliwością wykorzystania jej do celów agroturystyki, a także obiektów związanych z produkcją rolną i jej obsługą, na działkach posiadających dostęp do drogi publicznej. Wskazane na terenach rolnych tereny występowania potencjalnych złóż surowców naturalnych należy chronić i eksploatować w trybie przepisów szczególnych.

Tereny lasów obejmują lasy i grunty wskazane do zalesienia. Na tych terenach obowiązują zasady zagospodarowania zgodne z przeznaczeniem w oparciu o przepisy odrębne. Należy w szczególności uwzględnić wymagania w zakresie źródeł wody do celów przeciwpożarowych, co wynika z § 39 ust. 4 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz. U. nr 109, poz. 719) oraz wykorzystanie dróg

leśnych jako dojazdów pożarowych, zgodnie z § 7 i § 8 rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 13 lipca 2015 r. w sprawie szczegółowych zasad zabezpieczenia przeciwpożarowego lasów (Dz. U. z 2015 r. poz. 1070).

W wyjątkowych przypadkach, po sporządzeniu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego i uzyskaniu zgody na zmianę przeznaczenia gruntów leśnych na cele nieleśne, dopuszcza się na tych terenach eksploatację udokumentowanych zasobów surowców mineralnych.

Tereny wód obejmują rzeki i istniejące zbiorniki wodne.

Część obszarów otwartych znajdujących się w granicach Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego podlega ochronie zgodnie z przepisami zawartymi w planie ochrony Parku.

2. *Kierunki i wskaźniki dotyczące zagospodarowania oraz użytkowania terenów, w tym tereny wyłączone z zabudowy*

1) *Kierunki zagospodarowania terenów*

Analizy stanu zagospodarowania przestrzennego gminy i tendencji rozwoju społeczno-gospodarczego w ostatnich latach oraz zapisy z planu zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego, pozwalają na stwierdzenie, że w gminie nie należy spodziewać się szczególnej presji inwestorów na nowe tereny budowlane. Peryferyjne położenie gminy powoduje, że nie ma tu nacisku na pozyskiwanie nowych terenów budowlanych na terenach wiejskich. Ruch migracyjny na terenie gminy jest raczej ustabilizowany i odbywa się w kierunku z obszarów wiejskich do miasta.

Na obszarach wiejskich gminy zabudowa ma przeważnie charakter liniowy, a nowa zabudowa powstaje w oparciu o uzupełnienie zabudowy istniejącej.

Dalszy rozwój zabudowy jest ściśle uzależniony od występujących uwarunkowań. Powinien opierać się o istniejące tereny zwartej zabudowy wsi, z tendencją do ich poszerzania, a nie wyznaczania nowych terenów rozwojowych. W mieście Kosów Lacki dominować będzie zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna oraz związana z różnymi formami działalności gospodarczej (handel, usługi, działalność produkcyjna). Natomiast na obszarach wiejskich gminy będzie dominować zabudowa mieszkaniowa, głównie zagrodowa wymieszana w różnym stopniu z zabudową jednorodziną. Stopień wymieszania zabudowy i udział poszczególnych typów zabudowy mieszkaniowej w strukturze osadniczej danej miejscowości ściśle

uwarunkowany jest położeniem. W miejscowościach atrakcyjnych pod względem przyrodniczym występuje zabudowa jednorodzinna o charakterze letniskowym.

Kierunki zagospodarowania i użytkowania terenów określają wyodrębnione w poszczególnych wsiach tereny urbanizacji i tereny otwarte. Ich granice zostały wskazane na rysunku Studium.

W granicach terenów urbanizacji, określonych na rysunku studium, obowiązują następujące zasady w zakresie kształtowania zagospodarowania terenów:

- wyeksponowanie rozwiązań urbanistycznych w ważnych miejscach układów przestrzennych poszczególnych miejscowości, w szczególności położonych wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 627 oraz w bezpośrednim sąsiedztwie obiektów odgrywających istotną rolę w strukturze przestrzennej,
- forma architektoniczna budynków mieszkalnych, mieszkalno-usługowych, usługowych, powinna harmonijnie wpisywać się w otaczający krajobraz.

2) Wskaźniki dotyczące zagospodarowania i użytkowania terenów

W Studium.. ustala się wskaźniki dotyczące zagospodarowania oraz użytkowania nowych terenów położonych w granicach obszarów urbanizacji. Dotyczą one wybranych podstawowych funkcji.

- Maksymalny wskaźnik zabudowy w odniesieniu do powierzchni działki budowlanej dla terenów:
  - zabudowy zagrodowej, mieszkaniowej jednorodzinnej i letniskowej – 40%,
  - zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i usługowej – 50%,
  - zabudowy usługowej – 60%,
  - usług publicznych – 80%,
  - zabudowy działalności gospodarczej – 60%,
  - zaopatrzenia w wodę – 80%,
  - usług sportu i rekreacji – 20%,
  - zabudowy usług komunikacji samochodowej – 80%,
  - zabudowy techniczno – produkcyjnej – 80%.
- Minimalny wskaźnik powierzchni biologicznie czynnej dla nowych terenów:
  - zabudowy zagrodowej, mieszkaniowej jednorodzinnej i letniskowej – 30%,
  - zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i usługowej – 20%,

- zabudowy usługowej – 15%,
  - zabudowy działalności gospodarczej – 10%,
  - zaopatrzenia w wodę – 20%,
  - usług sportu i rekreacji – 80%,
  - zabudowy usług komunikacji samochodowej – 10%,
  - zabudowy techniczno – produkcyjnej – 10%.
- *Maksymalna wysokość nowoprojektowanej zabudowy:*
- mieszkaniowej jednorodzinnej – do 10 m,
  - mieszkaniowo - usługowej do 12 m,
  - zagrodowej do 12 m;
- *Minimalne wielkości nowych działek przeznaczonych pod zabudowę:*
- zagrodową – 1500 m²,
  - jednorodzinną - 700 m²,
  - jednorodzinną z usługami - 1000 m²;
- *Minimalne szerokości nowo-wydzielanych działek mieszkaniowych i mieszkaniowo-usługowych – 18 m*

3) Tereny wyłączone z zabudowy

W studium wyłącza się z zabudowy:

- obszary wód stojących i płynących,
- obszar istniejącego rezerwatu przyrody

oraz wskazuje tereny z ograniczeniami w zabudowie:

- tereny leśne za wyjątkiem zabudowy związanej z obsługą gospodarstw leśnych i innej zabudowy wskazanej w niniejszym studium,
- obszary bezpośredniego zagrożenia powodzią z dopuszczeniem regulacji określonych w Prawie wodnym,
- tereny przeznaczone do zalesienia.

Na terenie gminy występują również ograniczenia w lokalizowaniu zabudowy i zalesień wynikające z występowania:

- obszarów złóż kopalin – obowiązuje zakaz zabudowy z dopuszczeniem do realizacji obiektów kubaturowych, urządzeń komunikacyjnych oraz urządzeń pomocniczych bezpośrednio związanych z eksploatacją kopalin,

- terenów leśnych – w odległości do 12 m zakazuje się lokalizacji nowych obiektów budowlanych z wyjątkiem infrastruktury technicznej,
- terenów zmeliorowanych – zalesienia przy rowach melioracyjnych i rzekach muszą mieć pozostawiony wolny pas 5-6 m od skarpy, umożliwiający mechaniczne przeprowadzenie konserwacji; wyklucza się zalesienia na obszarach zdrenowanych, gdyż mogą doprowadzić do unieruchomienia systemów drenarskich;
- terenów cmentarzy – w strefie do 50 m od granic cmentarza i w strefie do 150 m od granic cmentarza obowiązują ograniczenia określone w przepisach odrębnych;
- ujęć wody – w strefie bezpośredniej ochrony ujęcia zakazuje się użytkowania terenu do celów niezwiązanych z eksploatacją ujęcia wody,
- linii elektroenergetycznych wysokich i najwyższych napięć – w strefie po 19 m od osi linii WN 110 kVw obie strony i w strefie po 40 m od osi linii NN 400kV, w której może być przekroczony dopuszczalny poziom promieniowania elektromagnetycznego, zakazuje się lokalizowania obiektów budowlanych przeznaczonych na pobyt ludzi.

Ponadto, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 25 czerwca 2005 r. w sprawie sposobu zgłaszania i oznakowania przeszkód lotniczych (Dz. U. Nr 130, poz. 1193 z późn. zm.), wszelkie projektowane na obszarze gminy obiekty o wysokości równej i wyższej od 50 m nad poziom terenu podlegają zgłoszeniu do Szefostwa Służby Ruchu Lotniczego Sił Zbrojnych RP (ul. Żwirki i Wigury 1C, 00-012 Warszawa).

4) Proponowane zmiany w przeznaczeniu terenów

Na podstawie analizy wniosków złożonych do niniejszej wersji studium - na rysunku studium (załącznik nr 3) wskazano:

Tabela 4. Tereny możliwej eksploatacji kruszywa

Numer terenu	Lokalizacja (miejscowość)	Powierzchnia w ha
Z01	Grzymały	19,1
Z02	Kutyski	27,9
Z04	Stara Maliszewa	2,5
Z05	Telaki	1,4
Z06a; Z06b; Z06c; Z06d; Z06e	Tosie	6,2
Z07	Tosie	0,3

Z08	Tosie	7,5
Z09	Tosie IV	3,4
Z10	Tosie	1,5
Z11	Trzciniec	4,7
Z12	Stara Maliszewa	15,3
Z12A	Stara Maliszewa	6,6
Z13	Dybów	1,7
Z14	Tosie	2,4
Z15	Nowy Buczyn	2,5
Z16	Tosie	1,7
Z16a	Tosie	3,8
Z17	Telaki	4,4
Z18	Jakubiki	3,6
Z19	Guty	11,8
Z20	Żochy	2,2
Z20A	Żochy	1,2
Z22	Tosie	3,8
Z22a	Tosie	3,3
Razem		138,8

Eksploatacja terenów Z06a, Z08, Z10, Z14, Z18 i Z22a, położonych w granicach Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego, jest możliwa przy zachowaniu ograniczeń zawartych w § 3 ust. 1 pkt 4 i ust. 2 rozporządzenia nr 3 Wojewody Mazowieckiego z dnia 15 marca 2005 r. w sprawie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego. Zakłada się kroczącą eksploatację tych złóż z zachowaniem dozwolonych limitów (powierzchnia do 2 ha, roczne wydobycie nie więcej niż 20000 m³, eksploatacja kolejnej części złoża po rekultywacji części poprzedniej).

Eksploatacja każdej kopalni o powierzchni do 2 ha jest możliwa po uzyskaniu każdorazowej pozytywnej opinii Mazowieckiego Zespołu Parków Krajobrazowych i wymaganej koncesji na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2011 roku Prawo geologiczne i górnicze oraz po rekultywacji poprzedniej części.

Tabela 5. Tereny do zalesień

Numer terenu	Lokalizacja (miejscowość)	Powierzchnia w ha
L01	Jakubiki	3,0
L02	Stara Maliszewa	4,4
L03	Telaki	0,5
L05	Wólka Okrąglik	0,6
L06	Wólka Okrąglik	0,3
Razem		8,8

Tabela 6. Tereny wymagające opracowania lub zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

Numer terenu	Lokalizacja, wprowadzane zmiany
	Zmiany mpzp miasta Kosów Lacki
P03	Działka 584/2, obecnie MR/MN. Zmienia się na usługi komercyjne (UC);
P04	Działki 1793/3, 1793/4, 1793/12 i 1793/13, obecnie przeznaczone pod usługi komercyjne (UC). Wprowadza się zmianę przeznaczenia na tereny zabudowy jednorodzinnej (MN). Dopuszcza się zmianę przebiegu drogi wewnętrznej 6KUD;
P05	Działka 881, obecnie MR/MN. Zmienia się na usługi komercyjne (UC);
P06	Działki: 1622 i 1626, obecnie UP/UC. Zmienia się na zabudowę mieszkaniową jednorodziną (MN);
P07	Działki 1398, 1399 i 1400, obecnie teren usług publicznych, przeznacza się pod zabudowę jednorodziną (MN);
P08	Działka 1403, obecnie teren usług publicznych, przeznacza się pod zabudowę jednorodziną (MN);
P09; P09a	Działka 1491, obecnie MN. Północną część działki pozostawia się jako teren MN, pozostałą część (P09a) przeznacza się na działalność produkcyjną (PU); Działka 1490, obecnie PU. Północną część działki na głębokość około 70 m od ulicy Spokojnej przeznaczyć pod zabudowę mieszkaniową jednorodziną (MN), pozostałą część pozostawić jako PU.
P10	Działka 1000, obecnie teren rolny, przeznacza się pod powierzchnią eksploatację żwiru;
P11	Działki: części działek nr ewid. 1154-1159, działki: 1063, 1073, 1147-1153 (bez części leśnej), położone przy ulicy Nurskiej, o łącznej powierzchni 15,8 ha. Obecnie tereny upraw rolnych. Wprowadza się tereny pod lokalizację farm fotowoltaicznych;
P12	Działka 1317 przy ulicy Gutowskiej. Obecnie w planie miasta teren usług (1UP/UC). Wprowadza się teren zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (MN), z dopuszczeniem zabudowy szeregowej.
	Opracowanie nowego i częściowa zmiana obowiązującego mpzp

P13	Zmiana obowiązującego planu dla terenu eksploatacji żwiru w miejscowości Grzymały obejmująca teren leśny 1ZL (część działki nr 453) i opracowanie planu dla części sąsiedniej działki nr 494, również w większości zalesionej. Opracowanie i zmiana planu są konieczne, gdyż eksploatacja udokumentowanych zasobów żwiru na tych terenach jest możliwa po uzyskaniu zgody na zmianę przeznaczenia gruntów leśnych na cele nieleśne, która jest możliwa do uzyskania tylko w procedurze opracowania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.
P14 i P14a	Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla zalesionych działek o numerach ewidencyjnych: 447, 493/1 i 502 w miejscowości Tosie, przewidzianych pod eksploatację żwiru.

Zgodnie ze zgłoszonymi wnioskami, przy zmianie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta dopuszcza się:

- zmianę lokalizacji południowo-wschodniej obwodnicy miasta z wykorzystaniem części pasa technologicznego istniejącej linii elektroenergetycznej NN 400 kV,
- likwidację drogi 13/1 KUL,
- likwidację lub korektę trasy przebiegu drogi 13/2 KUL,
- budowę na terenach działalności gospodarczej dróg wewnętrznych w dostosowaniu do potrzeb funkcjonujących na tych terenach podmiotów gospodarczych,
- korektę dróg wewnętrznych na niektórych terenach zabudowy jednorodzinnej,
- pogłębienie w stronę rzeki Kosówka i wyrównanie linii zabudowy terenów oznaczonych w planie symbolem 19 MR/MN,
- zmianę nieprzekraczalnych linii zabudowy dla dróg 4KUL i 6KUL dopuszczając możliwość zabudowy w istniejących liniach zabudowy,
- możliwość budowy w granicy działki dla terenu 5UP,

Ponadto przy zmianie planu miasta należy dokonać zmiany przeznaczenia terenów kolejowych (KK) wprowadzając na tych terenach nowy przebieg drogi wojewódzkiej.

3. Obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów oraz ochrony przyrody

1) Obszary i obiekty prawnie chronione

Na obszarze gminy powołano nowe formy ochrony przyrody: począwszy od Natury 2000 poprzez pomniki przyrody i użytki ekologiczne, dzięki czemu zabezpieczono prawnie największe walory przyrodnicze wielu obiektów i obszarów o randze lokalnej, regionalnej lub krajowej.

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie

obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz. U. Nr 229, poz. 2312 i 2313) wyznaczono m.in. w północnej części gminy granicach gminy Kosów Lacki (na powierzchni 2791,10 ha) Obszar Specjalnej Ochrony ptaków Natura 2000 Dolina Dolnego Bugu (PLB140001).

Celem utworzenia tej międzynarodowej formy ochrony przyrody jest zachowanie populacji ptaków lęgowych zamieszczonych w Załączniku nr 1 Dyrektywy Ptasiej, osiągających w warunkach doliny Bugu znaczące w skali europejskiej populacje lęgowe: derkacz, bocian biały, żuraw, orlik krzykliwy, ortolan, jarzębatka, gąsior, kropiatka oraz błotniak łąkowy i stawowy. Na terenie tym dozwolone jest zachowanie dotychczasowych zasad zagospodarowania (użytkowanie rolnicze i turystyczne) bez wprowadzania takich form działalności gospodarczej, które mogłyby negatywnie wpłynąć na stan i funkcjonowanie istniejących walorów przyrodniczych. Zgodnie z art. 33, ust.1 Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2004 r. nr 92, poz. 880 z późn. zm.): „Zabrania się podejmowania działań mogących w znaczący sposób pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk gatunków roślin i zwierząt, a także w znaczący sposób wpłynąć negatywnie na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000”. Ponadto, zgodnie z ust. 4 Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz. U. z 2004 r. Nr 299 poz. 2313): „Celem wyznaczenia obszarów [specjalnej ochrony ptaków Natura 2000] jest ochrona populacji dziko występujących ptaków oraz utrzymanie ich siedlisk w niepogorszonym stanie.”

Szczegółowe zasady będą zawarte w przygotowywanym planie ochrony Natura 2000 dla Doliny Dolnego Bugu, który obejmie również te zapisy, które zawarto w planie ochrony Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego.

❖ Nadbużański Park Krajobrazowy

W odniesieniu do Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego obowiązują cele, zakazy i nakazy określone w rozporządzeniach Wojewody Mazowieckiego: Nr 3 z dnia 15 marca 2005 r. w sprawie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Maz. Nr 66 poz. 1701) i Nr 20 z dnia 8 sierpnia 2006 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Maz. Nr 172, poz. 6757).

Rozporządzenie Nr 3 Wojewody Mazowieckiego z dnia 15 marca 2005 r. w § 3 ust. 1 zawiera dwanaście zakazów obowiązujących na obszarze Parku, między innymi istotne w odniesieniu do niniejszego studium zakazy:

- realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w

rozumieniu art. 51 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo Ochrony Środowiska (pkt 1);

- **pozyskiwanie dla celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu (pkt 4); zakaz ten, zgodnie z § 3 ust. 2 nie dotyczy wydobywania piasku i żwiru na powierzchni nie przekraczającej 2 ha przy przewidywanym rocznym wydobyciu nie przekraczającym 20000 m³, a działalność będzie prowadzona bez użycia materiałów wybuchowych – zgodnie z ustawą z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. Nr 27, poz. 96 z późn. zm.);**
- **budowania nowych obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem obiektów służących turystyce wodnej, gospodarce wodnej lub rybackiej (pkt 7);**

W planie ochrony ustala się między innymi następujące szczególne cele ochrony Parku:

1) Cele ochrony wartości przyrodniczych:

- a) zachowanie swobodnie meandrującej niziny rzeki Bug i jego doliny z dużą ilością starorzeczy i odnóg,
- b) zachowanie pozostałości dużych kompleksów leśnych, bogactwa szaty roślinnej obejmującej liczną grupę chronionych i rzadkich gatunków roślin i zbiorowisk roślinnych,
- c) zachowanie muraw psammofilnych i kserotermicznych oraz łągów nadrzecznych;

2) Cele ochrony wartości historycznych i kulturowych:

- a) zachowanie swoistego charakteru zabudowy wiejskiej,
- b) zachowanie tradycyjnej funkcji wsi oraz rozwój rękodzielnictwa ludowego;

3) Cele ochrony walorów krajobrazowych:

- a) zachowanie w niewielkim stopniu przekształconego krajobrazu rolniczego,
- b) zachowanie wysokich skarp erozyjnych wysoczyzn okalających rzeki Bug i Narew oraz tarasu nadzalewowego z licznymi parabolicznymi wydymami.

Dla obszaru Parku określono ustalenia ogólne obowiązujące na całym terenie objętym planem ochrony i ustalenia szczegółowe dla poszczególnych terenów składających się na strukturę funkcjonalno-przestrzenną Parku, zwanych strefami.

Strefy wyróżnione na obszarze gminy Kosów Lacki to:

AIR – istniejący rezerwat przyrody „Bojarski Grąd”,

AIU – istniejące użytki ekologiczne (w obrębach: Rytele Święckie, Wólka Okrąglik, Jakubiki,

Tosie i Maliszewa),

APU 1 – powiększenie istniejącego użytku ekologicznego o 187,65 ha, zlokalizowana w zlewni Nowej Trebłinki w okolicach miejscowości Wólka Okrąglik. Głównym przedmiotem ochrony są tu torfianki na lewym tarasie zalewowym Bugu;

BCSIA – strefa produkcji rolnej z dopuszczeniem zabudowy zagrodowej, **dla której przyjęto następujące zasady zagospodarowania:**

„1. przy wykonywaniu robót budowlanych stosuje się formy brył charakterystyczne dla architektury w określonych rejonach Parku, za wyjątkiem obiektów małej architektury, w tym:

- a) preferowana wysokość budynków - dwie kondygnacje naziemne, w tym użytkowe poddasze, posadzone na fundamentach do wysokości 0,8 m,
- a) dachy minimum dwuspadowe, dwuspadowe z naczólkami bądź mansardowe,
- b) dopuszcza się realizację garaży i budynków gospodarczych wolnostojących, z zastrzeżeniem - zapis nie dotyczy budynków rekreacji indywidualnej,

b) ogrodzenia ażurowe z wykluczeniem prefabrykatów betonowych, o stosowanie kolorystyki zabudowań niestanowiącej agresywnej dominant) w krajobrazie.

2. przy wykonywaniu robót budowlanych, dotyczących budynków rekreacji indywidualnej ustala się:

- a) preferowanie budynków o drewnianej konstrukcji.
  - b) nie dopuszcza się realizacji garaży i budynków gospodarczych wolnostojących,
- c) realizację ogrodzeń o przęsłach uniesionych co najmniej 15 cm nad powierzchnię terenu."

BCSIIA – strefa zachowania cennych wartości kultury (teren byłego hitlerowskiego obozu zagłady w Treblince z otoczeniem),

BCRI/BCKIII – strefa renaturyzacji zdegradowanych ekosystemów hydrogeniczych, położona w rejonie Wólki Okrąglik/strefa przeciwdziałania zmniejszaniu i fragmentacji terenów otwartych (łąkowych, torfowiskowych, murawowych), w wyniku samoistnej sukcesji lasu lub celowego zalesiania – nie powinna być meliorowana, obowiązuje wyłączenie z zalesień,

BCKII – strefa kształtowania zróżnicowanej struktury wiekowej, gatunkowej i przestrzennej drzewostanów, obejmująca **na terenie gminy wieś Jakubiki i duże kompleksy leśne na wschód od tej wsi; główne ograniczenia w tej strefie, zgodnie z planem ochrony parku, dotyczą przeciwdziałania rozpraszaniu zabudowy, zakazu lokalizacji na terenach leśnych obiektów niezwiązanych z gospodarką leśną, w tym dróg i sieci infrastruktury technicznej,**

BCSIII – strefa zachowania krajobrazu leśnego, w tym dużych kompleksów leśnych, położona na północ i wschód od wsi Tosie i Krupy; warunki inwestowania takie same

jak w strefie BCKI1,

BCKII1/BCKIII – strefa poprawy stosunków wodnych ekosystemów hydrogenicznych/ **strefa przeciwdziałania zmniejszaniu i fragmentacji terenów otwartych (łąkowych, torfowiskowych, murawowych), w wyniku samoistnej sukcesji lasu lub celowego zalesiania, położona w rejonie wsi Rytele Świątkie - nie powinna być meliorowana, obowiązuje wyłączenie z zalesień,**

BCKII1/BCSIA strefa poprawy stosunków wodnych ekosystemów hydrogenicznych/ strefa produkcji rolnej z dopuszczeniem zabudowy zagrodowej – **nie powinna być meliorowana,**

BCKIII – strefa przeciwdziałania zmniejszaniu i fragmentacji terenów otwartych (**łąkowych, torfowiskowych, murawowych**), w wyniku samoistnej sukcesji lasu lub celowego zalesiania - **obowiązuje wyłączenie z zalesień.**

Granice i symbole stref umieszczono na rysunku studium – kierunki zagospodarowania przestrzennego oraz schematycznie na załączonej do tekstu mapie 2.

❖ Rezerwat przyrody „Bojarski Grąd” uznano na podstawie zarządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 11 grudnia 1995 roku (Monitor Polski nr 2, poz. 21). W zarządzeniu między innymi:

§ 1. Uznaje się za rezerwat przyrody pod nazwą „Bojarski Grąd” obszar lasu i łąki, o powierzchni 7,02ha, położony w gminie Kosów Lacki w województwie siedleckim.

§ 2. Celem ochrony jest zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych zwydmienia śródłąkowego, stanowiącego wartościowy obiekt geobotaniczny z rzadkimi zbiorowiskami roślinnymi, który jest siedliskiem rzadkich i chronionych gatunków roślin.

§ 3. W skład rezerwatu przyrody wchodzi obszar położony w granicach administracyjnych gminy Kosów Lacki, oznaczony w ewidencji gruntów obrębu Bojary jako działki nr od 518 do 521, 529, od 531 do 534, od 538 do 544.

Zgodnie z art.15 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2016 poz. 2134 ze zm.), w rezerwatach przyrody, podobnie jak parkach narodowych, zabrania się:

- 1) budowy lub przebudowy obiektów budowlanych i urządzeń technicznych, z wyjątkiem obiektów i urządzeń służących celom parku narodowego albo rezerwatu przyrody;**
- 2) (uchylony);**
- 3) chwytania lub zabijania dziko występujących zwierząt, zbierania lub niszczenia jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych zwierząt, umyślnego płoszenia zwierząt**

- kręgowych, zbierania poroży, niszczenia nor, gniazd, legowisk i innych schronień zwierząt oraz ich miejsc rozrodu;
- 4) polowania, z wyjątkiem obszarów wyznaczonych w planie ochrony lub za-daniach ochronnych ustanowionych dla rezerwatu przyrody;
  - 5) pozyskiwania, niszczenia lub umyślnego uszkodzenia roślin oraz grzybów;
  - 6) użytkowania, niszczenia, umyślnego uszkodzenia, zanieczyszczania i dokonywania zmian obiektów przyrodniczych, obszarów oraz zasobów, tworów i składników przyrody;
  - 7) zmiany stosunków wodnych, regulacji rzek i potoków, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody;
  - 8) pozyskiwania skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, minerałów i bursztynu;
  - 9) niszczenia gleby lub zmiany przeznaczenia i użytkowania gruntów;
  - 10) palenia ognisk i wyrobów tytoniowych oraz używania źródeł światła o otwartym płomieniu, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody – przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;
  - 11) prowadzenia działalności wytwórczej, handlowej i rolniczej, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony;
  - 12) stosowania chemicznych i biologicznych środków ochrony roślin i nawozów;
  - 13) zbioru dziko występujących roślin i grzybów oraz ich części, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody – przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;
  - 14) połowu ryb i innych organizmów wodnych, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych;
  - 15) ruchu pieszego, rowerowego, narciarskiego i jazdy konnej wierzchem, z wyjątkiem szlaków i tras narciarskich wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody – przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;
  - 16) wprowadzania psów na obszary objęte ochroną ścisłą i czynną, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony oraz psów pasterskich wprowadzanych na obszary objęte ochroną czynną, na których plan ochrony albo zadania ochronne dopuszczają wypas;
  - 17) wspinaczki, eksploracji jaskiń lub zbiorników wodnych, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody – przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;
  - 18) ruchu pojazdów poza drogami publicznymi oraz poza drogami położonymi na nieruchomościach stanowiących własność parków narodowych lub będących w użytkowaniu wieczystym parków narodowych, wskazanymi przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;
  - 19) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków nie-związanych z ochroną przyrody, udostępnianiem parku albo rezerwatu przyrody, edukacją ekologiczną, z wyjątkiem znaków drogowych i innych znaków związanych z ochroną bezpieczeństwa i porządku powszechnego;
  - 20) zakłócania ciszy;

- 21) używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego, uprawiania sportów wodnych i motorowych, pływania i żeglowania, z wyjątkiem akwenów lub szlaków wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody – przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;**
- 22) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu;**
- 23) biwakowania, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody – przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;**
- 24) prowadzenia badań naukowych – w parku narodowym bez zgody dyrektora parku, a w rezerwacie przyrody – bez zgody regionalnego dyrektora ochrony środowiska;**
- 25) wprowadzania gatunków roślin, zwierząt lub grzybów, bez zgody ministra właściwego do spraw środowiska;**
- 26) wprowadzania organizmów genetycznie zmodyfikowanych;**
- 27) organizacji imprez rekreacyjno-sportowych – w parku narodowym bez zgody dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody bez zgody regionalnego dyrektora ochrony środowiska.**

Powyższe zakazy nie dotyczą:

- 1) wykonywania zadań wynikających z planu ochrony lub zadań ochronnych;**
- 2) prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem powszechnym;**
- 3) wykonywania zadań z zakresu obronności kraju w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa;**
- 4) obszarów objętych ochroną krajobrazową w trakcie ich gospodarczego wykorzystywania przez jednostki organizacyjne, osoby prawne lub fizyczne oraz wykonywania prawa własności, zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego.**

❖ Użytki ekologiczne

Na terenie gminy Kosów Lacki utworzono łącznie 13 użytków ekologicznych o łącznej powierzchni 57,9 ha. Spośród 19 użytków ekologicznych wskazanych w roku 1999 w „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego” na terenie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego utworzono 4 i dodatkowo 9, ale nadal spora ich liczba nie została dotychczas tą formą ochrony przyrody objęta. Zgodnie z Rozporządzeniem Wojewody nr 74 z dnia 8 lipca 2005 r. w sprawie użytków ekologicznych (Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego Nr 175 z dnia 28 lipca 2005 r., poz. 5574) powołane na tym terenie użytki ekologiczne chronią bezodpływowe obniżenia terenu okresowo wypełnione wodą, stanowiąc obiekty ważne dla ochrony lokalnej różnorodności biologicznej, zwłaszcza płazów i owadów. Poniżej cytuje się obszernie fragmenty rozporządzenia, zawierające chronione walory, obowiązujące zakazy oraz wykaz użytków (załącznik):

Na terenie użytków zakazuje się:

- 1) niszczenia, uszkodzenia lub przekształcania obiektu lub obszaru;
- 2) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac

związanych z budową, odbudową, utrzymywaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych;

- 3) uszkodzenia i zanieczyszczenia gleby;
- 4) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody albo racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej;
- 5) likwidowania, zasypywania i przekształcania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych;
- 6) wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia użytkowanych gruntów rolnych;
- 7) zmiany sposobu użytkowania ziemi;
- 8) wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
- 9) umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia nor, legowisk zwierzęcych oraz tarlisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;
- 10) zbioru, niszczenia, uszkodzenia roślin i grzybów na obszarach użytków ekologicznych, utworzonych w celu ochrony stanowisk, siedlisk lub ostoi roślin i grzybów chronionych;
- 11) umieszczania tablic reklamowych.

Tabela 7. Wykaz użytków ekologicznych. Załącznik do rozporządzenia nr 74 (część dotycząca gm. Kosów Lacki)

L.p	Miejscowość	Ewidencja gruntów	Nadleśnictwo/Leśnictwo/oddz. leśny	Pow. (ha)	Szczególny cel ochrony/nazwa
1	Rytele Świąćkie	244		2,92	Zbiornik wodny - Jezioro Borek – użytek 588
2	Rytele Świąćkie	98		0,85	Starorzecze - użytek 589
3	Wólka Dolna	232		0,55	Wydma – ugor - użytek 590
4	Stara Maliszewa	77	Nadleśnictwo Sokołów/ Treblinka oddz. 68Cd	1,02	Bagno - użytek 591
5	Nowa Wieś	112	Nadleśnictwo Sokołów/Treblinka oddz. 135Bc	0,22	Bagno - użytek 592
6	Wólka Okrąglik	1475	Nadleśnictwo Sokołów/Treblinka oddz. 57b	7,65	Bagno - użytek 593
7	Jakubiki	1321, 614, 615, 616	Nadleśnictwo Sokołów/Ceranów oddz. 56Ab część E	0,12	Nieużytek, jezioro śródleśne - użytek 594
8	Jakubiki	1322, 604	Nadleśnictwo Sokołów/Ceranów oddz. 56Af część N-E	0,09	Bagno śródleśne – użytek 595
9	Tosie	502 (bez rowu) 493/1, 494/1, 496/1, 495/1, 497/1, 503/1, 503/2, 504	Nadleśnictwo Sokołów/Ceranów oddz. 51Ab, oddz. 51Ac	1,78	Bagno, nieużytek, Turzyca 1, Turzyca2 – użytek 596
10	Tosie	509, 512/1, 516/1, 510/5, 510/2	Nadleśnictwo Sokołów/Ceranów oddz. 51Ag	1,35	Bagno śródleśne – użytek 597
11	Wólka Okrąglik	1475	Nadleśnictwo Sokołów/Treblinka oddz. 57 m	0,88	Bagno śródleśne – użytek 598
12	Wólka Okrąglik	1474	Nadleśnictwo Sokołów/Treblinka oddz. 60 h	0,71	Bagno Topiel 3 – użytek 599
13	Wólka Okrąglik	448	Nadleśnictwo Sokołów/Treblinka oddz. 58f, oddz. 58g	37,92	Bagno Topiel 2, Grunty zakrzaczone i zadrzewione Grząskie – użytek 600

Dotychczas utworzone użytki ekologiczne znajdują się we wsiach:

Stara Maliszewa (1), Wólka Okrąglik (4), Jakubiki (2), Rytele Święckie (2), Wólka Dolna (1), Tosie (2) i Nowa Wieś (1).

Utworzone użytki ekologiczne zaznaczono na mapach turystycznych wydanych przez **Dyrekcję NPK** w roku 2002 (**ostatnie wydawnictwo mapy – Zespół ds. NPK w roku 2012**). Zaznaczono je również na załączniku graficznym do niniejszego studium, wraz z obiektami spełniającymi rangę użytku ekologicznego (postulowanymi do ochrony w tej formie).

❖ Pomniki przyrody

Na terenie gminy utworzono 9 pomników przyrody znajdujących się we wsiach: Dębe (2), Tosie (4), Kutyski (1), Guty (1), Nowa Maliszewa (1). Pomniki te również zaznaczono na mapach turystycznych wydanych przez **Zespół ds. NPK** oraz na załączniku kartograficznym w skali 1:25 000 (dla ustanowionych pomników przyrody obowiązuje zakaz wszelkiej działalności inwestycyjnej w promieniu 15 m od pomnika oraz każdej innej odległości w przypadku niekorzystnego wpływu na warunki wegetacji tych drzew).

2) Obiekty i obszary proponowane do ochrony prawnej

❖ Użytki ekologiczne

Zinwentaryzowano łącznie 15 obiektów o randze użytku ekologicznego, dotychczas nie objętych ochroną w tej randze. Charakterystykę tych obiektów przedstawiono poniżej, a lokalizację wraz z istniejącymi użytkami zamieszczono na załączonej mapie „Uwarunkowania przyrodnicze”.

Nr 1. Śródłukowe „oczko” wody o powierzchni ok. 2 ha zarośnięte w 90% sitami, kilkoma krzakami wierzby, wełnianką (!), o głębokości wody do 60 cm ze stanowiskami: potrzosa i krzyżówki.

Nr 2. Całkowicie zarośnięte, okresowo wypełnione wodą obniżenie (3,5 ha) pokryte kępami turzyc, sitów, pałki wodnej z 5 pojedynczymi krzewami wierzby oraz miejscami reprodukcji płazów w okresie wiosennym (w starym rowie melioracyjnym).

Nr 3. Zarośnięty w ok. 98% zbiornik śródłukowy o pow. 1,2 ha z płatami turzyc, sitów, a także dużymi łanami wełnianek. Zbiornik jest głęboki (okresowo do 90 cm) i odgrywa ważną rolę w reprodukcji kilku gatunków płazów, ssaków wodnych i owadów wodnych oraz pajęczaków.

Nr 4. Śródłukowe „oczko” z niewielkim lustrem wody, o głębokości 1,2 m, z płatami pałki wodnej, sitami, turzycami i pojedynczymi krzakami wierzby. Ważne miejsce reprodukcji

płazów oraz ptaków.

- Nr 5. Nie eksploatowana zwirownia z lustrem wody o powierzchni około 1000 m² z płatem pałki wodnej i kolonią jaskółki brzegówki (20 par) oraz licznymi płazami.
- Nr 6. Położony przy torach kolejowych, silnie zarośnięty pałką wodną (60%) i turzycami (30%) zbiornik o wydłużonym kształcie (200 m x 10 m) stanowiący ważne miejsce reprodukcji płazów.
- Nr 7. Zbiornik położony w dolinie Kosówki przy torach kolejowych (300 m x 80 m) z niewielkim lustrem wody (20%) zarośnięty w 80% tatarakiem, manną mielec i mozgą trzcinowatą.
- Nr 8. Zarośnięty w 99% zbiornik poeksploatacyjny (90% - wysokie turzyce; 10% - pałka wodna) stanowi ważne miejsce reprodukcji płazów.
- Nr 9. Kompleks kilku zbiorników utworzonych po eksploatacji torfu. Silnie zarośnięte trzcina (70%) i pałką wodną (20%) oraz niewielkim lustrem wody zajmującym 10% powierzchni wszystkich zbiorników łącznie. W bezpośrednim sąsiedztwie znajdują się 3 niewielkie hodowlane stawy. Cały kompleks stanowi ważne miejsce reprodukcji płazów, ptaków, ssaków i występowania owadów.
- Nr 10. Malowniczo położony, słabo zarośnięty śródląkowy zbiornik stanowiący miejsce gniazdowania 1 pary łabędzi niemych oraz kilku gatunków płazów. Pasy przybrzeżnych turzyc dochodzą maksymalnie do 30 m.
- Nr 11. Prawie całkowicie zarośnięty wysokimi turzycami i płatem pałki, śródląkowy zbiornik stanowiący m.in. miejsce żerowania czapli siwych i bocianów białych.
- Nr 12. Niewielki zbiornik prawie całkowicie zarośnięty trzcina (płat szerokości 35 m) z niewielką domieszką pałki. Liczne płazy i bogata entomofauna, zwłaszcza ważek i chrząszczy wodnych.
- Nr 13. Prawie całkowicie (98%) zarośnięty zbiornik: turzyca, trzcina, olsza z bogatym zespołem owadów oraz miejscem reprodukcji płazów.
- Nr 14. Jeden z najbardziej interesujących zbiorników - na 90% powierzchni stagnuje woda z płatami wełnianek, skrzypów i siedmiopalecznikiem błotnym, a więc gatunkami charakterystycznymi dla torfowiska niskiego. W płacie wysokich trzcin gniazduje błotniak stawowy i wodnik, a w pobliżu - srokosz.
- Nr 15. Na średniej wielkości źródliskowym torfowisku (150 m x 60 m) woda stagnuje na głębokości od 10 cm do 120 cm. Liczne gatunki turzyc, sitów i wielu gatunków charakterystycznych dla torfowisk źródliskowych. Bardzo bogata entomofauna.

Użytki ekologiczne to najnowsza forma ochrony przyrody, szczególnie ważna dla ochrony lokalnej różnorodności biologicznej. **Zgodnie z art. 44 ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku (Dz. U. z 2017 r. poz. 1074)** może je utworzyć **w drodze uchwały Rada Gminy, która sprawuje również nadzór nad pomnikami i użytkami ekologicznymi na terenie gminy ustanowionymi przez Wojewodę**. Uwzględnia się je w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i uwidacznia w ewidencji gruntów.

❖ Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe

Postuluje się utworzenie jednego obszaru o tej randze pod nazwą „Hulidów-Natolin”. Jest to rozległy obszar rozciągający się wzdłuż prawobrzeżnego dopływu Kosówki, pomiędzy szosą Kosów Lacki - Łomna, a stykiem szosy Sokołów Podlaski - Kosów Lacki i opisywanej powyżej szosy Kosów Lacki - Łomna. Na długości około 2,5 km rozciągają się dobrze zachowane łągi olszowo-jesionowe, płaty wysokich turzyc, lokalne obniżenia z kępami olsów i roślinności szuwarowej. Całkowita powierzchnia postulowanego zespołu przyrodniczo-krajobrazowego wynosi 66 ha. Są to grunty Kosowa Lackiego, Kosowa-Hulidowa, Łomnej i Telak.

Na terenie postulowanego zespołu przyrodniczo-krajobrazowego nie będzie można:

- usuwać zadrzewień,
- zmieniać stosunków wodnych (zakaz melioracji),
- zamieniać łąk i pastwisk na grunty orne.

Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe może powołać Wojewoda lub Rada Gminy.

Powołanie zespołu przyrodniczo-krajobrazowego wymaga sporządzenia dla tego obszaru miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

3) Kierunki ochrony i kształtowania krajobrazów przyrodniczych

Należy dążyć do zachowania obecnej, korzystnej przyrodniczo, struktury krajobrazów.

4) Ochrona wód powierzchniowych i podziemnych

Należy chronić wody powierzchniowe i podziemne przed zanieczyszczeniem poprzez realizację programów gospodarki wodno-ściekowej i odpadami, zapisanych w niniejszym studium.

5) Ochrona gruntów leśnych

Lasy podlegają ochronie przed przeznaczeniem na cele nieleśne na mocy ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (**t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 519**), ustawy z dnia

28 września 1991 r. o lasach (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 788) oraz ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t.j. Dz. U. z 2017 r., poz. 1161) . W świetle tych ustaw obowiązują:

- zakaz uszczuplania powierzchni lasów, ich niszczenia i działań osłabiających biologiczną odporność drzewostanów,
- prowadzenie gospodarki leśnej w sposób zapewniający utrzymanie trwałości lasów i ciągłości ich funkcji środowiskotwórczych, ochronnych i gospodarczych oraz powiększenie zasobów leśnych poprzez zalesienie gruntów wypadających z produkcji rolnej.

6) Ochrona gruntów rolnych

Ochrona gruntów rolnych wysokiej jakości polegać będzie na ograniczeniu przeznaczenia ich na cele nierolnicze. Szczególnej ochronie podlegają gleby mineralne klas bonitacyjnych I-III oraz organiczne (zgodnie z ustawą z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych - Dz. U z 2017 r., poz. 1161).

7) Ochrona złóż surowców mineralnych

Złóża kopalin podlegają ochronie na mocy ustawy z dnia 9 czerwca 2011 roku Prawo geologiczne i górnicze (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 1131). Na obszarze gminy ochrona złóż kopalin polegać będzie na:

- ochronie udokumentowanych złóż kopalin przed zainwestowaniem,
- racjonalnym gospodarowaniu zasobami złóż,
- prowadzeniu eksploatacji złóż w sposób gospodarczo uzasadniony oraz przy zastosowaniu środków ograniczających szkody w środowisku,
- rekultywacji terenów wyrobisk poeksploatacyjnych.

Dla terenów eksploatacji kopalin konieczne jest:

- określenie warunków zachowania bezpieczeństwa powszechnego (zagrożenia wodne, osuwiskowe, zagrożenia pożarowe itp.), spełnienie wymogów dotyczących ochrony środowiska, w tym: ochrony złoża i obiektów budowlanych (optymalna gospodarka złożem), pasy ochronne dla obiektów wymagających ich ustanowienia,
- określenie uwarunkowań zagospodarowania terenów górniczych oraz ograniczeń w ich użytkowaniu, w tym zakaz zabudowy z dopuszczeniem do realizacji obiektów kubaturowych, urządzeń komunikacyjnych oraz urządzeń pomocniczych bezpośrednio związanych z eksploatacją kopalin,

- wyznaczenie pasów ochronnych dla terenów sąsiednich nie objętych eksploatacją,
- wykonanie rekultywacji terenu po wyeksploatowaniu kruszyw w oparciu o ustalony kierunek i warunki przeprowadzenia rekultywacji.

Udokumentowane złoża piasków i żwirów, tereny górnicze eksploatowane i wyeksploatowane: zrehabilitowane, w trakcie rekultywacji i do rekultywacji, wymienione w rozdziale I.3, uwidoczniono na mapie studium – kierunki ....

8) Kierunki rozwoju małej retencji

W “Programie małej retencji wodnej do 2015 roku dla województwa siedleckiego” zamieszczono propozycję modernizacji następujących istniejących zbiorników wodnych: “Nowa Wieś Kosowska”, “Chruszczewka”, “Grzymały”, “Buczyn Dworski” i „Wyszomierz”. Wymienione zbiorniki to istniejące stawy. Przewiduje się ich pogłębienie i uzyskanie w ten sposób dodatkowej pojemności retencyjnej, głównie dla potrzeb rolnictwa. Dodatkowo mogą być wykorzystywane dla potrzeb hodowli ryb, przeciwpożarowych i rekreacyjnych. Ponadto postulowane jest wykonanie zbiornika wodnego w Kosowie Lackim, głównie dla celów rekreacyjnych.

4. Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

Celem proponowanej w Studium polityki przestrzennej jest zachowanie wartości dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym również dziedzictwa archeologicznego. Podejmowane działania dotyczące będą w szczególności historycznych założeń przestrzennych, zespołów budowlanych i pojedynczych obiektów, form komponowanej zieleni, miejsc upamiętniających wydarzenia historyczne. Wartości podlegające ochronie odnoszą się do ich walorów historycznych, architektonicznych i ekspozycyjnych.

4.1. Ochrona stanowisk archeologicznych

Z uwagi na zagęszczenie stanowisk archeologicznych w terenie zurbanizowanym oraz w strefie jego wpływu do wykonania planów miejscowych kwalifikują się następujące miejscowości: Kosów Lacki, Wólka Okrąglik, Telaki, Trzciniec Duży, Kutyski, Wyszomierz, Nowa Maliszewa, Bojary oraz Rytele Świąćkie.

Kolizje stanowisk archeologicznych z ewentualnymi inwestycjami przewiduje się w miejscach poboru kruszywa budowlanego, na terenach już zainwestowanych (np. teren wsi Wyszomierz lub m. Kosów Lacki) oraz w przypadku lokalizacji stanowisk archeologicznych

przy głównych szlakach komunikacyjnych, np. w Czarnej Choinie, Buczynie, Kutyskach, Kosowie Lackim i Gutach.

Rozpoznane stanowiska archeologiczne w planie zagospodarowania przestrzennego gminy powinny być otoczone strefą "OW" - obserwacji archeologicznej. Proponowane granice stref starano się wyznaczyć w oparciu o istniejące drogi, ciekę lub punkty orientacyjne widoczne w terenie, bądź, w przypadku stanowisk o niewielkiej wartości naukowej, po granicach tych stanowisk określonych na rysunku studium.

Strefą tą należałoby objąć także wsie historyczne o metryce z początku XVI w. i starsze. Z uwagi na fakt, iż miejscowości takie często posiadają zachowany średniowieczny układ komunikacyjny, rozplanowanie działek lub dobrze zachowaną starą zabudowę, obejmowane są w planach zagospodarowania przestrzennego strefą "B" ochrony konserwatorskiej. Proponuje się rozszerzyć uwarunkowania działalności inwestycyjnej w strefie "B" o wymóg uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oprócz inwestycji kubaturowych także takich, które wiążą się z pracami ziemnymi (w szczególności zaś liniowych).

Zakres i warunki przeprowadzenia prac archeologicznych i dokumentacyjnych oraz finansowania prac określa Wojewódzki Konserwator Zabytków zgodnie z przepisami szczególnymi. W razie stwierdzenia reliktyw archeologicznych wszelkie prace powinny być przerwane, a teren udostępniony do ratowniczych badań archeologicznych przeprowadzanych w trybie pilnym dla szybkiego udostępnienia terenu pod inwestycję. Ich wyniki powinny decydować o możliwości kontynuowania prac, ewentualnie o ich zaniechaniu i zmianie przeznaczenia gruntów. Teren przebadany archeologicznie jest uważany za zniszczony (za wyjątkiem reliktyw architektury) i jako taki może być udostępniony do dalszych prac budowlanych.

Ratownicze badania wykopaliskowe poprzedzające inwestycję finansowane są zgodnie z przepisami szczególnymi.

Wojewódzki Konserwator Zabytków może nie udzielić zgody na lokalizację inwestycji na obszarze zabytkowym, jeżeli przemawiają za tym postanowieniem ważne względy merytoryczne (ochrona, zachowanie unikatowych wartości naukowych zabytków dla przyszłych badań).

W uzasadnionych przypadkach Wojewódzki Konserwator Zabytków może zrezygnować z wymogu nadzoru konserwatorskiego, gdyż stanowiska archeologiczne nie zawsze pokrywają się całkowicie z wyznaczanymi na mapach zasadniczych strefami ochrony lub gdy mamy do czynienia z drobną inwestycją np. przyłącza kabla.

Jeżeli fakt niszczenia lub zagrożenia substancji zabytkowej stanowiska archeologicznego zostanie ujawniony, Wojewódzki Konserwator Zabytków podejmuje działania prowadzące do wpisu zagrożonego stanowiska do Rejestru Zabytków. Decyzja o wpisie do Rejestru Zabytków określa warunki uprawy roli, w tym wyznacza dopuszczalną głębokość orki.

Użytkownik pod sankcją karną, winien przestrzegać zaleceń konserwatorskich wydanych z mocy obowiązujących przepisów aktów prawnych.

Stanowiska archeologiczne uwidoczniono na rysunku studium – uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego, a strefy ich ochrony (OW) uwidoczniono na rysunku studium – kierunki zagospodarowania przestrzennego.

4.2. Obszary i obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków

Obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków:

- 1. Dwór w Dębe, mur., pocz. XX w. Nr rej. zabytków A-323 z dn. 29.12.1983 r.*
- 2. Park w zespole dworu w Dębe, pocz. XX w. Nr rej. zabytków A-323 z dn. 29.12.1983r.*
- 3. Kościół par. pw. Narodzenia NMP w Kosowie Lackim, mur., 1907 r., arch. Józef Pius Dziekoński. Nr rej. zabytków A-793 z dn. 07.04.2008 r.*
- 4. Kapliczka mur., z figurą św. Jana Nepomucena, drewn., z pocz. XIX w., przy ul. Kościelnej w Kosowie Lackim, Nr rej. zabytków B-67/167, z dn. 08.09.1970 r.*
- 5. Kapliczka mur., z figurą Chrystusa Frasobliwego, drewn., z pocz. XIX w., przy ul. Nurskiej w Kosowie Lackim, Nr rej. zabytków B-68/168, z dn. 08.09.1970 r.,*
- 6. Były hitlerowski obóz zagłady Treblinka, na terenie obrębu Wólki Okrąglik. Nr rej. zabytków A-406/757, z dn. 22.03.1966 r.*

W stosunku do obszarów i obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków wszelkie działania inwestycyjne (zwłaszcza w przypadku prowadzenia prac remontowo-konserwatorskich, restauratorskich, przy zabytku oraz jego otoczenia, dokonywania podziału nieruchomości, zmiany przeznaczenia obiektu, a także umieszczania na nim urządzeń technicznych, tablic, reklam, nośników informacji wizualnej) powinny być prowadzone zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

4.3. *Obiekty i obszary ujęte w gminnej ewidencji zabytków*

Wykaz obiektów i obszarów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków zawiera Aneks nr 1.

Obiekty i obszary znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków, będące charakterystycznymi elementami historycznej zabudowy, należy przewidzieć do trwałej adaptacji, z zachowaniem tradycyjnych dla miejsca form i faktur. Adaptacja winna odbywać się na zasadach zapewniających zachowanie istotnych dla miejscowej tradycji form architektonicznych, proporcji, detalu, materiałów i faktur wypraw zewnętrznych. Zasady zagospodarowania i użytkowania tych obiektów zgodnie z przepisami odrębnymi.

4.4. *Obiekty proponowane do objęcia ochroną wojewódzkiego konserwatora zabytków*

W studium postuluje się wpisanie do rejestru zabytków następujących obiektów:

- *Bożnica, ob. opuszczona, ul. Łąkowa nr 4, mur., XIX/XX w., w Kosowie Lackim.*
- *Dwór, drewn., 1 poł. XIX w., przebud. 1955-1956 r., w Nowej Wsi.*

4.5. *Obiekty proponowane do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków*

Postuluje się ująć w gminnej ewidencji zabytków:

- *Dawną Szkołę nr 40, drewn., 1934 r., w Chruszczewce Włociańskiej.*
- *Dwór przy ul. Pańskiej nr 37, mur., pocz. XX w., w Kosowie Lackim.*
- *Młyn motorowy, pocz. XX w., przy ul. Młynarskiej w Kosowie Lackim.*
- *Pomnik Józefa Piłsudskiego, mur., 1932 r., odbudowany w 1990 r., przy ul. Wolności w Kosowie Lackim.*
- *Pomnik żołnierzy W. P. i członków ruchu oporu poległych w latach 1939 – 1944, mur., 1968 r., przy ul. Wolności w Kosowie Lackim.*
- *Dwór, drewn., 1 poł. XIX w., przebud. 1955-1956 r., w Nowej Wsi.*

4.6. *Strefy ochrony konserwatorskiej*

W zakresie ochrony wartości kulturowych terenu objętego opracowaniem, ustalono historyczne rozplanowanie przestrzenne, historyczną strukturę funkcjonalną, wartościowe obiekty kubaturowe oraz wartości ekspozycyjno-krajobrazowe. Wnioski wypływające ze stanu wartości kulturowych terenu objętego opracowaniem, umożliwiły określenie stref ochrony konserwatorskiej.

Strefy te grupują obszary i zespoły o podobnej wartości kulturowej, przyrodniczej i

krajobrazowej. Wyznaczenie w ich zasięgu chronionych pojedynczych obiektów, umożliwia ponadto ich ochronę niezależnie od charakteru strefy w jakiej się znajdują.

Na obszarze gminy Kosów Lacki, proponuje się wyznaczyć następujące strefy ochrony konserwatorskiej które zostały wykreślone na rysunku studium:

Strefa „A” - pełnej ochrony historycznej struktury przestrzennej – obejmuje:

1. *Kościół parafialny pw. Narodzenia NMP w Kosowie Lackim, mur., 1907 r.*
2. *Dwór, mur., pocz. XX w., w Dębe.*
3. *Park w zespole dworskim, pocz. XX w., w Dębe.*

Na terenach objętych strefą ścisłej ochrony konserwatorskiej, wszelkie działania inwestycyjne (zwłaszcza w przypadku prowadzenia prac remontowo-konserwatorskich, restauratorskich, przy zabytku oraz jego otoczenia, dokonywania podziału nieruchomości, zmiany przeznaczenia obiektu, a także umieszczania na nim urządzeń technicznych, tablic, reklam, nośników informacji wizualnej) powinny być prowadzone zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Strefa „B” - ochrony zachowanych elementów zabytkowych – obejmuje:

1. *Układ urbanistyczny Kosowa Lackiego*
2. *Cmentarz parafialny w Kosowie Lackim*
3. *Kopiec z krzyżem i pomnikiem poświęconym powstańcom 1863 roku oraz ofiarom II wojny światowej w Kosowie Lackim (Hulidowie), przy ul Powstańców.*
4. *Fragment założenia dworskiego w Dębe.*
5. *Młyn i młyńskie założenie wodne w Jakubikach.*
6. *Dwór w Nowej Wsi.*
7. *Cmentarz żydowski w Telkach.*
8. *Zespół dworski w Tosiach*

Na terenach objętych strefą ochrony konserwatorskiej zachowanych elementów zabytkowych ustala się:

- *wymaga się zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania, tj. utrzymania istniejącej sieci dróg, alei, szpalerów osi widokowych i kompozycyjnych,*
- *zachowanie historycznie ukształtowanych podziałów parcelacyjnych,*
- *zachowanie dominant wysokościowych i przestrzennych,*
- *zachowanie, konserwację i rekonstrukcję zabytkowej zabudowy i jej pozostałości,*
- *zachowanie wartościowych elementów naturalnych – rzeźba terenu, układ wodny,*

- *dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i bryły obiektów, przy jednoczesnym założeniu harmonijnego współlistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej,*
- *zakaz nadbudowy chronionych obiektów o skończonej formie architektonicznej,*
- *stosowanie tradycyjnych materiałów budowlanych w konstrukcji ścian i pokryć dachowych ,*
- *stosowanie kolorystyki elewacji zgodnej z lokalną tradycją,*
- *zakaz stosowania dachów płaskich,*
- *zakaz stosowania na elewacjach obcych materiałowo okładzin, np. z PCV, blachy trapezowej,*
- *zakaz lokalizowania obiektów dysharmonizujących zabytkowy układ przestrzenny, w tym budownictwa wielorodzinnego wielkopłytowego i przemysłowego,*
- *zakaz wytyczania nowych publicznych ciągów komunikacyjnych,*
- *zakaz stosowania ogrodzeń z prefabrykatów betonowych od frontu działek,*
- *zakaz umieszczania nośników reklamowych wielkoformatowych,*
- *zakaz wznoszenia wysokich masztów telekomunikacyjnych i słupów energetycznych wysokiego napięcia.*

Dodatkowo dla układu urbanistycznego, ustala się:

- *zachowanie i rewaloryzacja zabytkowego układu przestrzennego, w tym rozplanowania ulic i placów w historycznych liniach rozgraniczających, linii zabudowy, parametrów zabudowy,*
- *zakaz montowania urządzeń technicznych na elewacjach frontowych budynków,*
- *inwestycje liniowe i drogowe można prowadzić zgodnie z ustawą o ochronie zabytków.*

Strefa „K” - ochrony krajobrazu – obejmuje:

1. *Tereny przy cmentarzu parafialny w Kosowie Lackim.*
2. *Teren nad rzeczką Kosówką w Kosowie Lackim.*
3. *Teren przy zespole dworsko-parkowym w Dębie.*
4. *Teren przy zespole dworsko-parkowym w Nowej Wsi.*
5. *Teren przy zespole dworsko-parkowym w Tosiach.*

Na terenie objętym strefą ochrony krajobrazu postuluje się:

- *zachowanie wartościowych elementów naturalnych – rzeźba terenu, układ wodny,*
- *zachowanie istniejącego wartościowego drzewostanu,*

- *utrzymanie istniejącego użytkowania,*
- *nie wprowadzanie zwartych nasadzeń wysoką roślinnością,*
- *nie lokalizowanie obiektów kubaturowych.*

Strefa „E” - ochrony ekspozycji zabytku – obejmuje widok na kościół parafialny w Kosowie Lackim z drogi Ceranów – Kosów Lacki.

Na terenie objętym strefą ochrony ekspozycji zabytku ustala się:

- *utrzymanie istniejącej zieleni niskiej i drzewostanu,*
- *utrzymanie istniejącego ukształtowania terenu,*
- *zakaz zwartych nasadzeń wysoką roślinnością,*
- *ograniczenia parametrów zabudowy, w szczególności wysokości budynków do 8,0 m.*

5. Kierunki rozwoju systemów komunikacji i infrastruktury technicznej

1) Komunikacja

System transportowy warunkuje prawidłowy rozwój i funkcjonowanie struktury przestrzennej. Zrealizowanie tego celu będzie uzależnione od:

- zapewnienia drogowych powiązań zewnętrznych z układem dróg krajowych, z najbliższymi miastami i sąsiednimi gminami,
- zapewnienia obsługi komunikacyjnej w układzie wewnętrznym gminy drogami o odpowiednich parametrach i nawierzchni twardej ulepszonej,
- rozwoju sieci zewnętrznych powiązań autobusowych gminy,
- poprawy sytuacji w dziedzinie obsługi technicznej pojazdów.

Gmina jest obsługiwana przez drogi: wojewódzkie, powiatowe i gminne.

W zakresie dróg wojewódzkich przewiduje się **kontynuację budowy** drogi nr 627 po śladzie zdemontowanej linii kolejowej Małkinia-Sokołów Podlaski i **budowę obwodnicy miasta Kosowa Lackiego pomiędzy drogami nr 627 i 695. Teren pod tę obwodnicę jest rezerwowany w obowiązującym planie miasta. W niniejszej zmianie studium dopuszcza się wariantowy przebieg tej obwodnicy z wykorzystaniem części pasa technologicznego przebiegającej w tym rejonie linii elektroenergetycznej NN 400 kV. Wyboru wariantu należy dokonać po przeprowadzeniu dodatkowych analiz przy zmianie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta, w których należy uwzględnić między innymi następujące ograniczenia:**

- a) **nakazuje się, aby krawędź drogi była zlokalizowana w odległości nie mniejszej niż 20 m od osi linii NN 400 kV,**

- b) **zakazuje się lokalizacji oświetlenia drogowego wzdłuż krawędzi drogi znajdującej się w pasie technologicznym linii 40 kV,**
- c) **nakazuje się, aby wszelkie podczas których będzie wykorzystywany sprzęt mechaniczny (dźwigi, koparki, podnośniki itp.) pracujący w odległości mniejszej niż 30 metrów od rzutu poziomego skrajnego przewodu linii powinny odbywać się pod nadzorem osób posiadających stosowne uprawnienia do nadzorowania tego typu prac, po wcześniejszym pisemnym uzgodnieniu z właściwymi służbami PSE SA w Warszawie,**
- d) **właściciel drogi wyraża zgodę na dostęp do obiektów/części linii oraz zajęcie pasa drogowego, który znajduje się w pasie technologicznym linii, w celu eksploatacji, konserwacji oraz usuwania awarii z uwzględnieniem, że PSE SA nie będzie zobowiązana do ponoszenia opłat na rzecz właściciela drogi z ww tytułów oraz z zastrzeżeniem przepisów ustawy z dnia 21 marca 1985 roku o drogach publicznych (tj. Dz.U. z 2007 r. nr 19 poz. 115 ze zm.).**

Wymagane jest uzgodnienie sporządzanej zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w zakresie planowanej obwodnicy z PSE SA w Warszawie.

W przypadku wyboru nowego wariantu w planie zostanie określony sposób zagospodarowania dotychczas rezerwowanych terenów.

Wśród dróg powiatowych szczególne znaczenie posiadają drogi nr 3903W i nr 3901W , będące elementem ciągu nadbużańskiego o znaczeniu turystycznym. Powinny być one utrzymywane w odpowiednim stanie technicznym. Drogi powiatowe mają przypisaną V klasę techniczną. Powinny być wyposażone w nawierzchnię twardą ulepszoną o nośności dostosowanej do natężenia ruchu, szerokości jezdni 5,5 m, zaś na trasach, po których odbywa się ruch ciężkich pojazdów - 6,0 m. Kolejność modernizacji tych dróg będzie uzależniona od aktualnych potrzeb oraz możliwości finansowych.

Drogi gminne - realizujące powiązania: międzygminne bliskiego zasięgu, wewnątrzgminne i prowadzące obsługę obszarów rolniczych, należy projektować w V klasie technicznej. Poprawa stanu technicznego tych dróg wymaga zwiększonych nakładów finansowych na ich budowę i modernizację. W pierwszej kolejności zaleca się pokrycie nawierzchnią bitumiczną istniejących odcinków dróg o nawierzchni twardej nieulepszonej lub gruntowej ulepszonej. Docelowo najważniejsze drogi gminne powinny posiadać nawierzchnię twardą ulepszoną. Przejściowo na śladzie dróg o nawierzchni gruntowej należy wybudować drogi o nawierzchni

żwirowej, tłuczniowej lub stabilizowanej cementem, które w przyszłości należy pokryć nawierzchnią bitumiczną.

Przy opracowywaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego należy uwzględnić następujące zalecenia:

- określić linie rozgraniczające dla poszczególnych ciągów drogowych przyjmując dla dróg: wojewódzkich – min. 20-25 m, powiatowych - min. 15 m, gminnych - min. 12 m,
- dla obszarów przewidzianych do intensyfikacji zagospodarowania położonych wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 627 należy wcześniej zrealizować jezdnie zbiorcze równoległe do jezdni głównej,
- w celu poprawy bezpieczeństwa mieszkańców wsi przyległych do dróg wojewódzkich należy zabezpieczyć teren pod budowę pasów pieszo-rowerowych,
- wprowadzić do wykazu dróg gminnych drogi (nie objęte obowiązującym wykazem) obsługujące zabudowę na terenach wsi oraz tereny rolnicze,
- obiekty budowlane przy drogach powinny być sytuowane w odległości od zewnętrznej krawędzi jezdni co najmniej 8 m przy drogach wojewódzkich i powiatowych i 6 m przy gminnych, lokalnych miejskich i zakładowych na terenach zabudowanych oraz odpowiednio 20 m i 15 m poza terenami zabudowanymi. W szczególnie uzasadnionych przypadkach (np. na terenach zwartej zabudowy) organ zarządzający drogą może wyrazić zgodę na usytuowanie obiektu budowlanego przy drodze w odległości mniejszej niż wyżej określona.

Generalną zasadą funkcjonowania komunikacji autobusowej PKS będzie prowadzenie wszystkich linii przez ośrodek gminny, co ułatwi obsługę mieszkańców. Gmina będzie zgłaszać swoje postulaty przy zmianach rozkładów jazdy.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego przewiduje się odtworzenie linii kolejowej na odcinku Sokołów Podlaski-Małkinia. W związku z tym zadanie to znajduje odzwierciedlenie również w tekście i na rysunku niniejszego studium.

2) Infrastruktura sanitarna

Gospodarka wodno-ściekowa

Przyjęte rozwiązania zaopatrzenia w wodę i unieszkodliwiania ścieków zostały podporządkowane następującym zasadom:

- zapewnienie odpowiedniej ilości i jakości wody do picia i na potrzeby gospodarcze mieszkańców oraz na cele przeciwpożarowe,

- pełne sanitarne unieszkodliwienie ścieków z całego terenu gminy.

Docelowo wszystkie tereny zwartej zabudowy będą zaopatrzone w wodę dostarczaną przez jeden zbiorczy system wodociągowy (rozbudowa istniejącego) zasilany ze stacji wodociągowej o wydajności 180 m³/godz. w Kosowie Lackim pracującej na bazie ujęcia wód głębinowych. Wodochłonne zakłady produkcyjne będą pracowały w oparciu o własne systemy wodociągowe.

Na terenie gminy planuje się jeden zbiorczy system kanalizacyjny obejmujący zwartą zabudowę miasta Kosów Lacki. **Na terenach wiejskich planuje się budowę przydomowych oczyszczalni ścieków.** Oczyszczalnia ścieków na terenie Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej w Kosowie Lackim o wydajności 1420 m³/dobę będzie przyjmowała wszystkie ścieki sanitarne z gminy, w tym dowożone do punktu zlewnego. **Nie wyklucza się budowy nowej, komunalnej oczyszczalni ścieków na terenach obok istniejącej oczyszczalni.** Odbiornikiem oczyszczonych ścieków będzie rzeka Kosówka w zlewni rzeki Bug. Dopuszcza się stosowanie indywidualnych urządzeń oczyszczających ścieki na działkach o odpowiednich warunkach gruntowo-wodnych.

Gospodarka odpadami

W prowadzeniu gospodarki odpadami przyjmuje się zasady:

- maksymalnego wykorzystania gospodarczego odpadów,
- segregacji i zorganizowanej zbiórki pozostałych odpadów z całego terenu gminy,
- unieszkodliwiania w sposób bezpieczny dla środowiska.

Odpady technologiczne powstające na terenie gminy będą:

- w miarę możliwości wykorzystywane gospodarczo,
- utylizowane według indywidualnych technologii,
- unieszkodliwiane razem z odpadami komunalnymi po uzgodnieniu z władzami gminy oraz służbami sanitarnymi i ochrony środowiska.

Szczegółowe zasady gospodarki odpadami określa aktualny regulamin utrzymania czystości i porządku stanowiący załącznik do uchwały Rady Miasta i Gminy.

Zaopatrzenie w ciepło

Budynki będą ogrzewane indywidualnie. Preferuje się wykorzystanie gazu ziemnego na cele grzewcze. **Uzyskano pozwolenie na budowę gazociągu rurowego z miejscowości Małkinia do Kosowa Lackiego. Do gazociągu zostaną podłączone obiekty komunalne,**

szkoły, MGOK, ośrodek zdrowia i Urząd Miasta i Gminy, a także największe zakłady produkcyjne: STATOIL, ZM Zakrzewscy i OSM. Pozostaje także możliwość doprowadzenia gazociągu wysokiego ciśnienia do Kosowa Lackiego – przedłużenia gazociągu Ø 150 zasilającego miasto Sokół Podlaski (odgałęzienie od magistrali Ø 700 Kobryń – Warszawa). Źródłem gazu średniego ciśnienia może być wówczas stacja redukcyjno-pomiarowa I stopnia na w/w gazociągu, dla której przewidziane jest miejsce w planie zagospodarowania przestrzennego miasta Kosów Lacki. Dopuszcza się zmianę lokalizacji tej stacji w procedurze zmiany planu miasta.

Wytyczne dla planów miejscowych

- w celu efektywnego wykorzystania istniejących systemów wodociągowych i kanalizacyjnych preferuje się w I kolejności uzupełnianie zabudowy w terenach uzbrojonych,
- dla nowych terenów zabudowy postuluje się tworzenie zwartych kompleksów, gwarantujących opłacalność ekonomiczną realizacji systemów infrastruktury technicznej,
- przy planowaniu przebiegu gazociągu wysokiego ciśnienia z gminy Sokół Podlaski do Kosowa Lackiego należy skoordynować dokumenty planistyczne obu gmin.

3) Elektroenergetyka

Wymogi dla linii NN 400 kV

Na rysunkach studium pokazano przebieg przez teren gminy linii elektroenergetycznej NN 400 kV oraz pasa technologicznego o szerokości 80 m – po 40 m od osi linii po obu stronach.

1) Sposób zagospodarowania terenów pod tą linią i w jej pobliżu wymaga uwzględnienia wymogów określonych w następujących przepisach:

- *Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 października 2003 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku oraz sposobów utrzymania tych poziomów (Dz. U. Nr 192 poz. 1883 z 2003 r.);*
- *Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 6 czerwca 2014 r. w sprawie najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy (jednolity tekst Dz. U. z 2017 r., poz. 1348);*
- *Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 28 marca 2013 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy urządzeniach energetycznych (Dz. U. z 2013 r., poz. 492);*

- *Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 6 lutego 2003 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas wykonywania robót budowlanych (Dz. U. 2003, Nr 47, poz. 401);*
- *Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 r. w sprawie dopuszczalnych wartości hałasu w środowisku (jednolity tekst Dz. U. z 2014 r., poz. 112);*
- 2) *W pasie technologicznym linii obowiązuje zakaz realizacji budynków mieszkalnych oraz obiektów budowlanych przeznaczonych na pobyt ludzi. Warunki lokalizacji pozostałych obiektów budowlanych nieprzeznaczonych na pobyt ludzi muszą uwzględniać wymogi określone w przepisach odrębnych – w tym w przepisach odrębnych i normach wymienionych w punkcie 1).*
- 3) *Lokalizacja obiektów budowlanych zawierających materiały niebezpieczne pożarowo, stacji paliw i stref zagrożonych wybuchem w pobliżu linii elektroenergetycznej powinna uwzględniać wymogi określone w przepisach odrębnych – w tym w przepisach odrębnych i normach wymienionych w punkcie 1).*
- 4) *Zakazuje się tworzenia hałd, nasypów oraz sadzenia roślinności wysokiej pod linią i w odległości 7,0 m dla linii 400 kV, od rzutu poziomego skrajnego przewodu fazowego (w świetle koron).*
- 5) *Dopuszcza się wykonywanie napraw oraz prac remontowych i konserwacyjnych na istniejących liniach przesyłowych NN.*
- 6) *Dopuszcza się budowę elektroenergetycznej linii wielotorowej, wielonapięciowej po trasie istniejącej linii elektroenergetycznej. Obecnie istniejąca linia elektroenergetyczna o napięciu 400 kV zostanie w takim przypadku poddana rozbiórce przed realizacją nowej linii. Dopuszcza się także odbudowę, rozbudowę, przebudowę i nadbudowę istniejącej linii oraz linii, która w przyszłości zostanie ewentualnie wybudowana na jej miejscu. Realizacja tych inwestycji po trasie istniejącej linii nie wyłącza możliwości rozmieszczenia słupów oraz podziemnych, naziemnych lub nadziemnych obiektów i urządzeń niezbędnych do korzystania z linii w innych niż dotychczasowe miejscach*
- 7) *Teren w pasie technologicznym linii nie powinien być kwalifikowany jako teren przeznaczony pod zabudowę mieszkaniową ani jako teren związany z działalnością gospodarczą (przesyłową) Właściciela linii.*

Kierunki rozwoju powiązań zewnętrznych

Z uwagi na powrót do planów budowy (perspektywa ok. 2020 roku) w Kosowie Lackim stacji 110/15 kV, nastąpi wówczas bardzo duża poprawa parametrów energii elektrycznej SN 15 kV (zwłaszcza niezawodności i mocy dostępnej) dostarczanej na teren miasta i gminy Kosów Lacki, jak też gmin sąsiednich. Do tego czasu pewne pozytywne efekty w zasilaniu miasta i gminy uzyskać będzie można poprzez rozbudowę i modernizację systemu zewnętrznych powiązań liniami SN 15 kV z istniejącymi w Sokołowie Podl. i Małkini stacjami 110/15 kV. Rozbudowa powiązań obejmie wykonanie dodatkowych połączeń pomiędzy trzonami istniejących magistral z wykorzystaniem istniejących długich odgałęzień promieniowych.

Proponowane jest wykonanie połączeń:

a) pomiędzy magistralami Małkinia - Przewóz Nurski i Małkinia - Kosów Lacki:

- przedłużenie odgałęzienia do stacji 15/0,4 kV Garnek (gm. Ceranów) do linii do stacji 15/0,4 kV Jakubiki;

b) pomiędzy magistralami Małkinia - Kosów Lacki i Węgrów - Wrotnów - Kosów Lacki:

- powiązanie linii do stacji Rostki 8 (gmina Miedzna) z linią do stacji Żochy 3 i linią do stacji Chruszczewka Kolonia 2;

c) pomiędzy magistralami Małkinia - Przewóz Nurski - Kosów Lacki i Sokołów Podlaski - Kosów Lacki:

- powiązanie linii do stacji Zawady i linii do stacji Olszew 2 (obydwie na terenie gminy Ceranów),

d) pomiędzy magistralami Sokołów Podlaski - Kupientyn - Sterdyń i Sokołów Podlaski - Kosów Lacki:

- powiązanie linii do stacji Grądy i linii do stacji Stelągi (obydwie na terenie gminy Sterdyń).

Wszystkie z w/w powiązań liniowych wykorzystać będzie można w docelowym układzie magistralnych linii dystrybucyjnych, który powstanie równoległe z budową planowanej w Kosowie Lackim stacji 110/15 kV.

Powstanie stacji będzie dla miasta i gminy wielką szansą na praktycznie Nielimitowany rozwój gospodarczy, bowiem lokalizowane być tu wtedy mogą energochłonne obiekty przemysłowe, usługowe, składowe itp.

Obecnie (**rok 2017**) inwestor nie dysponuje konkretną koncepcją lokalizacji stacji i przebiegu tras linii WN 110 kV i SN 15 kV.

Kierunki rozwoju urzędzeń lokalnych

Rozwój urzędzeń lokalnych zasilających poszczególne wsie gminy polega na modernizacji i rozbudowie urzędzeń istniejących oraz dobudowie urzędzeń nowych.

Wykonania pełnych modernizacji polegających na całkowitym demontażu urzędzeń wyeksploatowanych i montażu zastępujących je urzędzeń nowoczesnych wymagają wsie: Bojary, Grzymały, Albinów, Kutyski, Łomna i Wyszomierz.

Reelektryfikacji częściowych, obejmujących tylko niektóre elementy sieci lokalnych wymagają wsie: Guty, Jakubiki, Dybów, Nowa Wieś, Sągole, Telaki, Tosie, Chruszczewka Szlachecka, Chruszczewka Włociańska, Buczyn Dworski.

Oprócz działań modernizacyjnych o różnym zakresie, procesem ciągłym będzie budowa nowych elementów sieci lokalnych, służących zasilaniu obiektów powstających na terenach nie uzbrojonych jeszcze w urzędzenia elektroenergetyczne.

Istotnym kierunkiem rozwoju, wchodzącym w zakres zadań własnych gminy, jest budowa, modernizacja i rozbudowa oświetlenia drogowego.

Z uwagi na olbrzymie koszty budowy sieci kablowych na rozległych terenach wiejskich, utrzymana zostanie zasada budowy sieci napowietrznych, ale już według najnowszych rozwiązań technicznych, z wykorzystaniem przewodów izolowanych, słupów wirowanych i małogabarytowych stacji trafo 15/0,4 kV. Budowa sieci kablowych może być racjonalna na terenach o dużej gęstości zabudowy (głównie tereny miasta Kosów Lacki) oraz do zasilania obiektów energochłonnych, wymagających dodatkowo większej pewności zasilania.

Inne kierunki rozwoju elektroenergetyki

Inne, ważne kierunki rozwoju elektroenergetyki to:

- racjonalizacja gospodarki energią elektryczną, stosowanie energooszczędnych technologii i odbiorników energii,
- właściwa eksploatacja i konserwacja sieci, instalacji elektrycznych, ograniczająca straty energii i zmniejszająca zagrożenia porażenia prądem i wybuchu pożarów,
- stosowanie nowoczesnych urzędzeń automatyki, sygnalizacji sieciowej, w tym radiowo sterowanych łączników w sieciach średniego napięcia,
- budowa lokalnych, alternatywnych i ekologicznych źródeł i miniźródeł energii elektrycznej, którymi są elektrownie wodne, wiatrowe, słoneczne, biogazowe o mocy do 100 kW.

6. Inwestycje celu publicznego o znaczeniu lokalnym

Program inwestycyjny gminy zawiera następujące zadania:

- 1)Przebudowa dróg gminnych
- 2)Budowa ulic, chodników i oświetlenia ulic w Kosowie Lackim
- 3)Rozbudowa sieci kanalizacji sanitarnej w Kosowie Lackim
- 4)Wspieranie budowy oczyszczalni przydomowych w pozostałych wsiach gminy
- 5)Budowa sali konferencyjnej przy Urzędzie Miasta i Gminy
- 6)Budowa przystanków transportu komunikacji publicznej
- 7)**Budowa oczyszczalni ścieków**
- 8)**Budowa urządzeń energii odnawialnej**
- 9)**Budowa ścieżki rowerowej Kosów Lacki – Treblinka**
- 10) **Remont świetlic wiejskich**
- 11) **Zagospodarowanie targowicy**
- 12) **Budowa chodników we wsiach na terenie gminy**
- 13) **Budowa pozostałych odcinków wodociągu**
- 14) **Wykonanie oświetlenia wsi Albinów**
- 15) **Odwodnienie kompleksu oświatowego w Kosowie Lackim**

7. Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym

Na obszarze gminy przewiduje się realizację następujących inwestycji celu publicznego:

1) Samorząd województwa:

a) *Drogi wojewódzkie:*

- **kontynuacja budowy drogi nr 627, stanowiącej fragment Wielkiej Obwodnicy Mazowsza (w miejscu zlikwidowanej linii kolejowej), na odcinku od Kosowa Lackiego do granicy z gminą Sokółów Podlaski;**
  - **budowa obwodnicy miasta Kosowa Lackiego pomiędzy drogami nr 627 i 695;**
- b) **odtworzenie linii kolejowej na odcinku Sokółów Podlaski-Małkinia – inwestycja postulowana, rekomendowana przez samorząd województwa ministrowi właściwemu do spraw transportu oraz PKP Polskie Linie Kolejowe S.A.**

c) *Melioracje użytków rolnych*

- Do zmeliorowania pozostaje w gminie 3552 ha użytków rolnych (2408 ha gruntów ornych i 1144 ha użytków zielonych). Według docelowego programu, opracowanego przez WZMiUW w Siedlcach z siedzibą w Sokółowie Podlaskim (z lipca 1992 r.) potrzeby te zostały podzielone na 6 zadań:
- „Ceranów” - o powierzchni 230 ha we wsi Nowa Wieś,
- „Grzymały” - o powierzchni 2459 ha we wsiach: Kutyski, Wyszomierz, Grzymały, Dybów, Sągole i Telaki,
- „Maliszewa” - o powierzchni 110 ha we wsiach: Stara Maliszewa, Nowa Maliszewa i Dębe,
- „Trzciniac” - obejmuje 255 ha we wsiach: Trzciniac Duży i Mały, Żochy, Chruszczewka Włościańska,
- „Kosów” - o powierzchni 270 ha we wsiach: Łomna i Kosów Hulidów,
- „Mrozowa Wola” zadanie I A i B oraz II-IV - obejmuje 228 ha we wsiach: Chruszczewka Szlachecka, Żochy i Stara Maliszewa;

d) *Mała retencja*

W „Programie małej retencji wodnej do 2015 roku dla województwa siedleckiego” zamieszczono propozycję modernizacji następujących istniejących zbiorników wodnych: „Nowa Wieś Kosowska”, „Chruszczewka”, „Grzymały”, „Buczyn Dworski” i „Wyszomierz”. Wymienione zbiorniki to istniejące stawy. Przewiduje się ich pogłębienie i uzyskanie w ten sposób dodatkowej pojemności retencyjnej, głównie dla potrzeb rolnictwa. Dodatkowo mogą być wykorzystywane dla potrzeb hodowli ryb, przeciwpożarowych i rekreacyjnych. Wykonano regulację rzeki Kosówki na terenie miasta Kosów Lacki na odcinku około 3,5 km. Samorząd powiatu:

1) *Modernizacja dróg powiatowych:*

- nr 4217W z Kosowa Lackiego w kierunku wsi Maliszewa i dalej w kierunku Wrotnowa;
- nr 4219W z Kosowa Lackiego w kierunku Miedzny;
- nr 3911W z Kosowa Lackiego do granicy gminy (droga Kosów – Łomna);
- **nr 3901W z Gut do Nowej Maliszewy;**
- **nr 4221 W z Sągól do Grzymał;**
- **nr 3902W z Kosowa Lackiego do Jakubik i dalej do granicy gminy;** Mazowiecki Operator Systemu Dystrybucyjnego Sp. z o.o. Oddział Zakład Gazowniczy w Warszawie;
- doprowadzenie gazu ziemnego do Kosowa Lackiego (od Sokołowa Podlaskiego **lub Malkini**) i budowa sieci gazowej w gminie.

4) Zakład Energetyczny Warszawa Teren:

- reelektryfikacja wsi wymagających pilnej modernizacji sieci nn.: Bojary, Wyszomierz, Kutyski, Łomna.

8. Obszary, dla których obowiązkowe jest sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

Na obszarze gminy Kosów Lacki obowiązek sporządzenia planów miejscowych istnieje w następujących przypadkach:

- 1) Obszar Pomnika Zagłady i jego strefy ochronnej. Pomnikiem Zagłady jest teren, na którym położone jest Muzeum Walki i Męczeństwa w Treblince. Obowiązek sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Pomnika i jego strefy ochronnej nakłada art. 5 ustawy z dnia 7 maja 1999 roku o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 roku, poz. 2120).

9. Obszary, dla których gmina zamierza sporządzić miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego

Gmina zamierza sporządzić:

- **zmianę obowiązującego planu dla terenu eksploatacji żwiru w miejscowości Grzymały obejmującą teren leśny 1ZL (część działki nr 453) i opracowanie planu dla części sąsiedniej działki nr 494, również w większości zalesionej. Opracowanie i zmiana planu są konieczne, gdyż eksploatacja udokumentowanych zasobów żwiru na**

tych terenach jest możliwa po uzyskaniu zgody na zmianę przeznaczenia gruntów leśnych na cele nieleśne, która jest uzyskiwana tylko w procedurze opracowania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego;

- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla zalesionych działek o numerach ewidencyjnych; 447, 493/1 i 502 w miejscowości Tosie, przewidzianych pod eksploatację żwiru;
- zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Kosów Lacki w odniesieniu do następujących terenów:

Tabela 8. Tereny do zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta

Numer terenu	Lokalizacja, wprowadzane zmiany
P03	Działka 584/2, obecnie MR/MN. Zmienia się na usługi komercyjne (UC);
P04	Działki 1793/3, 1793/4, 1793/12 i 1793/13, obecnie przeznaczone pod usługi komercyjne (UC). Wprowadza się zmianę przeznaczenia na tereny zabudowy jednorodzinnej (MN). Dopuszcza się zmianę przebiegu drogi wewnętrznej 6KUD;
P05	Działka 881, obecnie MR/MN. Zmienia się na usługi komercyjne (UC);
P06	Działki: 1622 i 1626, obecnie UP/UC. Zmienia się na zabudowę mieszkaniowo-usługową (MN);
P07	Działki 1398, 1399 i 1400, obecnie teren usług publicznych, przeznaczają się pod zabudowę jednorodziną (MN);
P08	Działka 1403, obecnie teren usług publicznych, przeznaczają się pod zabudowę jednorodziną (MN);
P09 P09a	Działka 1491, obecnie MN. Północną część działki pozostawia się jako teren MN, pozostałą część (P09a) przeznaczają się na działalność produkcyjną (PU); Działka 1490, obecnie PU. Północną część działki na głębokość około 70 m od ulicy Spokojnej przeznaczyć pod zabudowę mieszkaniową jednorodziną (MN), pozostałą część pozostawić jako PU.
P10	Działka 1000, obecnie teren rolny, przeznaczają się pod powierzchnię eksploatację żwiru;
P11	Działki: części działek nr ewid. 1154-1159, działki: 1063, 1073, 1147-1153 (bez części leśnej), położone przy ulicy Nurskiej. Obecnie tereny upraw rolnych. Wprowadza się tereny pod lokalizację farm fotowoltaicznych;
P12	Działka 1317 przy ulicy Gutowskiej. Obecnie w planie miasta teren usług (1UP/UC). Wprowadza się teren zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (MN), z dopuszczeniem zabudowy szeregowej.

- Zgodnie ze zgłoszonymi wnioskami, przy zmianie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta dopuszcza się:
- zmianę lokalizacji południowo-wschodniej obwodnicy miasta z wykorzystaniem części pasa technologicznego istniejącej linii elektroenergetycznej NN 400 kV,
  - likwidację drogi 13/1 KUL,

- likwidację lub korektę trasy przebiegu drogi 13/2 KUL,
- budowę na terenach działalności gospodarczej dróg wewnętrznych w dostosowaniu do potrzeb funkcjonujących na tych terenach podmiotów gospodarczych,
- korektę dróg wewnętrznych na niektórych terenach zabudowy jednorodzinnej,
- pogłębienie w stronę rzeki Kosówka i wyrównanie linii zabudowy terenów oznaczonych w planie symbolem 19 MR/MN,
- zmianę nieprzekraczalnych linii zabudowy dla dróg 4KUL i 6KUL dopuszczając możliwość zabudowy w istniejących liniach zabudowy,
- umożliwienie sytuowania budynków prostopadle do linii rozgraniczenia ulic w przypadku działek o szerokości do 16 m w terenach MR/MN,
- likwidację określenia kierunku kalenicy w terenach jakiegokolwiek zabudowy,
- możliwość budowy w granicy działki dla terenu 5UP,

Ponadto przy zmianie planu miasta należy dokonać zmiany przeznaczenia terenów kolejowych (KK) wprowadzając na tych terenach nowy przebieg drogi wojewódzkiej. Pozostałe tereny mogą być przeznaczone zgodnie z predyspozycjami i wnioskami zgłoszonymi w procedurze zmiany planu.

10. Kierunki kształtowania rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej

Tereny rolnicze

Wykorzystując instrumenty polityki rolnej państwa, należy dążyć do poprawy struktury obszarowej gospodarstw tzn. zwiększania liczby dużych, silnych ekonomicznie, towarowych gospodarstw, kosztem średnich i małych. Dla tych ostatnich należy tworzyć szansę w działalności pozarolniczej.

Należy powrócić do zaniechanych w ostatnich kilkunastu latach melioracji. Do zmeliorowania pozostaje w gminie 3552 ha użytków rolnych (2408 ha gruntów ornych i 1144 ha użytków zielonych). Według docelowego programu, opracowanego przez WZMiUW w Siedlcach z siedzibą w Sokołowie Podlaskim (z lipca 1992 r.) potrzeby te zostały podzielone na 6 zadań:

- "Cerenów" - o powierzchni 230 ha we wsi Nowa Wieś Kosowska,
- "Grzymały" - o powierzchni 2459 ha we wsiach: Kutyski, Wyszomierz, Grzymały, Dybów, Sągole i Telaki,
- "Maliszewa" - o powierzchni 110 ha we wsiach: Maliszewa Stara, Maliszewa Nowa i Dębe,
- "Trzciniac" - obejmuje 255 ha we wsiach: Trzciniac Duży i Mały, Żochy, Chruszczewka Włościańska,

- "Kosów" - o powierzchni 270 ha we wsiach: Łomna i Kosów Hulidów,
- "Mrozowa Wola" zadanie I A i B oraz II-IV - obejmuje 228 ha we wsiach: Chruszczewka Szlachecka, Żochy i Stara Maliszewa.

Wykorzystując walory przyrodnicze i krajobrazowe należy wprowadzać agroturystykę.

Największe możliwości w tej dziedzinie mają wsie położone najbliżej rzeki Bug tj. Rytele Świątkie i Bojary.

W kształtowaniu rolniczej przestrzeni produkcyjnej w studium kierowano się następującymi zasadami:

- wskazane na rysunku studium tereny nowej zabudowy, uszczuplające areał użytków rolnych (w mieście Kosów Lacki), starano się lokalizować w enklawach i w sąsiedztwie istniejącej zabudowy, na gruntach nadających się pod zabudowę, posiadających odpowiednie uzbrojenie lub łatwość jego wykonania, o relatywnie najniższej przydatności do produkcji rolnej,
- tereny o najniższej przydatności do produkcji rolnej wskazano pod zalesienia kierując się ponadto innymi zasadami, zwłaszcza dążeniem do wyrównywania granicy polno-leśnej,
- w celu poprawy struktury agrarnej wskazane są scalenia i wymiana gruntów.

Na terenach rolniczych dopuszcza się:

- modernizację, przebudowę i rozbudowę istniejących siedlisk zagrodowych z zachowaniem standardów zabudowy określonych w rozdziale III ust. 2, z wyłączeniem obszarów szczególnego zagrożenia powodzią,
- lokalizację sieci i urządzeń infrastruktury technicznej,
- pobór kruszywa na zasadach określonych w przepisach odrębnych,
- budowę dróg lokalnych i dojazdowych niezbędnych do funkcjonowania tych terenów oraz poszerzanie istniejących dróg,
- przeznaczenie gruntów rolnych pod zalesienie na wniosek właściciela, jeśli spełniają one warunki określone w przepisach odrębnych.

Ochronie podlegają tereny zadrzewień śródpolnych, olsy nad ciekami wodnymi, zespoły roślinności wodnej i torfowiska. Zabrania się ich niszczenia, uszczuplania i osłabiania odporności siedliskowej. Działania mogące zmienić stosunki wodne wymagają uzyskania pozwoleń wodno-prawnych.

Tereny lasów

Na terenach lasów obowiązują zasady gospodarki i ochrony wynikające z planów urządzeniowych lasów oraz z przepisów odrębnych. Dopuszczalna jest lokalizacja obiektów

służących gospodarce leśnej.

11. Obszary szczególnego zagrożenia powodzią

Część gminy Kosów Lacki jest zagrożona wodą powodziową rzeki Bug i rzeki Kosówka. W studium na rysunkach (załączniki nr 2 i 3) został wrysowany obszar szczególnego zagrożenia powodzią na podstawie map zagrożenia powodziowego dla rzeki Bug oraz na podstawie Studium dla potrzeb planów ochrony przeciwpowodziowej dla rzeki Kosówka. Na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią zakazuje się wykonywania robót oraz czynności utrudniających ochronę przed powodzią lub zwiększających zagrożenie powodziowe. Zakazy obowiązujące na tych terenach zostały określone w ustawie Prawo wodne.

12. Obszary narażone na niebezpieczeństwo osuwania się mas ziemnych

Na terenie gminy Kosów Lacki występują obszary zagrożone osuwiskami. W biegu rzeki Kosówki stwierdzono sześć, zaznaczonych w części graficznej studium, miejsc, w których występuje podcinanie i obryw skarpy. Występują one w rejonie wsi Bojary, Jakubiki, Krupy, Tosie i Albinów. Stopień zagrożenia określany jest jako niski. Zagrożone są łąki, a w dwóch przypadkach pojedyncze budynki¹¹.

13. Obiekty lub obszary, dla których wyznacza się w złożu kopaliny filar ochronny

W studium zostały wskazane tereny potencjalnej eksploatacji surowców naturalnych. Wyróżnione na rysunku studium zostały tereny wnioskowane w procedurze obecnej zmiany studium, których wykaz znajduje się w tekście studium. Osobno wyróżnione zostały tereny i obszary górnicze eksploatowane na podstawie ważnych koncesji, a także obszary, na których eksploatacja została zakończona i zostały zrehabilitowane, są w trakcie rekultywacji i przewidziane do rekultywacji.

Dla terenów eksploatacji surowców naturalnych obowiązuje zachowanie filarów ochronnych określonych w przepisach odrębnych.

14. Obszary pomników zagłady i ich stref ochronnych

Na terenie gminy Kosów Lacki znajduje się Pomnik Zagłady, którym jest teren byłego hitlerowskiego obozu zagłady w Treblince. Granice terenu i jego strefy ochronnej zaznaczono na rysunkach studium (załączniki nr 2 i nr 3) w oparciu o rozporządzenie Ministra Kultury i

Dziedzictwa Narodowego z dnia 20 kwietnia 2009 roku w sprawie określenia granic Pomnika Zagłady, na obszarze którego jest położone Mauzoleum Walki i Męczeństwa w Treblince, oraz obszaru i granic jego strefy ochronnej (Dz. U. Nr 68, poz. 580). Na terenie tym znajduje się Muzeum Walki i Męczeństwa w Treblince, które jest filią Muzeum Regionalnego w Siedlcach.

Zasady ochrony terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady, zwanych „Pomnikami Zagłady” reguluje ustawa z dnia 7 maja 1999 roku o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 2120).

15. Obszary wymagające przekształceń, rehabilitacji, rekultywacji lub remediacji

Dotychczas na terenie gminy Kosów Lacki nie zidentyfikowano obszarów wymagających przekształceń, rehabilitacji, rekultywacji lub remediacji.

16. Obszary zdegradowane

Za obszary zdegradowane można uznać tereny części działek nr ewid. 645/1 i 652/1 w miejscowości Stara Maliszewa, gdzie wydobywany jest żwir poza obszarem górniczym i przy braku koncesji na jego wydobycie.

17. Granice terenów zamkniętych i ich stref ochronnych

Na terenie gminy Kosów Lacki nie występują tereny zamknięte i ich strefy ochronne.

18. Obszary funkcjonalne o znaczeniu lokalnym

Na terenie gminy nie zidentyfikowano obszarów funkcjonalnych o znaczeniu lokalnym

19. Uzasadnienie zawierające objaśnienia przyjętych rozwiązań oraz synteza projektu studium

1) Uzasadnienie przyjętych rozwiązań

Studium jest dokumentem planistycznym określającym politykę zagospodarowania przestrzennego gminy. Pełni ono rolę koordynacyjną w programowaniu rozwoju gminy, a także przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Gmina posiada „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kosów Lacki” przyjęte uchwałą Nr IV/25/2007 Rady Miasta i Gminy Kosów Lacki z dnia 22 stycznia 2007 roku aktualizowane uchwałą nr XXXIII/184/2010 Rady Miasta i Gminy w Kosowie Lackim z dnia 23 kwietnia 2010 roku. Głównym powodem obecnej zmiany studium, zapoczątkowanej uchwałą Nr XVIII/105/2012 Rady Miasta i Gminy w Kosowie Lackim z dnia

---

¹¹ Źródło: cytowane wyżej *Studium dla potrzeb planów ochrony przeciwpowodziowej*

23 listopada 2012 roku, była próba umożliwienia lokalizacji farm elektrowni wiatrowych (na wniosek firmy CONERGA Sp. z o.o. S.K.A. ul. Modlińska 61, 03-199 Warszawa z dnia 7.11.2012 r.). W wyniku ogłoszenia przez Burmistrza informacji o przystąpieniu do zmiany studium i możliwości składania wniosków – wpłynęło około 50 wniosków, które w większości znalazły odzwierciedlenie w przygotowanym projekcie zmiany studium. Projekt ten spotkał się z ostrym sprzeciwem znacznej części mieszkańców jeszcze przed jego formalnym upublicznieniem. W przeprowadzonym w tej sprawie przez gminę referendum wśród mieszkańców zainteresowanych wsi – trzy czwarte było przeciwnych lokalizacji elektrowni wiatrowych. W tej sytuacji zostały one z projektu studium usunięte. Projekt ten był uzgadniany i wykładany do publicznego wglądu trzykrotnie: pierwszy raz od 3 do 24 września 2014 roku, po raz drugi od 17 listopada do 11 grudnia 2015 roku i po raz trzeci od 10 kwietnia do 5 maja 2017 r.. Po pierwszym wyłożeniu zostały wprowadzone istotne zmiany, wymagające powtórnego uzgodnienia i wyłożenia do publicznego wglądu. Zmiany te, wprowadzone na wniosek Urzędu Miasta i Gminy, dotyczyły wariantowego przebiegu obwodnicy miasta i nowych terenów działalności gospodarczej również w mieście Kosów Lacki. Ostatnia zwłoka w przedłożeniu projektu studium do uchwalenia wynikała z oczekiwania na zakończenie przez sejm prac nad ustawą o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych, jej uchwalenie i uprawomocnienie. Ustawa ta weszła w życie w lipcu 2016 roku. Narzuca ona wymaganą minimalną odległość masztów elektrowni od zabudowy mieszkaniowej równą 10-krotności całkowitej wysokości elektrowni (maszt plus wirnik z łopatom). Przekreśla to możliwość ich lokalizacji w gminie.

Przy opracowaniu projektu zmiany Studium kierowano się kryteriami wynikającymi z analizy i oceny istniejącego zagospodarowania i tendencji w procesach społeczno-gospodarczych zachodzących w ostatnich latach, wniosków złożonych do studium, decyzji o warunkach zabudowy i decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz uwarunkowań wynikających z Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego przyjętego uchwałą Nr 180/14 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 7 lipca 2014 roku.

Kierunki zagospodarowania przestrzennego oraz polityka przestrzenna gminy określona w niniejszym Studium uwzględnienia zasady zrównoważonego rozwoju, to jest tworzenie warunków rozwoju społeczno-gospodarczego i realizacji niezbędnej infrastruktury z poszanowaniem wysokich walorów środowiska przyrodniczego.

2) Synteza ustaleń projektu studium

Kierunki zmian w strukturze przestrzennej gminy

Określona na podstawie kompleksowych analiz struktura przestrzenna gminy obejmuje najogólniej biorąc tereny urbanizacji i tereny otwarte.

Tereny urbanizacji obejmują zwartą zabudowę poszczególnych wsi na obszarach wiejskich gminy (obejmującą około 75% całej zabudowy na tych obszarach) oraz tereny zabudowane i przewidziane pod zabudowę o różnych funkcjach w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego miasta.

Tereny urbanizacji na obszarach wiejskich gminy nie ulegają zmianie. Obszary wiejskie dość szybko wyludniają się. Większość potrzeb inwestycyjnych dotyczy zatem odtwarzania zabudowy, która ulega dekapitalizacji.

Tereny urbanizacji w mieście Kosów Lacki obejmują tereny przewidziane w obowiązującym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego pod poszczególne funkcje. Wolnych terenów do zabudowy jest w mieście wystarczająco dużo w stosunku do prognozowanych potrzeb rozwoju miasta. Zgodnie ze złożonymi wnioskami dopuszczono zmianę funkcji niektórych terenów. Dotyczy to głównie terenów usług przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową jednorodzinną (P07 i P08, które nie zostały wykorzystane pod budowę gimnazjum, a sąsiadują z terenami zabudowy jednorodzinnej i P12, stanowiącego własność gminy). W projekcie niniejszej zmiany studium rozszerzono tereny pod działalność gospodarczą z przeznaczeniem pod lokalizację farm fotowoltaicznych, uwzględniając wniosek w tej sprawie.

Tereny otwarte obejmują tereny rolne z rozproszoną zabudową zagrodową, tereny leśne i tereny wód. Przewiduje się, że ilość zabudowy zagrodowej będzie się na tych terenach zmniejszać, chociaż będą tu lokalizowane gospodarstwa specjalistyczne, które w obszarach urbanizacji nie mają warunków do funkcjonowania. Na terenach rolnych i częściowo leśnych występują złoża surowców mineralnych (żwiru i piaski), które są eksploatowane zgodnie z przepisami odrębnymi. Po zakończonej eksploatacji tereny te są rekultywowane. Na terenach otwartych realizowana jest też infrastruktura techniczna na warunkach określonych w przepisach odrębnych.

Kierunki ochrony środowiska przyrodniczego

Do głównych celów polityki zagospodarowania przestrzennego gminy w zakresie ochrony środowiska i jego zasobów należą:

- 1) *ochrona jakości wód powierzchniowych i podziemnych,*
- 2) *ochrona jakości powietrza atmosferycznego,*
- 3) *zapobieganie przekształcaniu i degradacji powierzchni ziemi,*
- 4) *ochrona przed hałasem komunikacyjnym,*
- 5) *wdrożenie nowoczesnego systemu gospodarowania odpadami i odprowadzania ścieków sanitarnych,*
- 6) *ochrona walorów środowiska, przyrody i krajobrazu,*

Na obszarze gminy powołano nowe formy ochrony przyrody: począwszy od Natury 2000 poprzez Nadbużański Park Krajobrazowy, pomniki przyrody i użytki ekologiczne, dzięki czemu zabezpieczono prawnie największe walory przyrodnicze wielu obiektów i obszarów o randze lokalnej, regionalnej lub krajowej.

Ochrona dziedzictwa kulturowego

Celem ochrony wartości kulturowych jest utrwalenie tożsamości i odrębności regionu oraz ochrona: Pomników Zagłady, historycznie ukształtowanych obszarów, zespołów zabytkowych, a także pojedynczych obiektów.

Wyodrębniono następujące cele działań na rzecz ochrony zasobów przedstawiających wartość kulturową:

- 1) *ochrona Pomnika Zagłady, którym jest teren byłego hitlerowskiego obozu zagłady w Treblince,*
- 2) *zachowanie i ochrona obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz do gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków,*
- 3) *wykluczenie lokalizowania nowych obiektów dysharmonizujących z historycznym sąsiedztwem i przesłaniających obiekty zabytkowe,*
- 4) *uwzględnienie wymogów ochrony archeologicznej,*
- 5) *zachowanie i ekspozycja zasobów krajobrazu kulturowego*

W tym celu w studium określono:

- 1) *teren byłego hitlerowskiego obozu zagłady w Treblince i jego strefę ochronną, objęty ochroną na podstawie przepisów odrębnych,*
- 2) *obiekty i obszary zabytkowe wpisane do rejestru zabytków, objęte ochroną na podstawie przepisów odrębnych,*
- 3) *obiekty i obszary zabytkowe wskazane do ochrony, do których należą*
  - *obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków,*

- zaewidencjonowane stanowiska archeologiczne,
- strefy ochrony konserwatorskiej i archeologicznej.

Rozwój systemu komunikacyjnego

Układ drogowy gminy tworzy system, składający się z :

- drogi wojewódzkiej nr 627, stanowiącej fragment Wielkiej Pętli Mazowsza i drogi wojewódzkiej nr 695,
- dróg powiatowych,
- dróg gminnych i wewnętrznych.

Nadrzędne funkcje w tym systemie pełnią drogi wojewódzkie, służące powiązaniom regionalnym i międzyregionalnym, a także ważniejszym powiązaniom wewnętrznym.

Zadaniem układu obsługującego będzie zapewnienie bezpośredniego dojazdu i obsługa zagospodarowania, wyprowadzenie ruchu na układ podstawowy oraz zapewnienie powiązań zewnętrznych i wewnętrznych, nie obsługiwanych przez układ podstawowy.

W studium uwzględniono: kontynuację budowy drogi nr 627 po zdemontowanych torach kolejowych na odcinku od Kosowa Lackiego do granicy z gminą Sokołów Podlaski, budowę południowo-wschodniej obwodnicy miasta i odtworzenie zdemontowanej linii kolejowej na odcinku Sokołów Podlaski Małkinia, które zostały przewidziane w planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego.

Rozwój infrastruktury technicznej

Celem polityki rozwoju infrastruktury technicznej jest sprawne i pewne funkcjonowanie systemów zasilających i odprowadzających, obsługujących wszystkie tereny zabudowy istniejącej i projektowanej, a w pierwszej kolejności tereny zabudowy zwartej.

W Studium określono kierunki dotyczące polityki rozwoju infrastruktury technicznej polegające na:

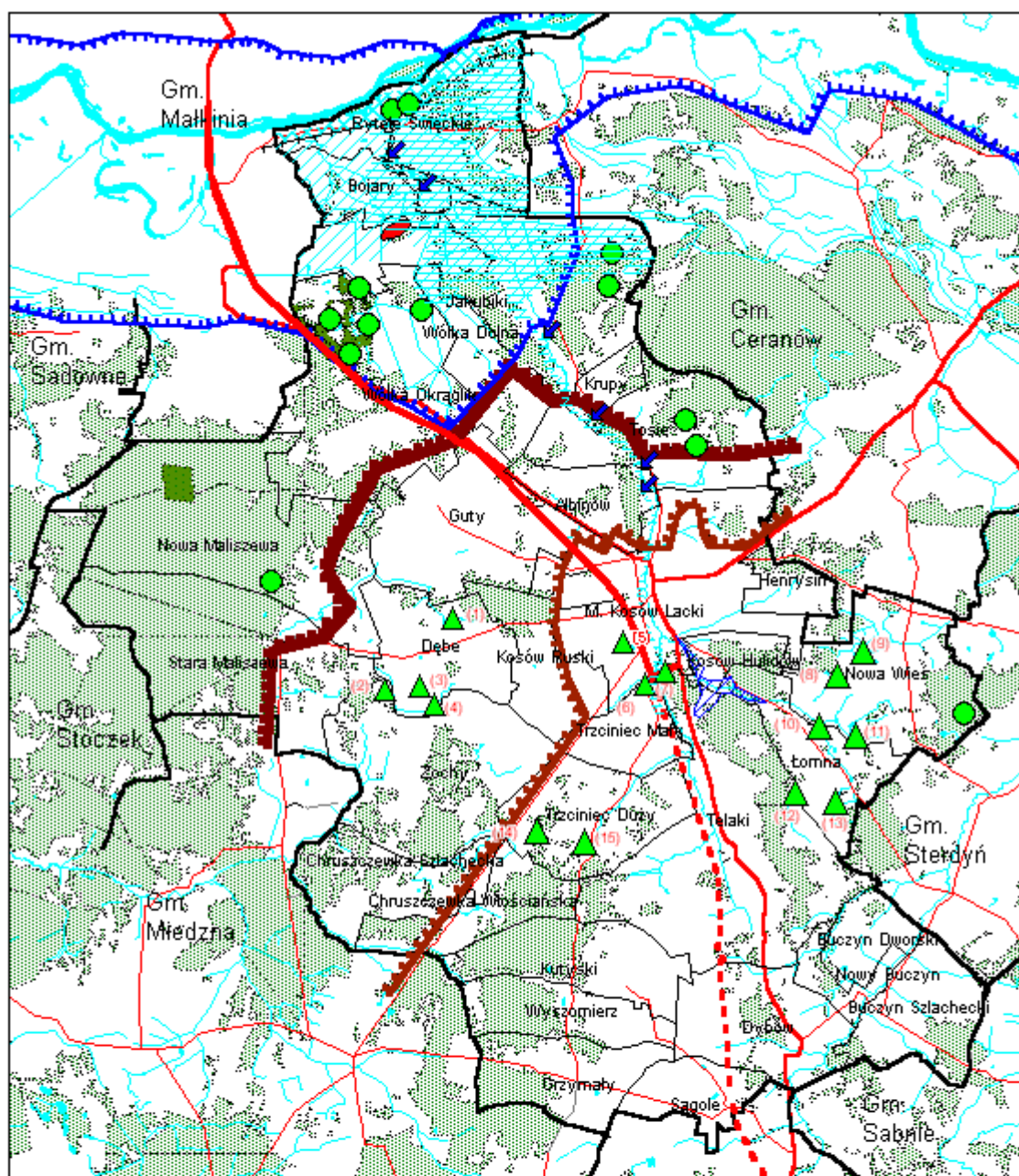
- 1) *nie ograniczaniu możliwości, rozbudowy i przebudowy istniejącej infrastruktury technicznej,*
- 2) *odpowiednim usytuowaniu sieci infrastruktury technicznej - sieci powinny być prowadzone przez tereny dróg publicznych, przy spełnieniu warunków określonych w przepisach odrębnych, a w przypadku braku takiej możliwości przez tereny przeznaczone na inne funkcje,*

- 3) *realizacji infrastruktury technicznej równoległe z procesem budowy budynków,*
- 4) *budowa lokalnych, alternatywnych i ekologicznych źródeł i miniźródeł energii elektrycznej, którymi są elektrownie wodne, wiatrowe, słoneczne, biogazowe.*

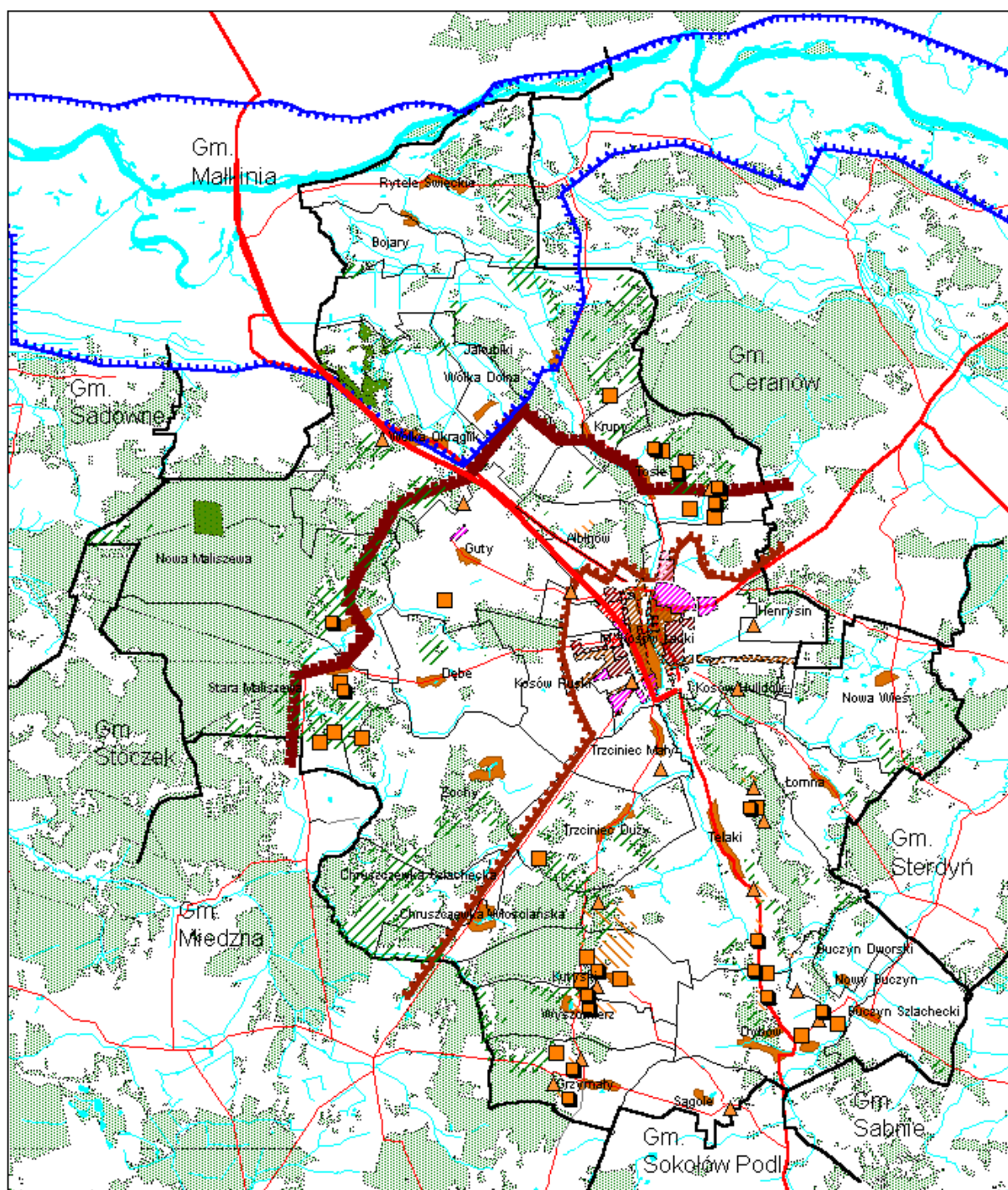
Mapa 2. Uwarunkowania przyrodnicze

Legenda

	granica Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego		granica obszaru specjalnej ochrony ptaków NATURA 2000
	granica otuliny Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego		obszary bezpośredniego zagrożenia powodzią - Bug
	rezerwat przyrody "Bojański Grądz"		obszary zagrożenia powodzią w przypadku przerwania wałów - Bug
	lasy ochronne		obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi - Kosówka
	projektowany zespół przyrodniczo - krajobrazowy		miejsca zagrożone osuwaniem się mas ziemnych
	istniejące użytki ekologiczne		Opracował: S. Białczak
	projektowane użytki ekologiczne (w nawiasie - numery porządkowe w tekście)		

Mapa 3. Surowce mineralne

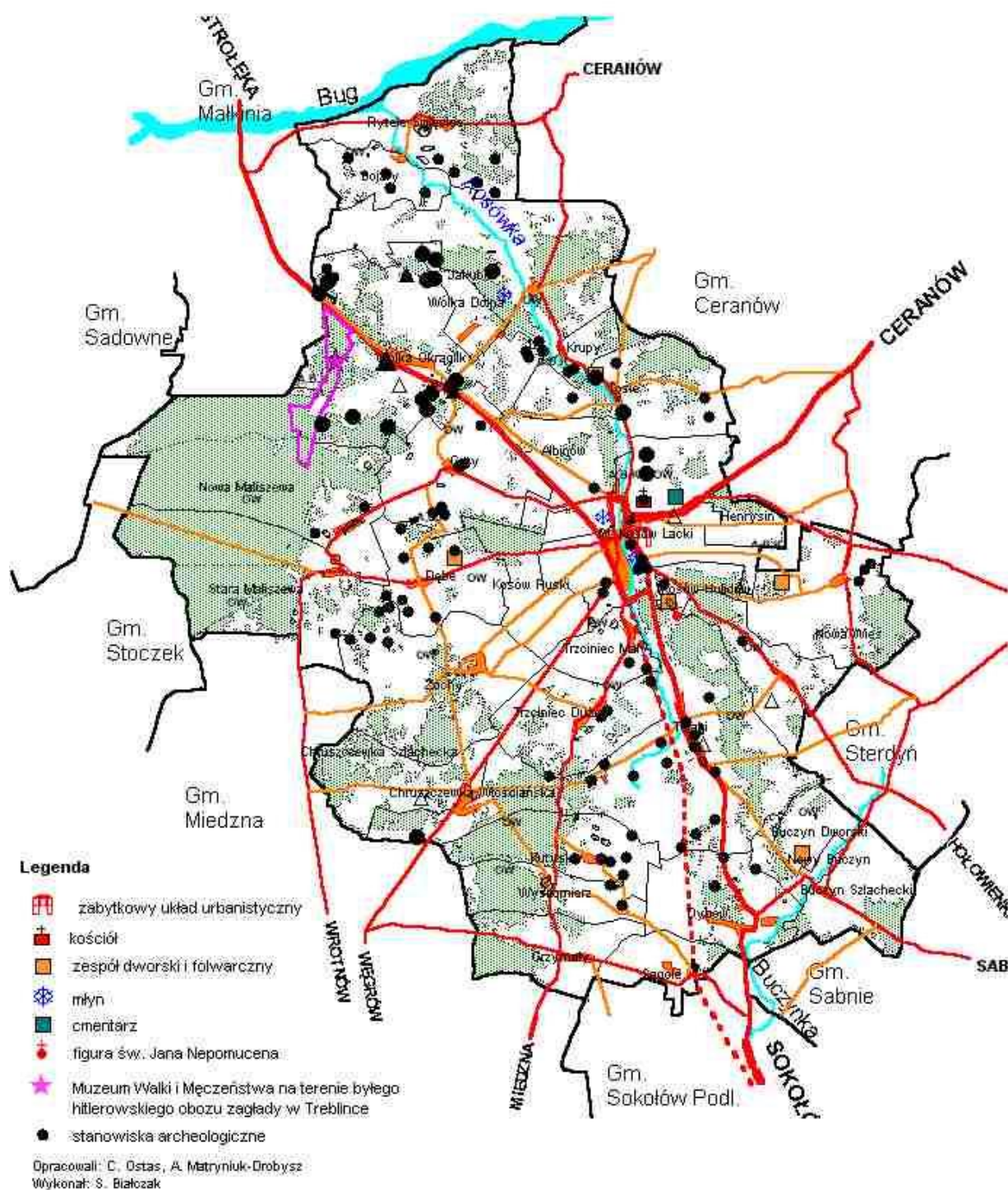

Legenda

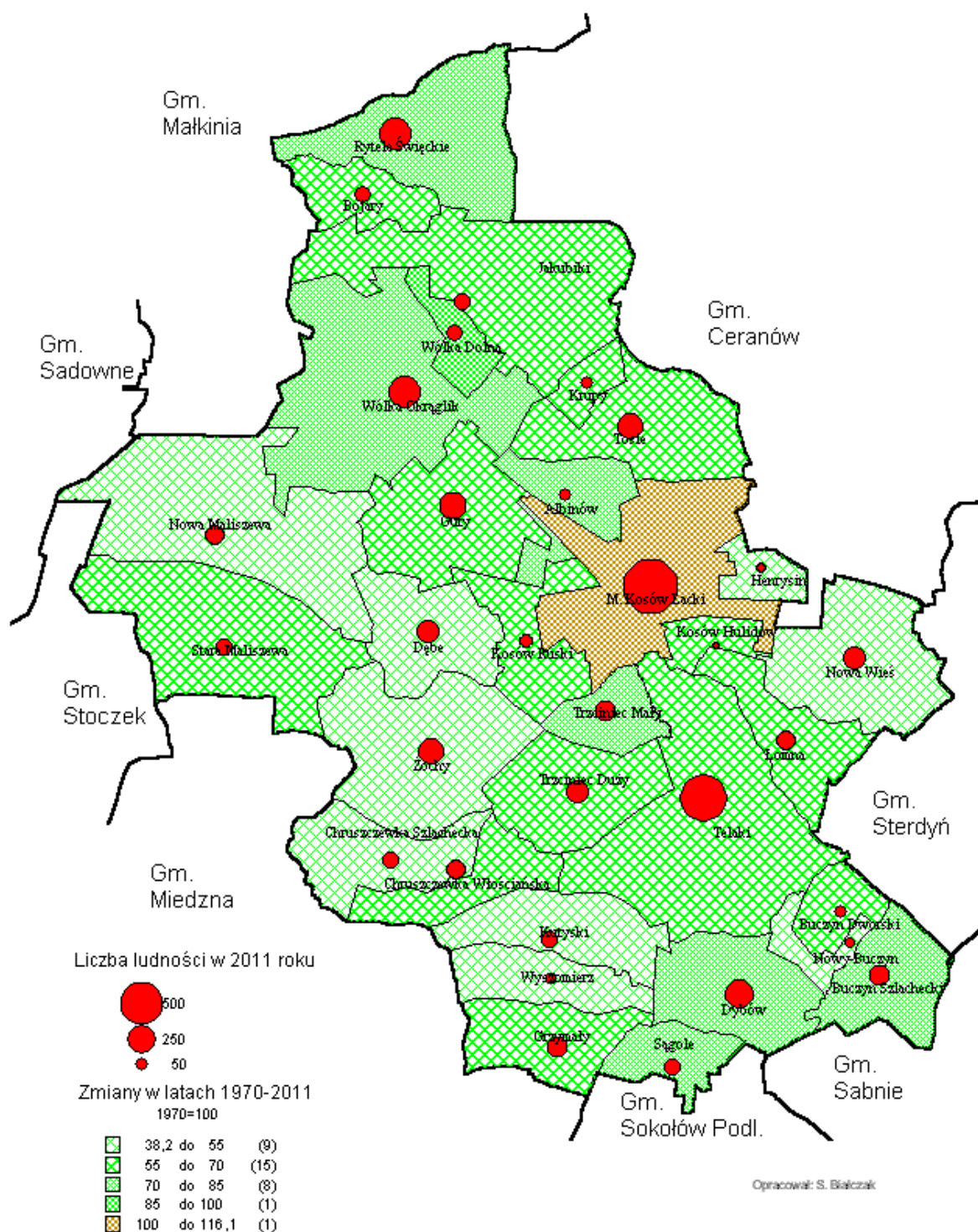
	granica NPK		żwir - potencjalna eksploatacja
	granica otuliny NPK		żwir - wydane koncesje
	granica obszaru NATURA 2000		żwir - eksploatacja lokalna

Mapa 4. Wartości kulturowe

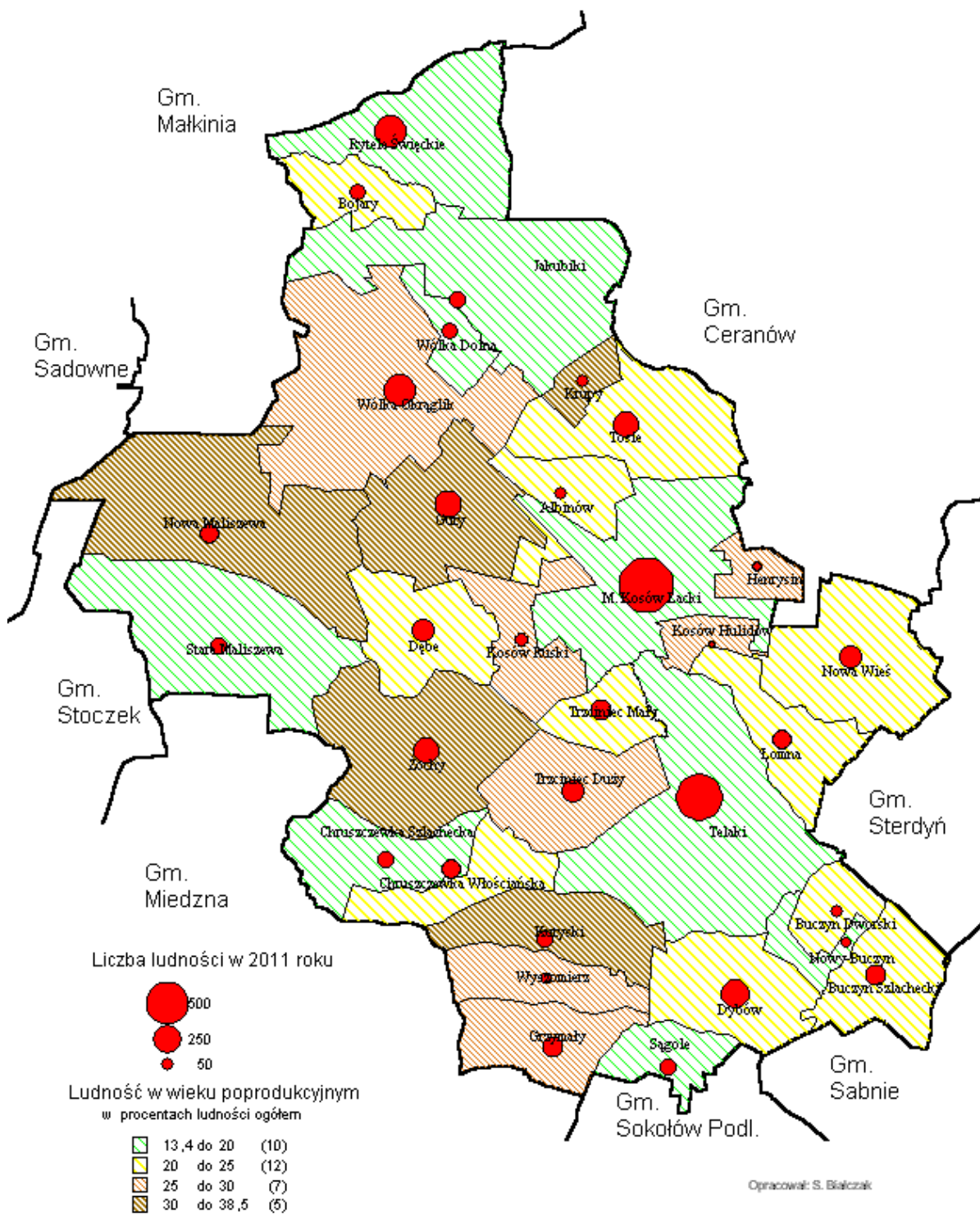
Mapa 5. Liczba ludności w 2011 roku i jej zmiany w latach 1970-2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

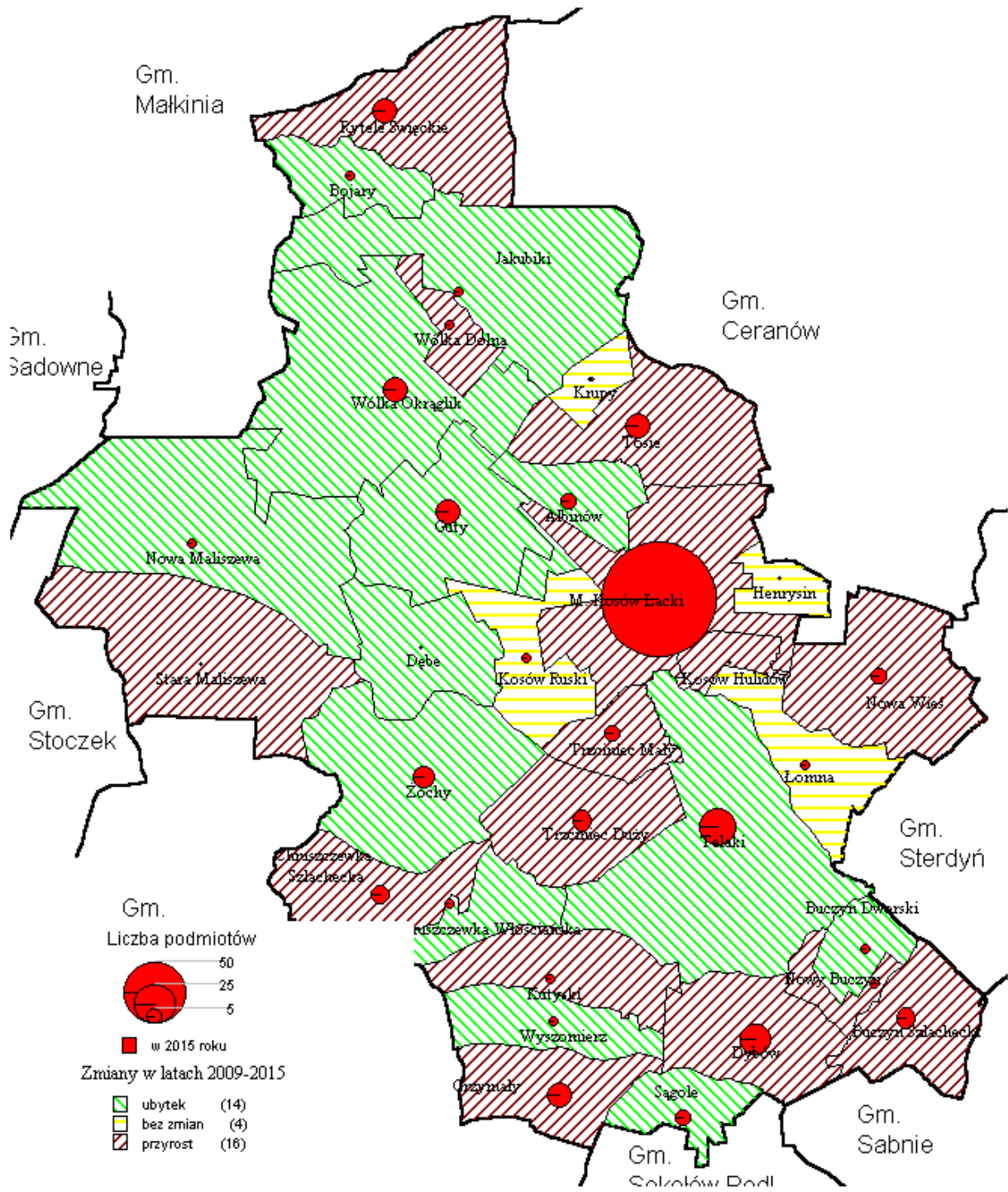

Mapa 6. Liczba ludności i udział ludności w wieku poprodukcyjnym w 2011 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

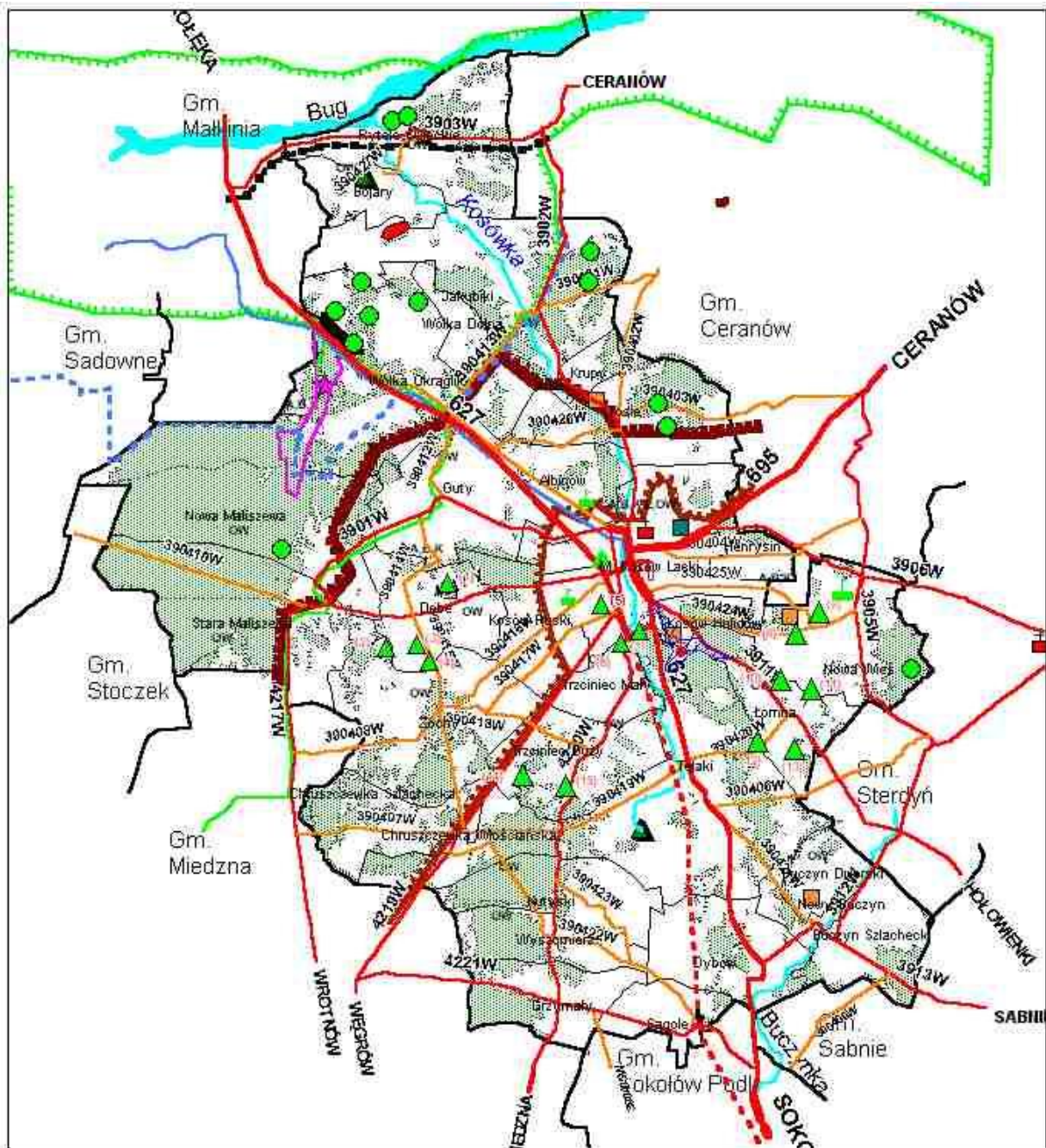
Mapa 7. Podmioty gospodarcze zarejestrowane w REGON

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Mapa 8. Turystyka

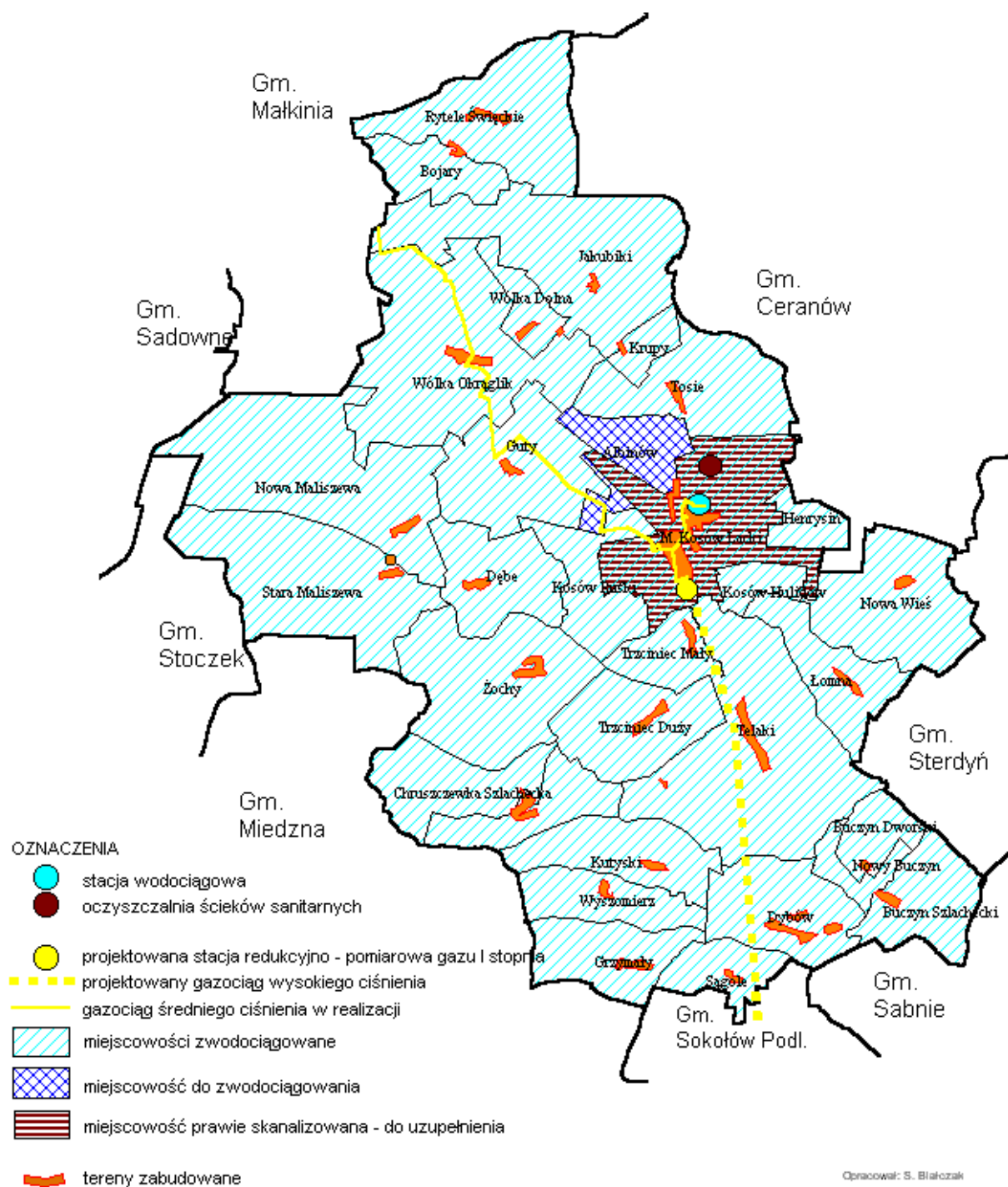
Legenda

	gospodarstwa agroturystyczne		granica OSO NATURA 2000
	schroniska młodzieżowe		granica Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego
	szlaki rowerowe		granica otuliny Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego
	Muzeum Walki i Męczeństwa w Treblince		użytki ekologiczne istniejące
	zabytkowy układ urbanistyczny		użytki ekologiczne projektowane
	kościół		
	zespół dworski		

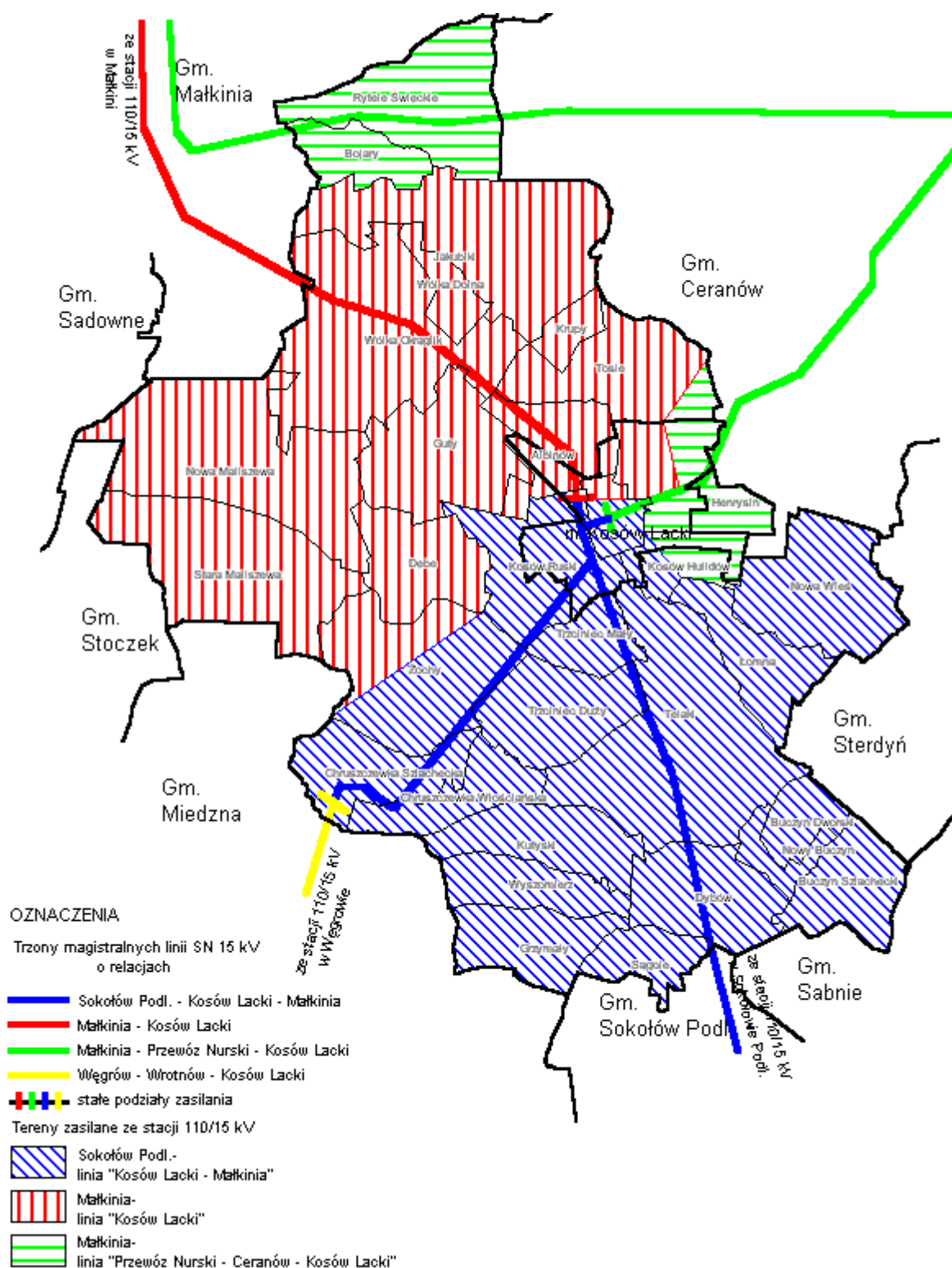
Mapa 9. Komunikacja

Mapa 10. Kierunki rozwoju infrastruktury sanitarnej

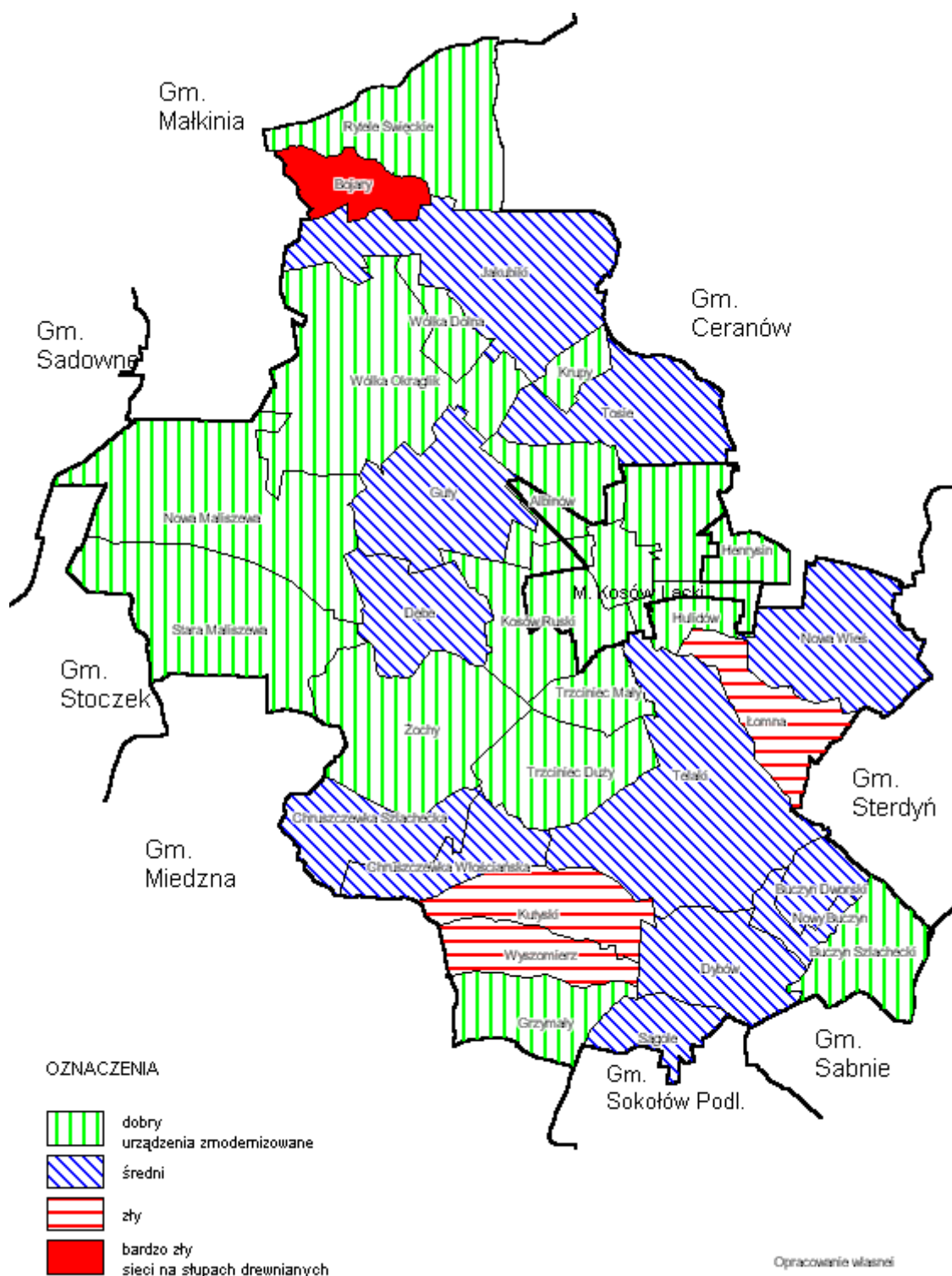

Mapa 11. Schemat zasilania gminy Kosów Lacki energią elektryczną średniego napięcia 15 kV - układ podstawowy

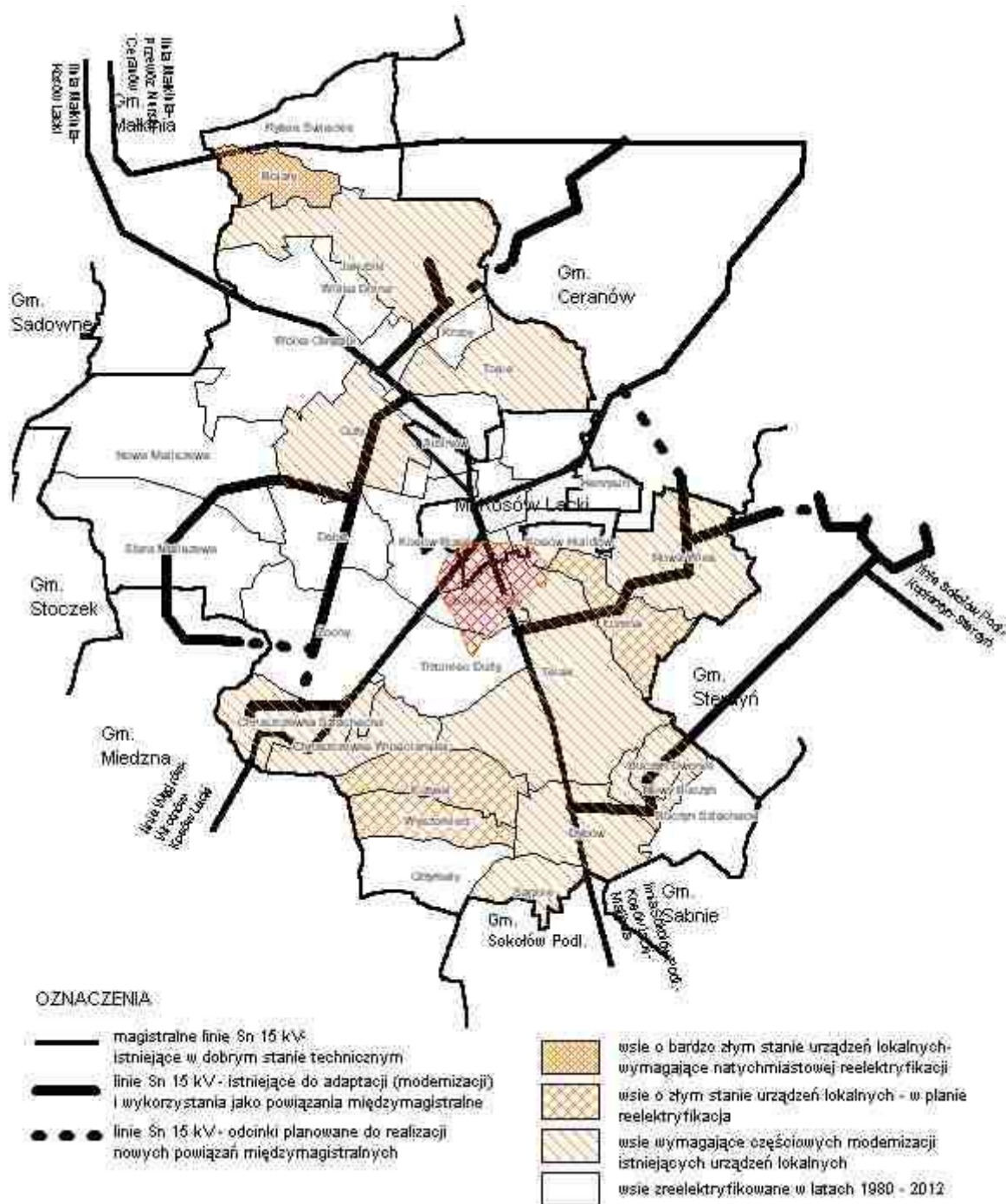

Mapa 12. Stan techniczny lokalnych urządzeń elektroenergetycznych zasilających wieś gminy Kosów Lacki

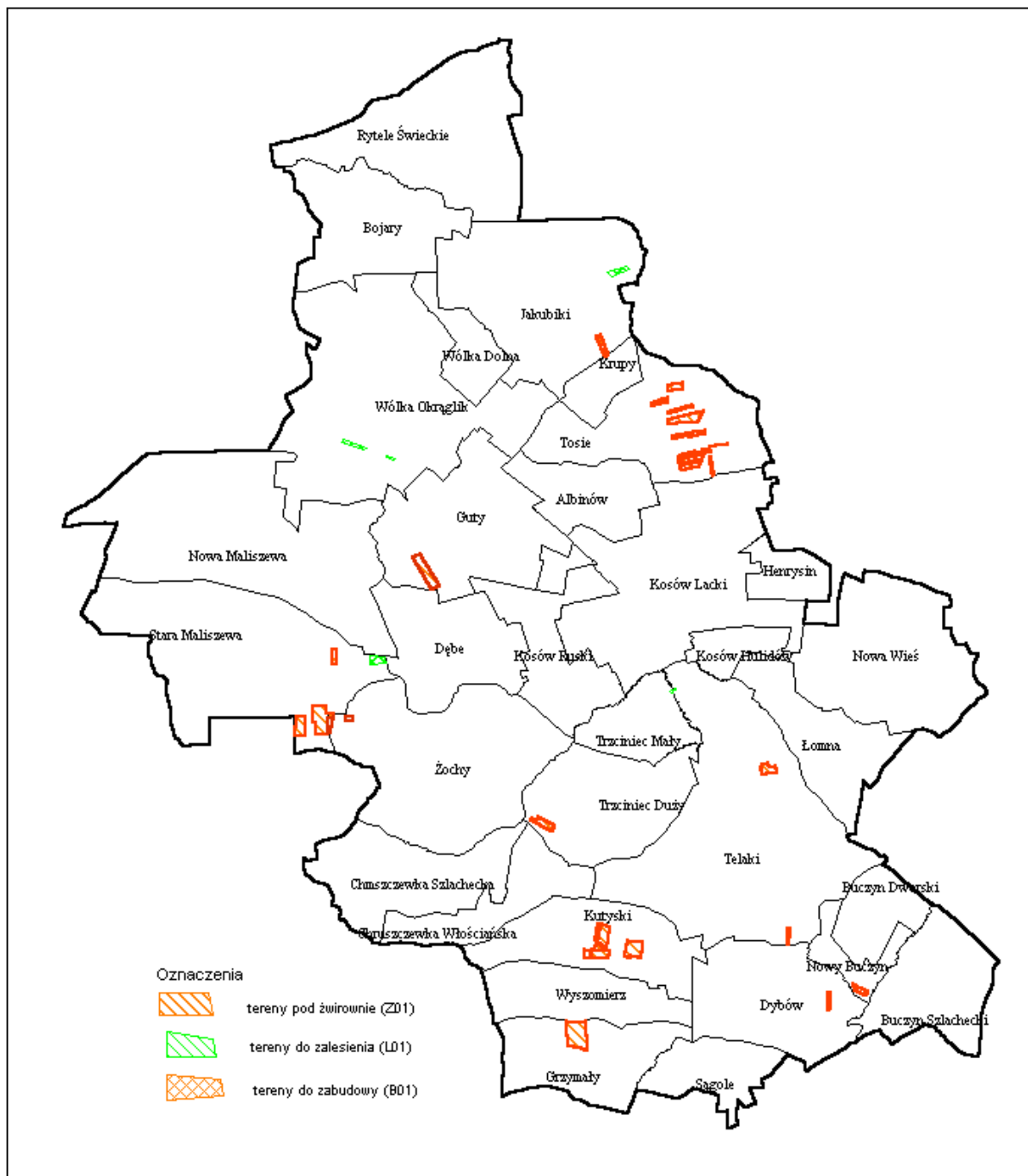

Mapa 13. Kierunki rozwoju elektroenergetyki: rozbudowa systemu linii sn 15kV, reelektryfikacja wsi

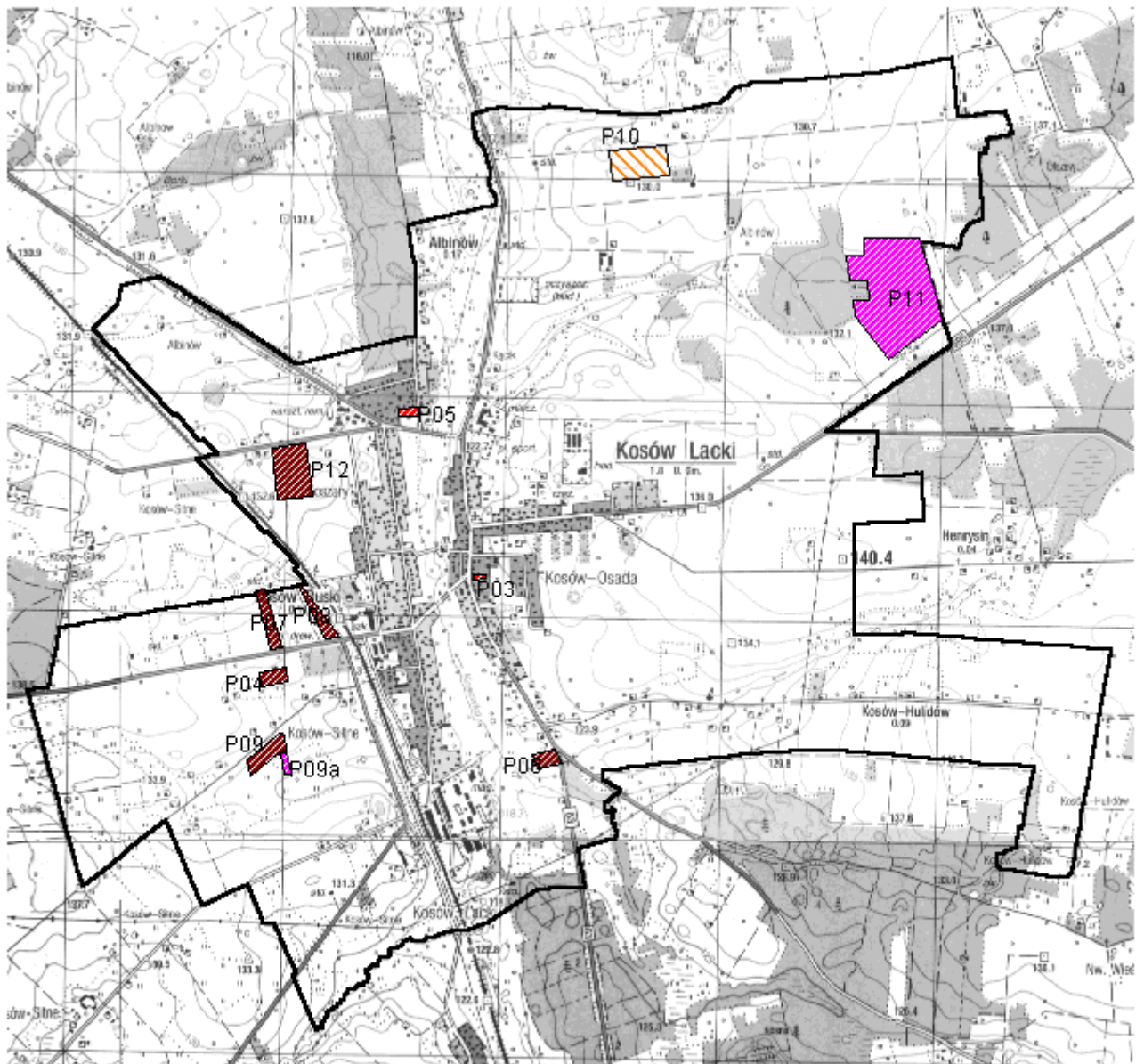

Mapa 14. Zmiany przeznaczenia terenów wnioskowane w obecnej wersji studium na obszarach wiejskich gminy

Mapa 15. Tereny w mieście do zmiany planu

Legenda

P01 granice i numery terenów; opis w tekście

Spis map

Mapa 1. Mapa glebowo-rolnicza	92
Mapa 2. Uwarunkowania przyrodnicze	93
Mapa 3. Surowce mineralne	94
Mapa 4. Wartości kulturowe	95
Mapa 5. Liczba ludności w 2011 roku i jej zmiany w latach 1970-2011.....	96
Mapa 6. Liczba ludności i udział ludności w wieku poprodukcyjnym w 2011 roku.....	97
Mapa 7. Podmioty gospodarcze zarejestrowane w REGON.....	98
Mapa 8. Turystyka	99
Mapa 9. Komunikacja.....	100
Mapa 10. Kierunki rozwoju infrastruktury sanitarnej.....	101
Mapa 11. Schemat zasilania gminy Kosów Lacki energią elektryczną średniego napięcia 15 kV	102
Mapa 12. Stan techniczny lokalnych urządzeń elektroenergetycznych zasilających wsie gminy Kosów Lacki	103
Mapa 13. Kierunki rozwoju elektroenergetyki: rozbudowa systemu linii sn 15kV, reelektryfikacja wsi.....	104
Mapa 14. Zmiany przeznaczenia terenów wnioskowane w obecnej wersji studium na obszarach wiejskich gminy	105
Mapa 15. Tereny w mieście do zmiany planu	106

Spis tabel

Tabela 1. Zmiany liczby ludności w latach 1970-2011 i struktura wiekowa ludności w 2011 roku.....	26
Tabela 2. Wybrane dane z wykazu gruntów na dzień 1.01.2016 r.....	32
Tabela 3. Zabudowa zwarta i rozproszona na obszarach wiejskich gminy.....	32
Tabela 4. Tereny możliwej eksploatacji kruszywa	51
Tabela 5. Tereny do zalesień	53
Tabela 6. Tereny wymagające opracowania lub zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.....	53
Tabela 7. Wykaz użytków ekologicznych. Załącznik do rozporządzenia nr 74 (część dotycząca gm. Kosów Lacki)	61
Tabela 8. Tereny do zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta.....	82

ANEKS

Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Kosów Lacki według alfabetycznego układu miejscowości

AZP	Numer		Rodzaj obiektu
	stanowiska na obszarze AZP	stanowiska w miejscowości	
ALBINÓW			
49-77	23	1	1.osada jednodworcza
49-77	24	2	1.osada jednodworcza
BOJARY			
48-76	19	7	1.obozowisko? 2.śląd osadnictwa
48-76	23	8	1.śląd osadnictwa 2.ślady osadnictwa 3.osada 4.osada? 5.śląd osadnictwa
48-76	44	9	1.obozowisko
CHRUSZCZEWKA SZLACHECKA			
50-76	1	1	1.obozowisko
50-76	2	1	1.śląd osadnictwa 2.śląd osadnictwa
CHRUSZCZEWKA WŁOŚCIAŃSKA			
50-76	18	2	1.wieś
DĘBE			
49-76	12	1	1.osada wczesne średniowiecze
49-76	13	2	1.osada trzciniecka lub łużycka 2. ślad osadnictwa
49-76	14	3	1. ślad osadnictwa 2. ślad osadnictwa
49-76	18	4	1.śląd osadnictwa 2.osada jednodworcza
49-76	19	5	1.śląd osadnictwa 2.śląd osadnictwa 3.śląd osadnictwa
49-76	20	6	1.śląd osadnictwa
46-76	21	7	1.śląd osadnictwa
49-76	22	8	1.ślady osadnictwa
49-76	23	9	1.śląd osadnictwa
49-76	29	10	1.osada?
DYBÓW			
50-77	9	2	1.osad? 2.ślady osadnictwa
50-77	10	3	1.śląd osadnictwa 2.osada jednodworcza
51-77	10	1	1.skarb monet
GRZYMAŁY			
51-77	6	2	1.śląd osadnictwa
51-77	5	1	1.śląd osadnictwa
GUTY			
49-76/1	1	1	1.osada? 2.osada jednodworcza
49-76	2	2	1. osada 2. osada jednodworcza
49-76	3	3	1. osada późne średniowiecze / okres nowożytny
49-76	4	4	1. ślad osadnictwa 2. osada późne
49-76	8	5	1.osada łużycka .2.osada. 3.ślady osadnictwa /osada jednodworcza
49-76	9	6	1.osada starożytność . 2.osada wczesne średniowiecze
49-76	10	7	1.osada jednodworcza
49-76	11	8	1. ślad osadnictwa
48-76	39	9	1.śląd osadnictwa
JAKUBIKI			
48-76	20	4	1.ślady osadnictwa
48-76	21	5	1.osada
48-76	22	6	1.obozowisko 2.ślady osadnictwa 3.ślady osadnictwa
48-77	5	3	1.śląd osadnictwa
48-77	4	2	1.osada 2.śląd osadnictwa

48-77	3	1	1.osada
KOSÓW HULIDÓW			
49-77	18	1	1.folwark
49-77	19	2	1.folwark
KOSÓW LACKI			
49-77	3	2b	1.osada
49-77	1	1	1.obozowisko 2.ślady osadnictwa 3."grodzisko"
49-77	2	2a	1.osada
49-77	4	1a	1.osada
49-77	5	1b	1.osada 2.osada
49-77	6	1c	1.osada
49-77	7	1d	1.osada
49-77	8	1	1.osada
49-77	9	3	1.osada jednodworcza?
49-77	10	4	1.osada jednodworcza?
49-77	11	5	1.śląd osadnictwa 2.śląd osadnictwa
49-77	14	1	1.śląd osadnictwa 2.osada jednodworcza?
49-77	15	2	1.osada jednodworcza ?
49-77	21	3a	1.osada jednodworcza
49-77	22	3b	1.osada jednodworcza
KOSÓW RUSKI			
49-77	8	1	1.osada
49-77	17	2	1.osada 2.śląd osadnictwa 3.ślady osadnictwa
KRUPY			
48-77	14	2	1.osada 2.huta szkła 3.śląd osadnictwa
48-77	12	1	1.śląd osadnictwa
KUTYSKI			
50-77	26	1a	1.wieś
50-77	27	1b	1.śląd osadnictwa 2.wieś
50-77	29	2	1. wieś
50-77	32	3	1.śląd osadnictwa . 2.ślady osadnictwa
50-77	33	4	1.śląd osadnictwa 2.ślady osadnictwa
50-77	34	5	1.osada jednodworcza 2.śląd osadnictwa
50-77	35	6	1.osada jednodworcza
50-77	37	8	1.śląd osadnictwa 2.ślady osadnictwa
50-77	37	8	1.śląd osadnictwa 2.ślady osadnictwa
50-77	38	9	1.osada
50-77	39	10	1.osada? 2.osada?
50-77	46	12	1.osada
ŁOMNA			
50-77	1	1	1.ślady osadnictwa 2.ślady osadnictwa
49-77	20	2	1.śląd osadnictwa 2.śląd osadnictwa
NOWA MALISZEWA			
49-76	5	1	1. osada okres nowożytny
49-76	6	2	1. śląd osadnictwa 2. osada jednodworcza
49-76	7	3	1. osada
49-76	30	4	1.osada
49-76	31	5	1.ślady osadnictwa 2.osada
NOWY BUCZYN			
50-77	7	1	1.osada 2.ślady osadnictwa
50-77	8	2	1.śląd osadnictwa 2.śląd osadnictwa 3.śląd osadnictwa
50-77	11	3	1.śląd osadnictwa 2.osada jednodworcza?
STARA MALISZEWA			
49-76	24	1	1.osada
49-67	25	2	1.osada
49-76	26	3	1.osada

49-76	27	4	1.osada
49-76	32	5	1.osada jednodworcza
TELAKI			
50-77	2	1	1.obozowisko 2.śląd osadnictwa
50-77	12	1	1.osada 2.śląd osadnictwa
50-77	14	3	1.śląd osadnictwa 2.śląd osadnictwa
50-77	15	4	1.osada? 2.osada? 3.ślady osadnictwa
50-77	16	2a	1.wieś
50-77	17	2b	1.wieś
50-77	18	3	1.śląd osadnictwa 2.ślady osadnictwa
50-77	19	2c	1.wieś
50-77	20	2d	1.wieś
50-77	21	2e	1.wieś 2.śląd osadnictwa
50-77	22	4	1.śląd osadnictwa 2.osad jednodworcza
50-77	23	5	1.śląd osadnictwa 2.osada? 3.osada jednodworcza?
50-77	24	1	1.osada? 2osada?
50-77	25	2	1.śląd osadnictwa
50-77	28	10	1.osada jednodworcza
50-77	30	3	2.śląd osadnictwa 2.osada jednodworcza?
50-77	31	4	1.osada jednodworcza
50-77	40	6	1.osada 2.Śład osadnictwa
50-77	41	7	1.śląd osadnictwa 2.osada jednodworcza?
TOSIE			
48-77	19	6	1śląd osadnictwa
48-77	21	7	1.śląd osadnictwa
48-77	13	5	1.śląd osadnictwa 2.śląd prod.
48-77	4	11	1.śląd osadnictwa 2.osada
48-77	10	3	1.osada
48-77	9	2	1.osada 2.osada
48-77	7	1	1.śląd osadnictwa
TRZCINIEC DUŻY			
50-77	3	1a	1.wieś
50-77	4	1b	1.osada? 2.wieś
50-77	5	1c	1.wieś
50-77	44	2	1.osada 2.ślady osadnictwa
50-77	45	1a	1.wieś
TRZCINIEC MAŁY			
50-77	6	5	1.osada
50-77	42	2	1.śląd osadnictwa
49-77	12	1	1.wieś
49-77	13	2	1.osada 2.osada 3.wieś
49-77	16	3	1.osada XIII w. 2.osada jednodworcza? XV-XVI w.
49-77	25	4	1.osada?
WÓLKA OKRĄGLIK			
48-76	1	3	1.osada
48-76	2	4	1."okopy"
48-76	3	5	1. nieokreślona "Tatarskie Wały?"
48-76	4	6	1.nieokreślony "Tatarskie Wydmy"
48-76	13	5	1.śląd osadnictwa 2.osada 3.osada 4.ślady osadnictwa
48-76	14	8	1.cmentarzysko? 2.ślady osadnictwa
48-76	15	9	1.śląd osadnictwa
48-76	16	10	1.śląd osadnictwa
48-76	17	11	1.śląd osadnictwa 2.śląd osadnictwa 3.obozowisko? cmentarzysko? 4.osada 5.zagroda wiejska?
48-76	18	12	1.śląd osadnictwa 2.osada /hutnicza?/
48-76	26	13	1.osada jednodworcza

48-76	27	14	1.śląd osadnictwa 2.śląd osadnictwa
48-76	28	15	1.osada? 2. zagroda wiejska?
48-76	29	16	1.śląd osadnictwa 2.wieś
48-76	31	18	1.śląd osadnictwa 2.ślady osadnictwa
48-76	32	19	1.osada
48-76	33	20	1.osada 2.śląd osadnictwa 3.śląd osadnictwa
48-76	34	21	1.śląd osadnictwa 2.śląd osadnictwa
48-76	35	22	1.śląd osadnictwa 2.ślady osadnictwa 3.śląd osadnictwa 4.slady osadnictwa
48-76	36	23	1.osada
48-76	37	24	1.osada 2.ślady osadnictwa
48-76	38	35	1.osada?
48-77	8	2	1.śląd osadnictwa
48-77	6	1	1.śląd osadnictwa
WYSZOMIERZ			
50-77	43	1	1.śląd osadnictwa 2.wieś 3.wieś 4.wieś
ŻOCHY			
49-76	15	1	1.osada 2.ślady osadnictwa
49-76	16	1	1.osada 2. osada
49-76	17	2	1.osada 2.osada 3. osada 4. osada jednodworcza
49-76	28	3	1.osada
50-76	19	2	1.osada? 2.wieś, 3.wieś

Wykaz obiektów o wartościach kulturowych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Kosów Lacki według alfabetycznego układu miejscowości

BUCZYN DWORSKI

Dwór, mur., 1920 r.

BUCZYN SZLACHECKI

Dom nr 2, mur., 1929 r.

CHRUSZCZEWKA WŁOŚCIAŃSKA

Szkoła Powszechna nr 40, ob. opuszczona, drewn., 1934 r.

Dom nr 53, drewn., 1932 r.

DĘBE

Dwór, mur., pocz. XX w. **Nr rej. zabytków A - 323 z dn. 29.12.1983 r.**

Park w zespole dworskim, pocz. XX w. **Nr rej. zabytków A - 323 z dn. 29.12.1983 r.**

Dom nr 46, drewn., 1915 r.

Dom nr 48, drewn., 1915 r.

Dom nr 50/51, drewn., 1918 r.

Dom nr 53, drewn., 1920 r.

Dom nr 64, drewn., l. 30 - XX w.

Dom nr 73, drewn., ok. 1910 r.

DYBÓW

Dom nr 38, drewn., l. 30 - XX w.

Dom nr 54, drewn., 1930 r.

GRZYMAŁY

Dom nr 10, mur., l. 30 - XX w.

GUTY

Dom nr 26, drewn., l. 30 - XX w.

JAKUBIKI

Dom nr 16, drewn., 1918 r.

Dom nr 24, drewn., l. 20 - XX w.

Młyn wodny, drewn., l. 30 - XX w.

KOSÓW LACKI

Układ urbanistyczny, XV – XX w.

Kościół par. pw. Narodzenia NMP, mur., 1907 r., arch. Józef Pius Dziekoński, **Nr rej. zabytków A -793 z dn. 07.04.2008 r.**

Bożnica, później młyn elektryczny, ob. opuszczona, ul. Łąkowa nr 4, mur., XIX/XX w.
Cmentarz parafialny, 1843 r.

Szkoła, ul. Polna nr 1, mur., l. 30 - XX w.

Pozostałości ogrodzenia parku dworskiego, XVIII w., z narożnikiem w postaci kapliczki z figurą *Św. Jana Nepomucena*, **wpisaną do rej. zabytków Nr B-67/167, z dn. 08.09.1970 r.**

ul. Kolejowa

Dom nr 6, drewn., 1880 r.

Dom nr 7, drewn., 1918 r.

Dom nr 15, drewn., 1920 r.

Dom nr 19, mur., 1933 r.

Dom nr 40, drewn., l. 20 - XX w.

Dom nr 84, drewn., l. 30 - XX w.

ul. Kościelna

Dom nr 4/6, drewn., pocz. XX w.

Dom nr 10, drewn., l. 20 - XX w.

Dom nr 14, drewn., l. 20 - XX w.

ul. Młynarska

Młyn motorowy, później elektryczny, ob. opuszczony, mur., pocz. XX w.

ul. Nowa

Dom nr 21, drewn., 1915 r.

Dom nr 38, drewn., 1925 r.

Dom nr 46, drewn., l. 20 - XX w.

Dom nr 65, drewn., l. 20-XX w.

Dom nr 88, drewn., 1912 r.

ul. Nurska

Dom nr 8, drewn., l. 20 - XX w.

Dom nr 13, drewn., 1919 r.

Dom nr 50, mur., 1920 r.

Kapliczka mur., 2 poł. XIX w., z figurą *Chrystusa Frasobliwego*, wpisana do rejestru zabytków Nr B-68/168, z dn. 08.09.1970 r.

ul. Pańska

Dwór nr 37, mur., pocz. XX w.

Dom nr 2, mur., ok. 1922 r.

Dom nr 7, drewn., 1920 r.

Dom nr 10, drewn., 1919 r.

Dom nr 16, drewn., 1918 r.

Dom nr 19, drewn., 1921 r.

Dom nr 39, mur., 1925 r.

ul. Powstańców

Kopiec z krzyżem i pomnikiem, poświęcony Powstańcom 1863 r.

ul. Szkolna

Dom nr 2, mur., 1921 r.

Dom nr 6, mur., 1910 r.

ul. Wolności (Rynek)

Dom nr 1, mur., 1920 r.

Dom nr 4, mur., 1923 r.

Dom nr 5, mur., 1921 r.

Dom nr 18 mur., 1919 r.

Dom nr 28 mur., 1920 r.

Dom nr 30, mur., 1924 r.

Dom nr 43, mur., 1912 r.

Dom nr 45, mur., 1917 r.

Pomnik Józefa Piłsudskiego, mur., 1932 r., odbudowany w 1990 r.

Pomnik żołnierzy W. P. i członków ruchu oporu poległych w latach 1939 – 1944, mur., 1968 r.

KUTYSKI

Dom nr 20, drewn., l. 20 - XX w.

Dom nr 22, drewn., l. 30 - XX w.

Dom nr 31, drewn., l. 30 - XX w.

Dom nr 36, drewn., l. 30 - XX w.

ŁOMNA

Dom nr 2, drewn., l. 20 - XX w.

Dom nr 8, drewn., l. 30 - XX w.

Dom nr 15, drewn., l. 30 - XX w.

Dom nr 16, drewn., l. 30 - XX w.

Dom nr 20, drewn., ok. 1910 r.
Dom nr 22, drewn., l. 20 - XX w.
Dom nr 27, drewn., l. 30 - XX w.
Dom nr 29, drewn., ok. 1910 r.
Dom nr 32, drewn., l. 30 - XX w.
Dom nr 34, drewn., pocz. XX w.

NOWA WIEŚ

Dwór, drewn., 1 poł. XIX w., przebud. 1955-1956 r.
Dom nr 7, drewn., 1920 r.
Dom nr 8, drewn., 1880 r.
Dom nr 29, drewn., 1920 r.

TELAKI

Dom nr 59, drewn., pocz. XX w.
Dom nr 65, drewn., pocz. XX w.
Dom nr 81, drewn., 1918 r.
Dom nr 118, drewn., pocz. XX w.
Dom nr 119, drewn., 1908 r.
Dom nr 134, drewn., ok. 1915 r.
Dom nr 194, drewn., l. 30 - XX w.
Cmentarz żydowski, 2 poł. XIX w.

TOSIE

Dwór, mur., XIX/XX w.
Park w zespole dworskim, k. XIX w.
Dom nr 4, drewn., l. 20 - XX w.
Dom nr 5, drewn., l. 20 - XX w.
Dom nr 43, drewn., k. XIX w.
Dom nr 54, drewn., 1926 r.
Dom nr 56, drewn., 1926 r.
Dom nr 58, drewn., l. 30 - XX w.

TRZCINIEC DUŻY

Dom nr 6, drewn., pocz. XX w.
Dom nr 37, drewn., l. 30 - XX w.

TRZCINIEC MAŁY

Dom nr 30, drewn., l. 30 - XX w.

WÓLKA OKRĄGLIK

Dom nr 20, mur., l. 20 - XX w.
Dom nr 39, mur., l. 30 - XX w.
Dom nr 41, mur., l. 30 - XX w.
Dom nr 44, mur., l. 30 - XX w.
Dom nr 57, mur., l. 30 - XX w.
Dom nr 71, mur., l. 30 - XX w.
Dom nr 97, drewn., pocz. XX w.

WYSZOMIERZ

Dom nr 10, drewn., l. 30 - XX w.

ŻOCHY

Dom nr 32, drewn., l. 30 - XX w.